

Miskolci Keresztény Szemle

A KÉSZ ökumenikus kulturális folyóirata

15. (IV/3.) szám

2008

Szerzők

Batta Bogáta

Czenthe Miklós

Dr. Demjén Péter

Dévai Orsolya

Erdődi Zita

P. Forrai Tamás Gergely SJ

Márkus Gábor

Mikolai Vince

Papp András

Zsugyel János

A szerkesztőbizottság:
*Demjén Péter, Kozslikné Szabó Mariann, Mezei István,
Papp András, Mariscsák István, Sasvári István,
Taraczközi Gerzson, Zsugyel János, Várhelyi Krisztina*

Felelős szerkesztő: *Gróf Lajos*

Szerkesztőség (levélcím):
3535 Miskolc, Puskás Tivadar u. 1.
Telefon: (46) 337-598
E-mail: lajos.grof@freemail.hu

Kiadja a Keresztény Értelmisségiek Szövetsége
miskolci csoportja,
az Eszmék és Értékek Alapítvány támogatásával
Felelős kiadó: *Mariscsák István*

BABITS MIHÁLY
Esti kérdés

Midőn az est, e lágyan takaró
fekete, síma bársonytakaró,
melyet terít egy óriási dajka,
a féltett földet lassan eltakarja
s oly óvatossan, hogy minden fűszál
lágy leple alatt egyenessen áll
és nem kap a virágok szirma ráncot
s a hímes lepke kényes, dupla szárnyán
nem veszi a szivárványos zománcot
és úgy pihennek e lepelnek árnyán,
e könnyü, síma, bársonyos lepelnek,
hogy nem is érzik e lepelt tehernek:
olyankor bárhol jár a nagyvilágban,
vagy otthon ülhetsz barna, bús szobádban,
vagy kávéházban bámészan vigyázd,
hogy gyujtják sorban a napfényü gázt;
vagy fáradtan, domb oldalán, ebekkel
nézzed a lombon át a lusta holdat;
vagy országúton, melyet por lepett el,
álmos kocsisod bóbiskolva hajthat;
vagy a hajónak ingó padlatán
szédülj, vagy a vonatnak pamlagán;
vagy idegen várost bolygván keresztül
állj meg a sarkokon csodálni restül
a távol utcák hosszú fonalát,
az utcalángok kettős vonalát;
vagy épp a vízi városban, a Riván
hol lángot apróz matt opáltükör,
merengj a messze multba visszaríván,
melynek emléke édesen gyötör,
elmúlt korodba, mely miként a bűvös
lámpának képe van is már, de nincs is,
melynek emléke sohse lehet hűvös,

melynek emléke teher is, de kincs is:
ott emlékektől terhes fejedet
a márványföldnek elcsüggesztheted:
csupa szépség közt és gyönyörben járván
mégis csak arra fogsz gondolni gyáván:
ez a sok szépség mind mire való?
mégis arra fogsz gondolni árván:
minek a selymes víz, a tarka márvány?
minek az est, e szárnyas takaró?
miért a dombok és miért a lombok
s a tenger, melybe nem vet magvető?
minek az árok, minek az apályok
s a felhők, e bús Danaida-lányok
s a nap, ez égő szizifuszi kő?
miért az emlékek, miért a multak?
miért a lámpák és miért a holdak?
miért a végét nem lelő idő?
vagy vedd példának a piciny fűszálat:
miért nő a fű, hogyha majd leszárad?
miért szárad le, hogyha újra nő?

(1883. november 26-án, 125 éve született a költő Szekszárdon)

Hatvan éve, 1948. július 16-án államosították az egyházi iskolákat Magyarországon

A Miskolci Keresztény Szemle 15. (ezévi 3.) számában megemlékezünk az egyházi iskolák államosításának 60. évfordulójáról. Összeállításunkban olvashatnak a történelmi események felidézésével a korabeli történésekről, és tanulmányokat kértünk és kaptunk a történelmi egyházak szakembereitől az államosítás következményeiről. Miskolcon ma, 60 évvel az államosítás után négy egyházi középiskola működik. Úgy gondoltuk, a megemlékezéshez illik, ha ezeknek az iskoláknak a képviselői, igazgatói, tanárai bemutatják, milyen élet, munka folyik ezekben az iskolákban, és szólnak arról is, miben, mennyiben más ezekben az élet, mint az állami intézményekben. Végül egy kerekasztal-beszélgetés olvasható összeállításunk végén, amelyben a négy gimnázium hittanáraival beszélget a szerkesztő a diákok, tanárok, szülők hitéről, erkölcsi elkötelezettségéről.

Részletek Mészáros István: Szerzetesség Magyarországon című tanulmányából

A baloldali politikai erők 1948 tavaszán indították meg döntő rohamukat az egyházi – köztük a szerzetesi – iskolák ellen. A miniszter 1948. május 15-én mint befejezett tényként közölte a nyilvánosság előtt, hogy az országgyűlés az egyházi iskolákat államosítani fogja. A bejelentés országos elutasítást váltott ki, de a kommunista párt által irányított propagandaszervezet az egész országot elárasztotta népnevelőivel. Az egyházi iskolák elleni pergőtűz szünet nélkül folyt a sajtóban, rádióban; tömeggyűléseken zajlott az agitálás (egyben megfélemlítés); a szerzetesi gimnáziumok múltjának, még inkább jelenének ócsárlása, a szerzetesek, apácák becsmérlése, iskoláik reakciós voltának bizonygatása. Ezek mellett az egyik legfőbb vád: a szerzetesek sohasem foglalkoztak a néppel, hanem csak az úri rétegek gyermekeivel. De a katolikus szülők is hallatták hangjukat: gyűléseik sokaságáról küldték tiltakozó távirataikat a miniszternek iskoláik védelmében, mindenfajta iskolaállamosítást, iskolaelvételt ellenezve.

A püspöki kar előtt – egybehangozóan a rendfőnökök szándékával – alternatíva állt 1948 májusában: ellenkezés nélkül elfogadja, mintegy önként felajánlja eddig jogosan-törvényesen birtokolt oktatási-nevelési intézményeit; vagy pedig deklarálja, hogy nem kívánja azok államosítását, elvételét; ezt az államhatalom erőszakos cselekményének tekinti.

A püspökök és rendfőnökök a második utat választották.

Rákosiék többször is próbálkoztak megkörnyékezni egyes rendfőnököket, hogy a többi egyházi vezetővel szemben más utat kövessenek, de ezek nem jártak eredménnyel. Az Új Ember június 13-i számában Sík Sándor piarista rendfőnök nyilatkozatot

közölt: „A magyar piaristák egy szívvel-lélekkel állnak a magyar katolikus egyház Isten-rendelte vezetői: prímása és püspökei mögött és a legteljesebb testvéri szolidaritással valamennyi magyar férfi és női tanítórend mellett...”.

Június 15-én a püspöki kar ülésén Hamvas Endre csanádi püspök beszámolt római útjáról. „Az iskolaügyibeni magatartásunkat helyeslik a Vatikánban” – mondta többek között. S a téma megbeszélésének záradéka a jegyzőkönyvben: „A Szentatya helyesli a magyar püspöki kar álláspontját: elvi dolgokban nem lehet engedni. Helyeslőleg tudomásul vétetik.”¹

Június 16-án az országgyűlés megszavazta az 1948. évi 33. törvényt az iskolák államosításáról. E napon a parlamentben hatályos jogszabály született az egyházi iskolák korábbi fenntartóitól való erőszakos elvételéről. Indoklása azonban ingatag, érvelése hamis, félrevezető volt. Az egyházi iskolák államosítását nem pedagógiai-tanügyi célok indokolták, hanem konkrét kommunista hatalmi-pártpolitikai indítékok – ez akkor is nyilvánvaló volt mindenki előtt. Hamisan érveltek a katolikus iskolarendszer korszerűsítésének követelményével is: valóban korszerűsítésre szorult a katolikus népiskolák háború előtti hálózata; de minden tekintetben modernek voltak a szerzetesi általános és középiskolák, s a szerzetesek által vezetett tanító-, tanítónő- és óvónőkép-ző intézetek.

(...)

Június 7-i ülésén a püspöki kar a bekövetkező új helyzetről tárgyalt, s határozatukat június 12-i keltezéssel küldték szét a katolikus iskolák vezetőinek. Ebben elrendelték: „Egyházmegyei pap, szerzetes és szerzetesnő az esetleg most államosításra kerülő iskolákban igazgató, tanári, tanítói állást nem vállalhat. Ez a rendelkezés a hitoktatókra természetesen nem vonatkozik.”²

Bölcs előrelátásról tett tanúságot e határozatával a püspöki kar. Egy év elteltével, 1949 szeptemberétől ugyanis – az új tantervek, új tankönyvek alapján – már az ateizmus-materializmus alapján volt kötelező az oktatás az összes hazai iskolában; a összes pedagógus kötelességévé ezt tették s ezt kérték tőlük számon. Ugyanebben az évben megindult a pedagógusok „világnézeti átképzése”, ez alól nyilván a szerzetes-pedagógusok sem lettek volna kivételek. S ugyancsak 1949 szeptemberében kezdődött el a vallásos világi pedagógusok figyelése, denunciálása, áthelyezése, fegyelmi tárgyalásokra rendelése. Mi várt volna vajon egy szerzetesre, szerzetesnővére, ha a vallásos világi pedagógus is titkolni kényszerült vallásos meggyőződését? Vajon hogyan érezték volna magukat a szerzetestanárok, kedvesnővérek a kommunista igazgatás alatt álló iskolákban, amelyeket a proletárdiktatúra közoktatáspolitikája kegyetlen eszközökkel a materializmus-ateizmus legfőbb műhelyévé kívánt alakítani?

(...)

A szerzetesek mindenütt korábbi rendházaikban laktak továbbra is, legtöbb esetben volt iskolájuk közvetlen szomszédságában. Az előző időszakban használt átvezető

¹ Beke Margit (szerk.): *A magyar katolikus püspökkari tanácskozáások története és jegyzőkönyvei 1945–1948. között.* Köln–Budapest, 1996. 359–360.

² Szántó Konrád: *A katolikus egyház története.* III. Bp. 1987. 1143.

ajtókat azonban az új iskolafenntartók mindenütt elfalaztatták. Ebben a helyzetben talán még jobban irritálta a szerzetesek léte a hatalom országos és helyi képviselőit, s most még inkább igyekeztek minden lehetőséget megragadni arra, hogy különféle rágalmakkal rosszhírust keltsék, a közvéleményt ellenük hangolják.

Zalaegerszegen például a Notre-Dame-nővérek államosított egykori katolikus tanítónőképzőjében 1948 őszén „államellenes diáksztrájk”-nak minősítettek egy tanulói „konceptió” fegyelmi ügy nyomán támadt tömeges tanulói óramulasztást. A pártközpontból országos botrányt támasztottak az ártatlan ügyből. Ennek kapcsán a központi kommunista lap, a Szabad Nép 1948. november 6-i számában Varga Domokos írt nagyszabású „leleplező” cikket. Ebből valók e bekezdések:

„Idén nyár óta állami az iskola. De egybe van épülve az intézet és a zárda. És a zárdaiban 75 apáca lakik. Nagyobb „gondjuk” van az ifjúságra, mint valaha. Instruálják, zongorázni, kötni tanítják őket, vagy csak úgy barátságból beszélgetnek velük. De közben folyton hullatják lelkükbe a magvakat. Élesztik bennük az elégedetlenséget a demokratikus iskola ellen és kívántatják velük vissza a régit. Mikor még a máterek voltak a minden...”

„Nem lehet egymagában, elszigetelten nézni a zalaegerszegi diáksztrájk ügyét. A Mindszenty-vezette klerikális reakció országszerte elkeseredett kísérletekkel akarja megtartani magának a szavára még hajló fiatalokat. Ebből erednek a titkos szervezkedések, az állami iskolákat gyalázó beszélgetések, a tanulás elleni törekvések, és ha elérkezettnek látják az időt: ebből lesznek a lázadások. Ezért nem állhat meg Zalaegerszegen a megtorlás egy tanárnő elküldésével és tíz diák kicsapásával. Nem csak egy tanárnőről és nem csak tíz diáklányról van szó. Lehetetlenné kell tenni végre Zalaegerszegen, de minden más magyar iskolában a klerikális reakció aknamunkáját!”³

Semjén Zsolt felszólalása a parlamentben 2008. június 3-án

– Hatvan évvel ezelőtt, 1948. június 3-án kezdődött a pócspetri ügy, amelynek következményeképpen néhány nappal később a Rákosi-diktatúrát kiszolgáló országgyűlési többség sürgős eljárásban államosította az egyházi iskolákat.

– Pócspetriben szervezett provokáció történt. A rendőrség és az ávo több településen is előkészített hasonló provokációt, de végül is Pócspetriben hajtották végre. A provokátorok félrevezették a falu népét, elhitették velük, hogy a községi vezetés dönt arról, állami kézbe kerül-e az iskolájuk, vagy megmarad egyházinak. Az emberek a hitoktatásért, az erkölcsi nevelésért aggódtak, ezért akarták, hogy egyházi maradjon az iskola, és ez nemcsak Pócspetriben volt így, hanem az ország túlnyomó többségében. Gerjesztett hangulatban a fiatal községi rendőr megijedt, és puskatussal akarta elverni az embereket a községháza lépcsőjéről. Ekkor bekövetkezett a szerencsétlenség. A puskatussal hadonászó fiatalember fegyvere elsült, és mivel maga felé fordította, önmagát találta el. A hívás nélkül megjelentő államvédelmisek bekerítet-

³ Vö. Major Márta: *Lecke a hatalom megszilárdításának módszertanából*. Magyar Egyháztörténeti Vázlatok 1997. 3–4. sz. 157–191.

ték, a külvilágtól elzárták, és napokon át terrorizálták a falut. A helyi emlékezet szerint a terror napjaiban megfordult a helyszínen a belügyminiszter, Kádár János is. Sok embert félholtra vertek, többeket örökre megnyomorítottak, mire összeállt a koncepció történet. Eszerint a községi plébános bujtotta fel a falu békés népét, a kialakult verekedésben pedig a volt horthysta tiszt, akkori községi írnok lelőtte a népi demokrácia helyi őreit, a rendőrt.

– Hazugság volt az első szótól az utolsóig! De az uszító baloldali sajtónak nagyon is kapóra jött. A Szabad Nép fejeket követelő cikkét Vásárhelyi Miklós jegyezte. A népi demokrácia őrei mind-mind a „fekete reakcióról” szónokoltak. Asztalos János plébánost és Királyfalvi Miklós községi írnokot halálra ítélték. Asztalos másodfokon kegyelemből életfogytiglant kapott, '56-ban emigrált; a harmadrendű vádlott Som Lajost, a községi római katolikus elemi iskola tanítóját életfogytiglanra ítélték, 1972-ben szabadult.

– Rákosiék az 1947-es választások előtt azt hazudták, hogy soha nem fogják államosítani az egyházi iskolákat, és a kisgazdapártba beépített kriptokommunista Ortutay Gyula miniszter még 1948 tavaszán is hangsúlyozta – ezen a helyen, itt, a parlamentben –, hogy nem tervezik az egyházi iskolák államosítását. Aztán a tanév végén, a nyári szünet elején megtették, amit évekig tagadtak. Az országgyűlésben sürgős tárgyalásban, egy nap alatt áterőltetett 1948. évi XXXIII. törvénycikk csapás volt a magyar jövőre. Világszínvonalú intézmények tűntek el, nagyszerű tantestületeket kergették szét.

– Itt, az országgyűlésben Slachta Margit és Barankovics István beszéde alatt folyamatosan közbekiabáltak, az ellenzéki szónokokat gyalázták. Ugyanakkor a néphangulat csillapítására szemrebbenés nélkül ünnepélyesen megígérték, hogy a hitoktatás az állami iskolákban csorbítatlanul folytatódni fog. A valóságot ismerjük. Az országgyűlés elnöke nem vette át Slachta Margittól a több ezer tiltakozó táviratot, a képviselőnő által betervezett határozati javaslatot visszautasította, sőt a jegyzőkönyvből is töröltette. Az akkori házelnököt Nagy Imrének hívták, és napra pontosan tíz évvel ezután a saját akkori párttársai akasztatták föl. A történelem a bizonyíték rá: ha a jogtiprás gyakorlattá válik, akkor senki sincs biztonságban, sem az emberek, sem az ellenzék, de előbb-utóbb a jogtipráshoz asszisztálók sem.

– Tisztelt Ház! Emlékezzünk és vonjuk le a tanulságokat!

Államiasítás – államosítás

1948 FELÉ – NÉHÁNY REFORMÁTUS ASPEKTUS

Bereményi Géza A tanítványok című filmben megadja a választ, és így a nézőben rövidebb később megfogalmazódik a kérdés: valóban, hogyan lehetséges, hogy a még zajló háború napjaiban kidolgozták és elkezdték az 1945-ös földosztást?

A válasz persze egyszerű: Magyary Zoltán és kutatócsoportja az egyetemen még a háború előtt felmérte a földbirtokokat és meghatározta az új birtokpolitika szempontrendszerét.

Azóta is motoszkál bennem a kérdés: milyen tendenciák, milyen erővonalak készítették elő az iskolák államosítását?

Az utókor már látja, hogy az államosítás a kommunista diktatúra erőszakos műve, a legtöbb helyen brutális félelemkeltéssel verték keresztül akarataikat. A kortárs források igyekeztek inkább társadalmi igényként és konszenzusként feltüntetni az iskolarendszer átalakítását.

Az államosításnak nevezett folyamat során – úgy tűnik – több, párhuzamosan zajló és ható folyamat összegződött.

E folyamatok között a hosszútávúak sorába tartozik az államiasítás: az állam irányító beavatkozása az oktatásügybe (iskolafenntartás, tankötelezettség, iskolarendszer átszervezése), az iskolareformok, a szekularizációs folyamatok és az új ideológiai-hatalmi rendszer kiépítése.

Az állam beavatkozása a közoktatásba nehezen értelmezhető az államegyház kezei között. Ezért talán a Ratio Educationis felvilágosult abszolutista iskolareformját tekinthetjük kezdőpontnak. Mária Terézia már korábban, 1769-ben deklarálta az uralkodó legfőbb rendelkezési és felügyeleti jogát az oktatásügy felett, amikor a nagyszombati katolikus egyetemet királyi egyetemmé nyilvánította¹. A Ratio Educationis úgy nyilvánította ki az állami irányítás és felügyelet jogát, hogy az egyházi intézmények fenntartásában nem vállalt érdemi részt. Az iskolák szervezésében (alapítás, fenntartás) a földesúri segítség jelentős maradt.

Az 1868. évi népoktatási törvény már mások számára is lehetővé (egyházi iskola hiányában), az önkormányzatok számára pedig kötelezővé tette a népoktatás megszervezését. Az önkormányzatok kaphattak államsegélyt, az egyházak 1907-ig nem. Ekkor az ún. „lex Apponyi” rendelkezett arról, hogy ahol az egyházközségek és községek nem tudják az elvárt díjat fizetni a felekezeti iskolák tanítói számára, ott igénybe vehetik az állami kiegészítést.

A két világháború között a kistelepülések egyházi iskoláinak tanítói mind állam-

¹ Mészáros István: Kis magyar iskolareform-történet. – In: Magyar iskola: 996–1996. Bp., Eötvös J. Kiadó, 1997. 23–24. o.

segélyben részesültek. Törvényesen előírt fizetésük 50–90 százalékát személyenként igényelte az illetékes egyházközség vezetője az állami tanügyi hatóságtól.² (A fizetés egy kis részét tette ki az illetményföld, szolgálati lakás, kert.)

Iskolaszervező	1898/99	Arány (%)	1946/1947	Arány (%)
Állam	1458	8,6	1781	25,6
Város, község	1895	11,2	809	11,6
Egyesület, magánszemély	262	1,5	98	1,4
Római katolikus	7525	44,3	2885	41,4
Protestáns	3548	20,9	1352	19,4
Ortodox	1770	10,4	15	0,2
Zsidó közösségek	517	3	26	0,4
<i>Világi összesen</i>	3615	21,3	2688	38,6
<i>Egyházi összesen</i>	13360	78,7	4278	61,4
Mindösszesen	16975	100	6966	100

I. táblázat:

Népiskolák az 1898/99. és az 1946/47. tanévben (iskolaszervezők szerint)³

Az állami népiskolai oktatási részvétel változása nyomon követhető a 1899. és 1947. évi adatokat összehasonlítva. Az ortodox iskolák számának drasztikus csökkenése a trianoni békediktátum következménye lehet, a zsidó iskolák számának tragikus megfogyatkozása a vészkorszak (valamint nem tisztázott mértékben a kivándorlás) hatása. Az állami iskolák aránya szembetűnően emelkedett. Mivel nincs olyan adatunk, hogy az állami iskolák csak a trianoni határok között szerveződtek volna korábban, a jelentéget az magyarázhatja, hogy 1900 után új iskola túlnyomórésztben állami iskolaként szerveződött – nyilván kiemelt szerepe volt Klebelsberg iskolaépítési programjának. Iskolaátadásról is tudunk.

Az adatsor egyébként még egy másik problémára is irányítja a figyelmünket. A hivatalos oktatáspolitikai a mai alapfokú iskolarendszert is elaprózottnak tartja: 2007-ben 3418 általános iskolai feladatellátási helyet regisztráltak Magyarországon. (Igaz, más generációs összetételek között, de a népesség 1949-ben 9,2, 2007-ben 10 millió fő volt.)

Az 1920-as években megkezdődött infrastruktúra-fejlesztést az alapfokú oktatás tartalmi fejlesztése követte (figyeljünk a sorrendre!). Már 1928-ban kezdeményezték a 6 osztályos népiskola 8 évfolyamosra bővítését, amit az 1940. évi 20. törvény kötelezőként rendelt el. Az átalakulás a háborús évek alatt is folytatódott, de az iskolák nagyobb része osztatlan maradt.

² Mészáros István: Ezer éve: Népiskola. – In: Magyar iskola: 996–1996. Bp., Eötvös J. Kiadó, 1997. 92. o.

³ Az adatot közli a Statisztikai Évkönyvek alapján Mészáros I. Ezer éve... 93. o.

A tankötelezettség első, gyenge formáját az 1806-os (II.) Ratio Educationis mondta ki. Ha egy fiú vagy leány nem járt rendszeresen iskolába, pedig az kellő közelségben volt, akkor szülejét meg kellett fenyíteni. Az 1868-as népoktatási törvény szerint 6–12 éves korig az elemi népiskolába, 15 éves korig az ismétlő iskolába kellett járni. A tanköteles kort 1940-ben 14 évre növelték.

Az általános iskola, mint modernizációs kizorítódsdi

A II. világháború végén azonban néhány hónap alatt kidolgozták az általános iskola új rendszerét. Az átalakításról Dálnoki Miklós Béla miniszterelnöki rendelete döntött (1945. aug. 16.). A reformot még a választott országgyűlés összeülése előtt jóváhagyták.

Mészáros István rámutat, hogy az átalakításnak társadalmi-politikai indíttatása volt, nem pedig pedagógiai⁴. A jó szándékú(?) ideológiai elképzelések győztek a realitások fölött. Az ígérek szerint egységes, minden társadalmi réteg számára azonos szintű oktatást biztosító rendszer jön létre. Kovács Máté szerint „valóban demokratikus lehetőség⁵”. A reform lényegi eleme a szaktárgyi/szaktanári oktatás bevezetése volt. Ezt a városokban, polgári iskolák átszervezésével és a nyolc évfolyamos gimnáziumok leépítésével lehetett teljesíteni. Azaz a kistelepülési általános iskolák hátránya gyakorlatilag a startvonalról adódik.

Az egyházakkal nem tárgyaltak a továbbfejlesztésről, és azok nem tiltakoztak az általános iskola bevezetése ellen. „Ennek feltételezett okai: iskolafenntartási joguk nem csorbult; a tanterv anyaga minden tekintetben elfogadható volt számukra; az átalakítást hosszabb időre tervezték, addig, amíg az egyes iskolák átállításának feltételei megteremtődnek; jelentős anyagi segítségre számítottak az államtól az ígérek alapján.”⁶

Németh László viszont így érvel az általános iskola ellen: „egész másképp érdeklődik, gyúl, tanul, aki előtte áll a serdülésnek, mint aki utána. Alsóbb és felsőbb fokú oktatás között a természetes határ a tizenkét év”⁷. Az általános iskolának nincs olyan háttérintézménye, ahol a lemaradó diákokat a saját lehetőségeik szerint oktathatják. A középiskolára kevés a négy év. Így az általános iskola nem éri el társadalmi célját – írja Németh László.

Az állam szerepe a tankönyvkiadásban is erősödött. Az Országos Köznevelési Tanács Tankönyvi Bizottsága 1945-ben 1208 tankönyvet vizsgált felül, ebből 194 kötetet engedélyezett változatlan használatra, 344-et átdolgozás után lehetett kiadni; 670 kötetet kivontak a forgalomból. (Meggjegyezzük, hogy a református egyházi főhatóság

⁴ Mészáros István: Kis magyar iskolareform-történet. – In: Magyar iskola: 996–1996. Bp., Eötvös J. Kiadó, 1997. 30. o.

⁵ Az általános iskola – In: Kardos József–Kornidesz Mihály: Dokumentumok a magyar oktatáspolitikai történetéből I. – Bp.: Tankönyvkiadó, 1990. 91. o.

⁶ Uo. 31. o.

⁷ Németh László: A tanügy rendezése (részlet). – In: Kardos–Kornidesz: Dokumentumok a magyar oktatáspolitikai történetéből I. – Bp.: Tankönyvkiadó, 1990. 75. o.

által benyújtott 92 tankönyvből csak 20%-os volt az elutasítási arány az országos 55%-kal szemben.⁸⁾

1946-ban az MKP már azt követelte: „kötelezővé kell tenni az összes iskolában – beleértve az egyházi iskolákat is – az egységes, állam által kiadott tankönyvek használatát”. Az állami tankönyvkiadást a papírhány és az infláció késleltette. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 1947-ben már törvényjavaslatot dolgozott ki, miszerint a hittankönyvek kivételével csak a VKM által kiadott tankönyvek használhatóak valamennyi iskolában.⁹ A javaslatot nem fogadták el, a helyette kiadott miniszteri rendelet az egyházi iskolákat kivéve határozta meg az állami tankönyvek használatának kötelezettségét.¹⁰

Összefoglalva: az államosítás előzményeként az állam irányító szerepe egyre nőtt a közoktatás területén; az állami iskolák aránya nőtt; a tanköteles-kor kitágítása és a két egymásra torlódó átszervezés (8 évfolyamos népiskola, majd általános iskola), illetve a háborús válság, valamint az új rendszer társadalompolitikai ideológiája készítettek elő az államosítást. Ehhez társult az általános gazdasági válság, a hiperinfláció, amely az alapítványi jellegű forrásokat és bázist elérte; a földbirtok-viszonyok átalakítása és egy iskolafinanszírozási válság.

Az *államosítás* folyamata tehát fokozatosan és elkerülhetetlenül kiterjedt; de csak politikai érdekekkel magyarázható, hogy az *államosítás* éppen úgy valósult meg, ahogyan az megtörtént.

Látszattárgyalások

Keresztury Dezső kultuszminisztersége idején még tárgyalások folytak arról, hogy – elsősorban a kistelepüléseken – a felekezeti iskolák összevonásával általános iskolát hoznak létre. Ortutay Gyula 1947 márciusától lett oktatási miniszter, ekkor már az érvelés inkább az MKP (Magyar Kommunista Párt) propagandáját tükrözte.

Ezek az évek a keserű-koalíciós évek. A megszálló szovjet hadsereg támogatásával egy kisebbségi párt egyre több területen érvényesítette akarátát, sakkban tartva a leg-erősebb kormánypártot – és ebben a kettős párttagsággal rendelkező kisgazdák komoly segítséget jelentettek.

Az iskolák államosítása már a XIX. században felmerült. A tanácsköztársaság (kommün) el is rendelte, de bukása után nem hatályosult. 1945 után újra felmerült a kérdés, de a vitákat csak a politikai szféra radikális lépései döntötték el.

Ortutay Gyula 1948. május 15-én számolt be arról, hogy az előző napi minisztertanács elrendelte a tárgyalásokat az iskolák államosításáról. Harminckét nap múlva elfogadták a törvényt.

A légkört Ortutay Gyula mondata jelzi: „Ha ellenállásba ütközünk, ha lelki terrorral és félrevezető izgatással próbálják megteveszteni népünket, ha harcolni kezdenek

⁸ VKM Nevelési Ügyosztály feljegyzése – Közli: Kardos–Kornidesz: Dokumentumok a magyar oktatáspolitikai történetéből I. – Bp.: Tankönyvkiadó, 1990. 146. o.

⁹ VKM törvényjavaslat. Közli: Kardos–Kornidesz: Dokumentumok... I. – 147–150. o.

¹⁰ VKM 4340/194 rendelet. Közli: Kardos–Kornidesz: Dokumentumok... I. – 150–151. o.

a magyar népi demokrácia és az ifjúság alapvető érdekei, jogai ellen, akkor természetesen azt is tapasztalni fogják, hogy a demokráciának nem csak türelme, hanem eltökéltsége is van.¹¹”

A Szociáldemokrata Párt 1948 áprilisában még az egyházi iskolák elsorvadását tervezte, az új, vonzó állami általános iskola elterjedésével.¹² A pártfúzióval létrejött MDP (Magyar Dolgozók Pártja) június 14-én követelte „a demokratikus nevelés egységének biztosítására... a tanügyigazgatás egységességét és korszerű reformját, az egyházi iskolák államosítását, az egyház hitoktatási jogának és a papnevelő iskolák egyházi jellegének csorbítása nélkül.¹³”

Közben megindultak az egyeztetések az egyházakkal. A római katolikus egyház részéről Mindszenty József esztergomi érsek május 24-én kinyilvánította, hogy készek a tárgyalásokra, de nem az iskolák államosításáról, hanem a korábbi sérelmek kezeléséről (egyesületek, cenzúra, napilap)¹⁴.

A magyarországi református egyház és az állam között egy megegyezés körvonalázódott az állam és az egyház viszonyáról. A református egyház képviselői részt vettek egy első egyeztető megbeszélésen. A tárgyalás emlékeztetőjének egy rövid részlete:

„Dr. Papp Ferenc (konventi tanügyi előadó): ...Viszont a Tiszántúlon egymillió református lakik és csak egy gimnázium maradna... ”

Ortutay Gyula, vallás- és közoktatási miniszter: Tovább nem tudunk most menni.¹⁵”

A református egyház ígéretet tett arra, hogy a kérdést illetékes egyházi testületei a legrövidebb időn belül tárgyalják. Ennek dátuma június 2–3., és június 14. volt. Ehhez képest a minisztertanács május 28-i döntése nyomán a Szabad Nép másnap megjelentette, hogy „a kormánybizottság és a református egyház között létrejött a békés megegyezés az iskolák államosításáról”¹⁶.

Propaganda-banda

A hírek hatására megerősödött az állami propaganda és a civil társadalom talán utolsó bástyáinak (egyházi iskolák szülői közösségei) önvédelme.

A közvélemény úgy látta, hogy az iskolák államosítására társadalmi igény mutatkozik. A mára ismertté vált dokumentumok viszont arról tanúskodnak, hogy egy előkészített propagandaakcióról van szó. Rákosi Mátyás 1948. április 15-én vetette fel a katolikus egyház elleni kampányharcot, mely az iskolák államosítását is magában foglalja¹⁷.

¹¹ Ortutay Gyula sajtófogadása: In: Szabad Népe, 1948. máj. 16. – Közli: Kardos–Kornidesz: Dokumentumok... I. – 236. o.

¹² Az MSZDP PB tervezete, 1948. április 12. – Közli: Kardos–Kornidesz: Dokumentumok... I. – 234–235. o.

¹³ Az MDP programnyilatkozata, 1948. jún. 14. – Közli: Kardos–Kornidesz: Dokumentumok... I. – 236. o.

¹⁴ Mindszenty József levele a VKM-hez, 1948. máj. 24. – Közli: Kardos–Kornidesz: Dokumentumok... I. – 237–238. o.

¹⁵ Az állam és a református egyház kérdéseinek rendezésére kiküldött bizottság ülése, 1948. máj. 22. – Közli: Fodorné Nagy Sarolta: Történelmi lecke. – Bp.: MRE DRK, 2006. – 209. o.

¹⁶ Szabad Nép, 1948. máj. 29. – Közli: Fodorné: Történelmi lecke. – 219. o.

¹⁷ Közli: Fodorné: Történelmi lecke. – 180–181. o.

A tervezett intézkedések közül néhány: az újjáépített iskolák állami iskolák lesznek. Az állami támogatás oly módon adható az egyházi iskoláknak, hogy állami pedagógusokat kölcsönöznek számukra. Az egyházi iskolaszék jogköre csökken, az igazgatóé megnő. A református és evangélikus egyháznak az eddiginél nagyobb juttatást kell adni, de 20 év alatt e támogatás teljesen megszűnik.

Az MKP értelmiségi osztálya május 5-én javaslatot tett az államosítás időpontjára: a szorgalmi idő végén, de július 1-én már az állami fizetést folyósítsák. Teljes titoktartással kiválasztottak 4460 igazgatót, havonta hajtották végre a személycseréket. Az első beíratások időpontját szeptemberre halasztották.

Az MKP propagandaosztálya is azt hangoztatta: az államosítás „jó a szülőknek, jó a tanulóknak és jó a tanítóknak. Az iskola nem csak demokratikus, hanem olcsó, jobb lesz (egységes tankönyv biztosítva...). A tanítónak jó, mert anyagi helyzete javul, kiszolgáltatottsága megszűnik¹⁸.”

Az MKP szervezési osztályának figyelme kiterjedt arra, hogy államosítás helyett demokratikus iskolareformról beszéljenek. Parasztasszonyokat, népszerű orvosokat kellett megnyerni. A helyi nagygazdákat megfélemlíteni tervezték és szembeállítani a pappal. A jelentések szerint valódi hadjáratok folytak a vidéki településeken. „Pécsen az egyetemisták leagitálták az összes iskolákat”¹⁹.

Ennek eredményeképpen gyárak, üzemek dolgozói, helyi önkormányzati képviselőtestületek, nemzeti bizottságok stb. nyilatkozatokban követelték az iskolák államosítását. 150 000 vasmunkás, 60 000 textilmunkás, a soproni nagygyűlésen 15 000 résztvevő kérte a magyar közoktatás azonnali államosítását²⁰.

Szülői értekezleteken egy-egy előre felbérlet/felkért/beépített szülő közvetítette a propagandaszöveget. A tantestületekben ugyanezt a feladatot egy-egy pedagógus látta el. A parasztság számára brosúrákat nyomtattak, amelyben elmagyarázták, hogy az iskolák államosításának „óriási jelentősége van a parasztság felemelkedése szempontjából”. A Magyar Demokratikus Nőszövetség levélben igyekezett meggyőzni a szülőket arról, hogy az állami iskola az ő érdekük is. A propagandaosztály könnyen skandalháto jelszavakat írt: „Tied a föld, tied a gyár – legyen tiéd az iskola is”. Filmek készültek az állami iskola dicséretéről, amelyeket elsősorban a falvakba vittek.

Aki még ezek után is szót emelt az államosítás ellen, annak könnyen állásvesztés, internálás, népbíróság elé állítás vagy vagyonelkobzás járt.

„Falujáró pedagógusok” a helyi párttitkár kíséretében végiglátogatták az iskolákat, a pedagógusok panaszait pártutasításra kikérdezték, hogy majd ígéretet tehessenek a sérelmek rendezésére. Eközben már a jövő kádereit is kinézték maguknak. Ügyeltek arra, hogy az iskolák hibáiért ne a tanító legyen a felelős. Szociális juttatásokat és magasabb bért ígértek. Az egyház ellen igyekeztek (még jobban) hangolni a pedagógusokat: „Az egyház nem hogy új iskolákat nem tud építeni, de a meglévőket sem tudja fenntartani, nem tud elegendő fizetést biztosítani a tanítóknak, a klerikális reakcióra

¹⁸ MKP propagandaosztálya – Közli: Fodorné: Történelmi lecke. – 187. o.

¹⁹ Fodorné: Történelmi lecke, 194. o.

²⁰ Szabad Nép 1948. máj. 19., 20. és Nógrádi Sándor visszaemlékezése. – Közli: Fodorné: Történelmi lecke. – 194. o.

nem lehet az új nemzedék nevelését bízni”. A *pedagógus szakszervezet* – a kommunista párt befolyása alatt állva – nagy médianyilvánossággal *nagygyűlést* szervezett. Vidéki felekezeti tanítók szép számban voltak a résztvevők között.²¹

Komlói pedagógusoktól érkezett levél: „A kormány szüntesse meg azokat a terrorisztikus módszereket, melyeket egyes egyházi funkcionáriusok a gyerekekkel, a szülőkkel és a tanítókkal szemben alkalmaznak²²”.

Való igaz, hogy a felekezeti iskolák pedagógusainak egy része aktívan támogatta az államosítást. Ebben a megszedítő propagandának éppúgy szerepe volt, mint a helyi fenntartóval vagy egyházi személyekkel való eseti konfliktusoknak. Sokan úgy gondolták, kisebb konfliktust jelent a messzi államnak engedelmessé válni, mint pl. a helyi presbitériumnak.

Valóban súlyos anyagi gondok gyötörték a felekezeti iskolákat. Akik az egyházat vádolták, azt elhallgatták, hogy éppen az állam és a párt intézkedései miatt vált fizetésképtelenné az egyház, és hogy helyenként a lelkészek saját javadalmukról mondtak le azért, hogy meg tudják tartani az iskolákat.

És valljuk be – mert ugyan nem ez volt a jellemző, de előfordult – egyes helyeken az egyházköztség vezetői valóban nem tudtak okosan együttműködni az iskolával, vagy megfelelően élni a rájuk bízott hatalommal.

A vallásszabadság hívei levelekkel, petíciókkal, gyűlésekkel próbálkoztak. „Miniszter úr ... ne a tanárok és a tanítók akarata szerint döntsön, hanem tessék megkérdezni a szülőket, mert csak ez felel meg a népi demokráciának. Káros lenne a szülők megkérdése nélküli határozattal a nép nyugalomát felborítani, mert a felekezeti iskolák államosításába belenyugodni nem fogunk” – írták Békésről. Máriagyűdön százezres katolikus nagygyűlésről írtak tiltakozást: „Valótlan az az állítás, hogy az egyházi iskolák államosítása nem sérti a vallásszabadságot... Gyermekünk vallásos neveléséhez hozzátartozik a hit- és erkölcs tanításán kívül az egész iskola nevelőmunkájának vallásos szelleműsége...”²³

A katolikus egyház körlevélben tiltotta az egyházi személyek, szerzetesek állami iskolában való állásvállalását. Ezt a többség nélküldözések árán is megtartotta.²⁴

A megosztó taktika bizonyos eredményeket ért el. 1948 tavaszán adataink szerint első sorban a római katolikus iskolák szülői köre tiltakozott aktívan. Ennek a magyarázata az lehet, hogy a katolikus egyház pontosan érzekelte az ellene indított támadást. A református presbitériumok már korábban deklarálták elkötelezettségüket az iskola megtartása mellett. A sajtóból ismert volt (az a manipuláció), hogy a református egyház tárgyalásokat folytat az iskolák átadásáról. A helyi gyülekezetek kívártak, illetve a zsinatnak küldték be állásfoglalásukat: egy hét alatt 403 gyülekezet (kb. 30%). Egy vélemény sem támogatta az átadást²⁵. Azt is látnunk kell, hogy a református iskolák fenntartói a helyi gyülekezetek voltak, a fenntartás kimerítette tartalékaikat, várták, mi lesz az állami segítség.

²¹ Fodorné Nagy Sarolta körlevele alapján.

²² A komlói pedagógusaktíva határozata 1948. május 31. – Közli: Kardos–Kornidesz: Dokumentumok... I. – 243–244. o.

²³ Idézi: Fodorné Történelmi lecke. – 216. o.

²⁴ Mindszenty József levelét közli Kardos–Kornidesz: Dokumentumok... I. – 253–254. o.

²⁵ Ladányi Sándor: A református egyház élete a II. világháború után. – In: Egyháztörténet. – Bp.: RPI., 1998.

A hatalomnak ürügyül jött a pócspetri ügy. Június 3-án az esti litánia után a római katolikus hívek iskolájuk védelmében, énekelve a községháza elé vonultak. Tisztázhatatlan körülmények között riasztólövés dördült el, majd egy rendőr puskája elsült és – mint a rendszerváltás után bizonyítani lehetett – halálra sebezte magát a rendőrt. Ezért a rögtönítélő bíróság Asztalos János plébánost szándékos emberölés büntetében való felbujtói bűnrészesség miatt, Királyfalvi (Kremper) Miklós községi segédjegyzőt szándékos emberölés büntette miatt nyolc napon belül halálra ítélte. Konceptióis per volt – és bevallottan figyelmeztetésnek szánták.²⁶

Ennek árnyékában elhalványult a soproni oszlatás. Mintegy kétezer főt kergettek szét levegőbe adott sorozatlövésekkel – miután a tűzoltók vízágyúii kifogytak.²⁷

1948. június 11-én miniszterelnöki utasítást juttattak el minden területi főigazgatóshoz, mely szerint az egyházi fenntartású óvodák, iskolák, a velük kapcsolatos kollégiumok és más intézmények épületeit, berendezéseit, felszereléseit és egyéb vagyonát az 1948. január 1-jei állapotoknak megfelelően „zár alá kell venni, s azokat elidegeníteni nem szabad”²⁸.

Elállamosították

Az államosítási törvény tárgyalását előre hozták, megrövidítették. A vita²⁹ részletes elemzése meghaladja e cikk kereteit.

A kormánypárti hozzászólók Mindszenty József esztergomi érsekre hárították a felelősséget. Érvelésük szerint a felekezeti torzsalkodások miatt nem lehetett modernizálni a népiskolát. Az iskolák demokratikus szemléletét várták el, és úgy vélték, az elfogadott törvény eredményeképpen őszre új tankönyvek adhatóak ki.³⁰

A valóság ezzel szemben az, hogy az oktatási rendszer a korban adott tanügyirányítással is egységes volt. Az egyházi iskolák haladás- és demokráciaellenessége csak vád volt: a világnézeti diktatúrát éppen az államosítás teremtette meg. Az egyházi szervek sok helyütt létrehozták a nyolcosztályos általános iskolát. Az osztatlan törpeiskolák problémáit pedig nem oldotta meg az államosítás.³¹

Az ellenzéki szónokok hozzászólását – kiváltképp Slachta Margit szavait – a Dolgozók Pártjának képviselői gúnyosan szétordították és (bocsánat) szétröhögtek.

230 igen, 63 nem szavazattal az országgyűlés elfogadta az 1948. évi XXXIII. törvényt a nem állami iskolák fenntartásának az állam által való átvételéről. Ezek után a képviselők felállva tapsoltak, elénekelték a Himnuszt. Slachta Margit ülve maradt.

A következményekről csak néhány – református vonatkozású – adat.

²⁶ Értékeli Fodorné Történelmi lecke. – 222. o.

²⁷ Mészáros István: Ezeréves magyar katolikus nevelés. – In: Magyar iskola: 996–1996. 118. o.

²⁸ Gszelmann Ádám: A Szilády Áron Református Gimnázium története. Kiskunhalas: Ref. Kollégium, 2004.

²⁹ Balogh Sándor: Földet, köztársaságot, állami iskolát! – Bp.: Gondolat, 1980. – 38–397 o.; Pusztay Gabriella: Egy törvény és szelleme. – In: Valóság, 2000. jún. 6.; Fodorné: Történelmi lecke. – 229–232 o.

³⁰ Részletek az országgyűlésnek az iskolák államosításáról szóló vitájából. – Közli: Kardos–Kornidesz: Dokumentumok... I. – 237–238. o.

³¹ Mészáros István: Kis magyar iskolareform-történet... 32–33. o.

Államosításra került 2 kisdedóvó, 1024 elemi iskola, 4 tanítóképző, 14 polgári iskola, 17 gimnázium, 3 gazdasági szakközépiskola, 1 felsőkereskedelmi iskola, 1 jogakadémia, 2 teológiai akadémia.

Az állam ígérete szerint 4 református kollégiumban összesen 12 oktatási intézmény maradt volna (pl. gimnázium, líceum, tanítóképző). Ezek többségét később az egyház „önként” ajánlotta fel az államnak. Református kézben egy gimnázium és 2 teológiai akadémia maradt 1952-től – a négy évvel korábbiak 0,75 százaléka.

Az iskolák teljes felszereltséggel kerültek át. Példaként a Kiskunhalasi Református Kollégium Gimnáziumának leltára:

	Darab	Érték (forintban)
I. Bútorok	575	134 075,00
II. Irodai felszerelés	13	2 834,00
III. Tanári könyvtár	400	9 656,70
IV. Földrajzszertár	92	2 234,00
V. Természettudományi szertár	1816	39 958,00
VI. Fizikai szertár	1567	93 007,00
VII. Testnevelési szertár	206	41 177,00
VIII. Rajzszertár	335	3 084,00
IX. Igazgatói könyvtár	273	10 865,80
X. Ifjúsági könyvtár	1120	10 351,00
XI. Zeneszertár	87	6 030,75
XII. Régiségtár	287	7 500,00
Összesen	6771	360 733,25

(Összehasonlításképpen: az egyik gyülekezetünk ezekben a hónapokban 35 000 Ft-ért vásárolt imaház céljaira szolgáló épületet. *Másik megjegyzés: láttunk az iskolaépületek 1990 utáni visszaadásakor olyan tantermet, ahol a villanykapcsolót is leszerelték.*)

Július 1-től az igazgatókat utódjuk lecserélt kulcsokkal várta. Az ígéretnek ellenére a neveléstudományokat pártszempontok szerint tisztogatni kezdték.

Az államosítás tehát nagy politikai vihart kiváltó esemény volt, sokaknak fájdalmas. A legnyugtalanítóbb kérdésünk azonban pedagógusként is, lelkeszként is: azoknak az embereknek, képviselőknek, helyi vezetőknek, akik agitáltak az egyházi iskolák ellen, legalább fele-kétharmada egykor maga is egyházi iskolában tanult. Gyermekkor, ifjúkora, alapvető élményei, önmeghatározása, identitása mind a (történetesen egyházi) iskolához kötődött.

Mi történt hát valójában?

Evangélikus egyházi iskolák – a múltban és a jelenben

Az egyházi iskolák kérdése szorosan összefügg az egyház és az állam kapcsolatával. Ezen belül is az egyik legérzékenyebb pont a finanszírozás kérdése. Politika, kultúra és anyagi ügyek sokszor találkoztak és kapcsolódtak össze a történelem folyamán.

A középkorban az egyház rendelkezett a művelődés intézményeinek fenntartási jogával, e célra hatalmas adományokban részesült. Ez volt a helyzet az újkorban is addig, amíg a reformáció, illetve a felvilágosodás változásokat nem hozott. Magyarországon és a Habsburg Birodalomban a 18. században II. Józsefalatt az állam a katolikus egyház óriási vagyonát és szervezetét megpróbálta összhangba hozni a kor követelményeivel. Az uralkodó az általa „haszontalannak” ítélt szerzetesrendeket feloszlatta, vagyonukat az állam által felügyelt egyházi vagyonalapba olvasztotta, és ebből támogatta a hasznosnak ítélt, elsősorban az oktatással foglalkozó tevékenységeket.

A 19. században az egyház és az állam viszonyának polgári alapon való rendezésekor az egységes oktatási rendszer megteremtése érdekében az állam még mélyebben avatkozott be az egyházi oktatás ügyeibe. Az állam és az egyház viszonyának szempontjából alaptörvénynek számító 1848. évi 20. tc. 3. §-a kimondta: „Minden bevett vallásfelekezet egyházi és iskolai szükségéi közálladalmi költségek által fedeztessenek” (Szelényi Ödön: *A magyar ev. nevelés története a reformációtól napjainkig*, Pozsony, 1917). A dualizmus korában ezt az elvet valósította meg az egyházi iskolák részére adható államsegély. A támogatás ára azonban az volt, hogy az egyházak kénytelenek voltak elfogadni, hogy a polgári állam a közérdeket szem előtt tartva felügyelje az egyházak oktatási tevékenységét.

Az állami befolyás növekedése miatt az állami támogatások elfogadása ezért az egyházakon belül sok vitára adott okot: nemcsak a katolikus egyház, hanem már a protestánsok is kezdtek aggódni, féltették az egyház autonómiáját. Mégis rá voltak utalva az állami támogatásra: a kor színvonalán álló iskolai épületek létesítése és fenntartása meghaladta volna a legtöbb egyház, főleg a protestánsok lehetőségeit. A fenntartások ellenére az állam és az egyházak között kialakult egy modus vivendi, amely végül is hagyományá vált, és beleivódott a magyar közgondolkodásba.

Templom és iskola: elválaszthatatlan egység

Az evangélikus oktatásügy nagy múltra tekint vissza: *Bél Mátyás*, *Schedius Lajos* és *Hunfalvy Pál* neve jelzi, hogy az iskolák az országos élvonalban voltak. E sorokat írva eszembe jut, hogy a hófehér hajú *Patay* úr, neves protestáns nemesi család sarja, *Prónayak* és *Radvánszkyak* rokona a levéltárba bejőve kihúzta magát, és elmondta,

hogy az evangélikus egyetemes felügyelői (mai szóval országos felügyelői) tisztség kultuszminiszteri ranggal ért fel. Magyaráztaként hozzátette, hogy az evangélikus egyház annyi népiskolát, középiskolát, főiskolát tartott fenn, hogy ez a rang és cím igenis indokolt volt: *egyetemes egyházi és iskolai felügyelő* (erről lásd: *Boleratzky Loránd: A magyarországi evangélikus egyházfelügyelői intézmény eredete és egyházbizalmi jelentősége, Miskolc, 1942*).

A rendszerváltás óta az egyház országos központjának tanácstermében újra ki vannak téve a régi felügyelők képei. Komolyan, zsinórosan és szakállasan figyelik mai utódaik tevékenységét. A levéltárban megmaradt egy, a két világháború közötti evangélikus iskolarendszert szimbolikusan ábrázoló, nagy, üvegezett tábla, melyen család-faszzerűen felül a főiskolák, körben a középiskolák, középen pedig a számtalan népis-kola látszik.

A hagyományos értelemben vett egyházhoz, gyülekezethez elválaszthatatlanul hozzátartozott az egyházi iskola. A templom és az iskola olyan elválaszthatatlan egység volt, mely nem is képzelhető el egymás nélkül. A lelkészek pályájuk kezdetén tanítói, magántanítói állást vállaltak, az iskolában gyakoroltak. Ma, amikor jószerével csak az egyházi iskolákban van rendszeres hitoktatás, az államiakba nemigen jutunk el, nagyon messzinek tűnik az, mikor egy kis falusi leánygyülekezet, melynek még talán papja se volt, de iskolája és kántortanítója igen, képviselte helyben az egyházat. A *kántortanító* elnevezés pedig régi szóval az „énekvezérséget” jelentette, a templomban a gyülekezet, a fiatalság éneklését segítette.

Az így kialakult rendszer a két világháború között is tovább élt: az állam fontosnak tartotta az egyháznak az oktatásban betöltött szerepét, ezért ilyen címen jelentős támogatást kaptak az egyházak. A protestáns teológiák állami egyetemi fakultásokká lettek, például a soproni evangélikus teológia így lett a pécsi tudományegyetem fakultása. Az állam és az egyház közötti együttműködés a bizalom és a kölcsönös megbecsülés alapján volt elképzelhető.

A trianoni sokk után lábra álló keresztény Magyarország neves politikusa, *Klebsberg Kunó* gróf, kultuszminiszter azt vallotta: „A nemzet vallás-erkölcsi erőinek ápolása első-sorban történeti egyházaink kezébe van letéve”. A törvény kimondta: az iskola feladata, hogy „a tanulót vallásos, erkölcsi és nemzeti szellemben nevelje” (a polgári iskolákról szóló 1927: 12. tc. 1. §). E kor életérzését fogalmazta meg a „Magyar Hiszekegy”, melyet evangélikus asszony fogalmazott meg mint a nemzet közös imádságát, és amelyet tanítás előtt minden reggel elmondtak a diákok: *Hiszek egy Istenben, hiszek egy hazában, hiszek egy isteni, örök igazságban, hiszek Magyarország feltámadásában. Ámen.*

Harc a „klerikális reakció” ellen

1945 után egy csapásra megváltozott a helyzet: a szovjet megszállók segítségével kiépülő kommunista uralom szemében az egyházak első számú közellenségévé lettek. A klerikális reakció elleni harc a Rákosi-féle „demokrácia” egyik fő célkitűzése volt. *Kapi Béla* püspök emlékiratában megírja, hogy a nemzet alávételének egyik legfontosabb

eszköze az egyházak folyamatos támadása volt: egyház és nemzet ügye egybeforrott. E sötét korszak emléke és termékei még ott élnek feldolgozatlanul és feltáratlanul, a fejekben még kifejtik áldatlan hatásukat.

Éppen az evangélikus egyháztörténet hozza a legszebb példát arra, hogy mikor 1948-ban az egyházi iskolarendszert *Rákosiék* egy tollvonással meg akarták semmisíteni, az egyházi vezetés ellenállt. Gondoljuk meg: az egyház legmagasabb rangú vezetőit, *Ordass Lajos* bányakerületi püspököt, báró *Radvánszky Albert* egyetemes felügyelőt és *Vargha Sándor* egyetemes főtitkárt magas állásuk és esetleges hajlott koruk ellenére elhurcolta a kommunista kézben levő államrendőrség. A vezetők számára fontosabb volt az egyházi iskolák ügye a saját biztonságuknál. Akkor a mártírságban az evangélikus egyház az első helyen állott!

Aztán az új, a baloldalnak behódoló egyházvezetés *Dezséry* vezetésével 1952-ben, kész helyzet elé állítva a két megmaradt gimnázium – a fasori és Deák téri – tanárait, bejelentette, hogy az egyház „felajánlotta” az államnak a két neves, nagy múltú iskolát. Erre az „önfeladásra” nagyon emlékeztetett a református egyházvezetőség eljárása is: ők a híres sárospataki kollégiumot szüntették meg. Állítólag maga *Horváth János*, a félelmetes Állami Egyházügyi Hivatal vezetője vetette *Bereczky* és *Péter János* szemére, hogy „nem képviselték az egyház érdekét”. Az ateista, egyházüldöző rendszer egyik legfontosabb célja volt, hogy az ifjúság lelkét az „egyház ne mérgezze”. Negyven éven át az egyház nemcsak az iskolákból volt kizárva, de az egyházon belüli ifjúsági munkát is tilalmazták, még az 1970-es, '80-as években is. Úgy kellett – mindenféle fedőnév alatt – Fóton, Gyenesen ifjúsági munkát végezni, hogy ne zavarja az államiakat és az egyházi vezetőséget.

Nemzeti megújulás vagy „bevásárlótemplomok”?

Az 1989–1990-es rendszerváltási kísérlet során *Antall Józseffel* az élen a nemzet felelős vezetői fontosnak tartották, hogy visszaadják az egyházi iskolákat. Tudták, hogy hosszú távon a nemzet felemelkedésének egyik alapja az iskola, az ifjúság kérdése; tudták, hogy a nemzet megújulását az ifjúságnál kell elkezdeni. Nagy és fontos feladat hárul iskoláinkra, különösen egyházi iskoláinkra. Óriási (volt) a tét, ezt az is mutatta, hogy milyen nagy küzdelem zajlott néha e kérdés körül: a régi rendszer hívei kézzel-lábbal akadályozták az egyházi iskolák létrejöttét (hogy ez miként zajlott, annak a történetét még nem írták meg!).

A restauráció erői, amelyek magukat liberálisnak, korszerűnek hirdetik, a kezükben levő pénz diktatúrájának minden eszközét bevetik – finomat és durvát egyaránt –, hogy megtartsák és növeljék az ifjúság fölötti befolyásukat. Legmilitánsabb csoportjuk előszeretettel szállja meg a magyar oktatás és kultúra irányító helyeit, médiájuk radikális liberokrata stílusban „hirdeti”: ne legyen normális életű, művelt, hazafias érzésű ifjúság, legyen inkább drogfogyasztó, az egyműiek közötti kapcsolatot méltányoló, gyermeket nem nevelő! Eszközük az ifjúság erkölcsi és kulturális szintjének minél lejjebb szállítása, például a „Szigettel” és túltámogatott parádékkal. Az ifjúság

lelkéhez amerikai „szendvicسدék” hálózatával, igénytelen reklámokkal, silány tartalmú mozikkal, fogyasztási mániát sugalló „bevásárlótemplomokkal” akarnak közel férközni. Az utcát és a médiát elönti a nemiséget biológiává és üzletté silányító sajtótermékek áradata, az alkohol-, kábítószer- és cigarettafogyasztást reklámozó életstílus.

Zsarolás és kényszerpálya

A nemzet legszentebb érdekeinek és értékeinek, például a koronának, a nemzeti múltnak a tudatos és provokatív ócsárlása után jelenleg az egyházak és az egyházi iskolák térdre kényszerítése került napirendre. Az anyagi eszközökkel való zsarolás az egyházak vezetőségét kényszerpályára viszi, bár a zsarolók tudják, hogy az egyházaknak és tagjaiknak az iskolákhoz, a művelődéshez való joguk alapvető, minden állampolgárt megillető demokratikus alapjog. Európai demokráciában elképzelhetetlen, hogy ezt valaki megkérdőjelezze. Posztszocialista valóságunkban azonban minden a feje tetejére állt: a liberális médiahatalom megkérdőjelezi az állampolgári szabad véleménynyilvánítás jogát, ezzel sugalmazza azt, hogy aki nem ért egyet az ő uralkodó „fő vonalukkal”, az másodrendű állampolgár, az kevesebb joggal rendelkezik. Üzenetük: légy óvatos, neked nem szabad tiltakozni, a keresztény és magyar továbbra is megtűrt legyen ebben az országban. A törvénytelen médiahatalom az ország pénzén, az ország ellen folytatott hadjáratában pszichoterrort alkalmaz.

Mit tehetnek ilyenkor az egyházak? Bár az erőviszonyok nem kedvezőek, de a bibói demokrácia-meghatározás szerint: „Demokrácia annyi, mint nem félni”.

„Ha Eger elesik, elvész a Felföld, vele a maradék Magyarország is” – mondta 1552-ben *Dobó István*. „Ne hagyjátok a templomot és az iskolát!” – biztat *Reményik Sándor*.

Az egyházi iskolákkal való szolidaritásnak több oka van: lelkiismeretünk, becsületünk, magyarságunk, saját iskoláink, gyerekeink jövője, a többi történelmi egyházzal és az ország jó szándékú lakosságával való sorsközösség.

Az egyház nemcsak hogy nem lehet semleges szemlélő, egyenesen kötelessége az iskolák, a tanárok, az ifjúság ügye mellett kiállni. Nem lehet előkelő idegen, amikor a számunkra legdrágábbat, gyerekeink lelkét, nemzetünk jövőjét akarják elorozni azok, akik ördögi mesterkedéssel, mézesmadzaggal és korbáccsal terelnek a szakadék felé. Legyen előttünk Ordass püspök, Radvánszky egyetemes felügyelő és Vargha egyetemes főtitkár 1948-as példája: ne hagyjuk a templomot és az iskolát!

P. FORRAI TAMÁS GERGELY SJ

Jezsuita reflexió a hála és remény jegyében

SPIRITU, CORDE, PRACTICE – AVAGY 15 ÉVES

A JEZSUITA GIMNÁZIUM ÉS 100 ÉVES

AZ ÖNÁLLÓ MAGYAR JEZSUITA RENDTARTOMÁNY

E rövid cikkben arról szeretnék beszámolni, ami meghatározza miskolci jezsuita közösségünk szolgálatának jelenét és jövőjét. Az iskolák államosításának gyászos évfordulóján is azt tapasztalom ugyanis, hogy van miért hálásak lennünk és van miben reménykednünk a jövőre figyelve.

„Az évforduló elsőként visszatekintésre hív. A figyelmet azonban jó lenne inkább a jelen és a jövő felé is fordítani, kiemelve mindazt, amit lelkiségünkől, jezsuita örökségünkől fakadóan adni tudunk ma is az Istent kereső, szellemi és lelki értékekre vágyó kortársainknak. Szeret-

ném, ha kifejezetten meg tudnánk szólítani a fiatalokat... tervezésünk reális legyen. Meglevő csoportjaink, tevékenységeink, programjaink »hangolására« gondolhatunk, munkánk és életünk tudatosabb átgondolására, irányítására. Ne csak, vagy ne elsősorban az aktivitásunk fokozásában jeleskedjünk, hanem találjuk meg a módját a belső építkezés folytatásának is.” Provinciálisunk ilyen szavakkal hirdette meg a jubileumi évet számunkra, jezsuitáknak. S valóban, egy belsőleg megerősítő, közös hivatásunkat, a közösséget és küldetést elmélyítő és tudatosító évet szeretnénk előkészíteni. Imádságos reflexióra építve az életünk és munkáink jezsuita jellegét erősíteni és ezt jobban megosztani másokkal is. Így elsősorban nem a 100 év történetét akarjuk bemutatni, hanem ezen áldott időszak tanulságait levonni a mára. Ezzel mintát is szeretnénk arra találni, hogyan lehet egy újfajta, múltból építkező és jövőre tekintő reflexiót erősíteni társadalmunkban. A „győzedelmes” egyház helyett a szolgálot kívánjuk megélni és megmutatni.

Jezsuita életünk megújításának arányában szeretnénk kifelé haladni és azt megosztani munkatársainkkal, a körülöttünk lévő közösségekkel és a tágabb egyházzal. Egy bő év folyamatos figyelmével az együttműködés örömét szeretnénk megtapasztalni. Egyszerű, a létező munkáinkra és szolgálatunkra figyelő programcsomagot szeretnénk, amelybe mindenki beleteszi a sajátját és ezzel születik meg a közös. Néhány monstre központi program helyett sok helyi programot és célt szeretnénk Budapesten, Miskolcon és Szegeden, három nagyobb hazai szolgálatunk körül. Központi feladat kiosztás helyett erősödő helyi feladat- és felelősségvállalást szeretnénk a jubileumok évében. Fontos, hogy a jó helyi programok megosztását, máshová való elvitelét is célként érezzük. Erőt elvevő akciók és aktivizmus helyett szeretnénk a létező munkánkat jobban végezni, a hétköznapiok folyamán.

Szeretnénk az évre hangsúlyokat megfogalmazni, melyek segíthetik a tervezést és a közös megjelenést. Olyan nagy témák látszanak igazán fontosnak, időszerűnek számunkra, mint az igazságos társadalom szolgálata, a hitre és a hétköznapi, alázatos szolgálatra épülő tapasztalatlaknak (főleg a szétszórásban) és ennek sokszínűségének a megosztása, a világgal való dialógus és rendi életünk erősebb együttműködése keresztényekkel és nemhívókkal egyaránt.

Családi juniális a Jezsuitában

Mi is lehet a közös mottó,

mely kifejezi a Jézus Társasága küldetését, sajátos szolgálatát ma? „*Spiritu, corde, practice*” volt P. Nadal hagyományos hármas jelszava. Szent Ignác korai társa azzal lett megbízva, hogy járja körbe az akkori Európa gyorsan növekvő első jezsuita közösségeit és erősítse meg bennük a közös küldetés tudatát. A latin szavakat azért jó meghagyni, mert „többértelműségükkel” fejezik ki mindazt a telítettséget, amit át kívánunk üzenatként vinni a mostani jubileumi évben is.

- *Spiritu*: hívő lélekkel, a hit tapasztalatában és a lélekben megérlelve, s nem utolsósorban a Szentlélek által vezetve... Ez a kiindulópontunk, a Szent Ignác-i lelki gyakorlatokból megszülető belső élmény, ahová mindig vissza kell tekintetünk, ha meg akarjuk tartani hivatásunkat a világban.
- *Corde*: szívvel, szívben, igazi emberségben tud csak ez a hivatás megvalósulni. A szív teljes bedobottságával és odaadottságával, mert ahogy enélkül nincs értelme az életnek, úgy nincs gyümölcse a szolgálatnak sem. A személyes tapasztalatra olyan erősen építő Szent Ignác számára mindig akkor valódi, ha az szabad elkötelezettséghez vezet, amit szívünk legmélyebb örömeivel tudunk kimondani.
- *Practice*: gyakorlatiasan, szükségre figyelve, rugalmasan... Az ignáci karizma lényegi „módszere”, hogy mindig azt a konkrét küldetést keresi, melyre leginkább szükség van, amit más nem csinál, ahol a legtöbb gyümölcs születhet a résztvevők számára. Nem egy feladathoz kötött, hanem keresve Isten akaratát, hogy „itt és most” mit mondanak az idők jelei számunkra, jezsuitáknak.

Nézzük tehát, hogy mire is kell emlékeznünk, ha a jövőt akarjuk jobban látni? A provincia jubileuma több eseményt is felölel, egész szétszaggatott XX. századi történelmünket.

- 1909-ben lesz önálló az osztrák anyaprovinciától a magyar. Az alapítás a szinte Szent Ignác korától létező osztrák–magyar együttélés és önállósulás folyamatában kap igazán értelmet. Az 1776-os feloszlását későn heverte ki idehaza a rend, és

az 1860-as évektől telepszenek le csak újra jezsuiták nálunk. A lassú növekedés a századfordulón vált dinamikussá, amikor iskolák, plébániák és missziók jelzik munkánkat országszerte.

- Az 1909-ben épített pesti Mária utcai – központi – templomunk is 100 éves, melynek története tipikus példája a pesti – már akkor is nagyon erős – liberális városvezetésnek, mely, amikor már nem tudta megakadályozni az építkezést, legalább azt előírta, hogy a templomtorony nem lehet nagyobb, mint a körülötte álló bérházak... Semmi sem új a nap alatt?
- 1919 és 1989: emlékezünk a század diktatúráira. Az első és a hosszabb második kommunista diktatúra pusztítása után kétszer is újra kellett kezdeni szolgálatainkat. A két háború között új élet kezdődött, mely egyházunk és hazánk szó szerint minden területén képes volt virágzó missziót felépíteni! Lehet, hogy ez összefügg azzal, hogy az 1919-es elnyomatás idején az akkori provinciálisunk fogadalmat tett: ha ezt túléli a rend, akkor, bármilyen kevesen is leszünk és bármilyen sok is a munka, mégis új missziót kezdenek a magyar jezsuiták Kínában. A bizalom e reményéből egy másik csodatörténet született a Távol-Keleten... **Figyelem**

Lehet, hogy mai életünkön

is segített volna, ha 1989-ben is jobban ki lehetett volna lépni helyi feladatainkból és merünk valami nagyobb szolgálatot vállalni?

- 1994-es alapítással végül 15 évesek lettünk mi, a miskolci Fényi Gyula Jezsuita Gimnázium és Kollégium is. Olyan szolgálatot vállaltunk, amit előtte sose, ahol éreztük „a nagyobb szükség” hívását.

Mára úgy érezzük: megérte e vállalás! Maradjunk így itt, a nevelés terén a következőkben. Tekintsünk vissza a távoli múlt egy állomására, az idei év két kiemelt eseményére, és villantsuk fel a jövő kihívásait.

60 évvel az államosítás után

Dr. Kőhegyi Imrének, a pécsi jezsuita Pius Gimnázium 1948-ban érettségizett öregdiákjának visszaemlékezéséből idézek:

„A pécsi Pius Gimnáziumban – a jezsuitáknál – 1948-ban 57-en érettségiztünk. Vajon miért oda írtattak szüleim, s miért nem a város más gimnáziumába? Erre az

én esetemben a válasz egyszerűnek látszott: mert két bátyám is oda járt már, s szüleim látták ennek a mélyebb, a gyermek testi-lelki fejlődését célzó oktatás-nevelésnek a hasznát.

Szüleim egyszerű munkásemberek voltak, de a Piusban jól megfértünk az iparosok, különböző nagyságú földterülettel rendelkező parasztok, nagybirtokosok, grófok, hercegek vagy egyéb, magasabb körökhöz tartozók gyermekeivel. A nevelés nem az osztálykülönbséget szolgálta, hanem a keresztény elvek alapján felépítendő egyenlő egyéniségek, ezzel a keresztényi társadalom kialakítását. Ennek a nevelő elvnek volt alapja az egyén tudása, viselkedése alapján történő megítélése. Aki ide jött tanulni, az ezzel tisztában volt. 1948 tavaszán 57-en érettségiztünk. Utána a diplomunkban a fehérmárvány „Jézus-szíve” szobornál énekeltük a Te Deumot. Ó Jézus-szíve szobor, hányszor térdeltünk előtted, hogy innét küldjük Veni Sanctekön könyörgésünket a mennybe az eredményes tanuláshoz! S hányszor adtunk hálát Te Deumokon a tanulmányi év sikeres befejezéséért.

Ez a visszaemlékezés azon a napon pergett le előttem másodpercek alatt, amikor 1948 nyarán iskolánkat, alma materünket és vele annyi egyházi iskolát államosítottak. Én és sokan mások erre nem gondoltunk. Míg a tanítás tartott, ennek esetleges bekövetkezését jó atyáink velünk nem közölték. Érettségi után szétszéledtünk. Ki-ki a jövőjét készítette elő: munkahely-kereséssel, főiskolai, egyetemi felvételekkel kapcsolatos problémákkal voltunk elfoglalva. Az új helyzetben tovább tanulók részben az intézetben tanító civil tanárok, részben új tanárok felügyelete alá kerültek. Az oktatás szellemét a marxista életszemléletre igyekeztek terelni. Nem volt egyszerű: a diákok ellenálltak – egy ideig. A régi civil tanárokat – meghatározó egyéniségek voltak – mindenféle megpróbáltatások érték. Még olyanok is: „pénteken nem eszik húst, tehát ellenség”...

Idei tapasztalatok erőről, hitről, hitelességről, szeretetről

Gyakran előjön az erő, erőszak kérdése hétköznapijainkban, de ritkán foglalkozunk mélyebb jelentésével, mozgatórugóival. Szólunk ellene, beszélünk is róla, de arról alig, hogy hogyan lehetne tenni ellene. A 2007/2008-as tanév egy kiemelt nevelési feladata volt e téma feldolgozása, ami aztán áprilisban egy különleges héthez és előadáshoz vezette el diákjainkat.

Egy tízéves kisdíák az előadás kapcsán így nyilatkozott: „Van erő, ami látható, és van, ami láthatatlan. Akin kívülről látszik, az izmos, attól félünk, vagy talán biztonságban érezzük magunkat mellette. Akin kívülről nem látszik, akiben belül van az erő, amellettt mindig, mindenki jól érzi magát.” (HG)

Sokat jelentett a jezsuita gimnázium és a Gen Rosso együttes közös Streetlight előadása, mert rányitotta a szemünket arra, hogy meghívottak vagyunk az erőszak elleni küzdelemben, s megmutatta azt is, hogy az hogyan működik. A felkészülés és az előadás során megtapasztalhatóvá vált az a belső erőt tápláló szeretet, amely valóban képes szembeszállni az erőszakkal. A diákok énekesként, stasztikaként, táncosként, zenészként szembesülhettek konkrét élethelyzetekkel, átélhették, átérezhették, hogy

mi értelme van, mit jelent, és milyen konfliktusokkal jár elkötelezett embernek lenni. A történetbeli 17 éves fiú a gimnáziumi diákság kortársa, így sorsa valóban elevenné vált közöttük. Megismerhették azt a szeretetet, ami életüket változtat meg, erőt ad az erőszakkal szemben. Valóságossá vált ez a Gen Rosso együttes által is, akik a gyerekekkel együtt készültek, színpadot építettek, beszélgettek, zenéltek.... Mindig volt erejük mosolyogni, erőt adni, biztatni.

Leginkább az érintett meg mindannyiunkat, hogy szavak nélkül tudták megmutatni, hitelessé tenni az evangéliumi szeretet lényegét. A diákok a számukra legfontosabb kérdés megfajlásán – mi lehet a Gen Rosso titka? – sokat törték a fejüket.

Élményeiket, az őket ért hatásokat boldogan megosztották:

„...megtörtént nálunk a Streetlight elnevezésű csoda. Igen, csoda volt. Hogy miért? Egyrészt, mert ennyi embert összehozott..., lehetőséget adott a TÉNYLEGES együttlétre. A közös munka nemcsak az előadás gyümölcsét hozta meg, hanem baráti kapcsolatok építését is elősegítette – többek között a főszereplők barátságát is elnyerhettük. Mégsem ez a legfőbb eredménye ennek a fantasztikus közösségi programnak. A legnagyobb öröm az volt, hogy valamilyen módon a béke és a boldogság mosolya csillant vissza minden arcra... Érvényesült az 'Erő erőszak nélkül', megérintette az emberek gondolkodását, szívét, lelkét az isteni békeállapot...” (SB, 12)

„A projektben tolmácként vettem részt, s ami fokozta az egész érdekességét, az az volt, hogy sokat beszélhettem Tomekkel, sokat tanulhattam életfelfogásából, viselkedéséből. Azt láttam, hogy ők, a külföldiek első ránézésre nagyon sokban különböztek egymástól: magasak, alacsonyak, más az életkoruk, a bőrük színe..., belsőben azonban nagyon hasonlóak. Életfelfogásukban van valami érdekes, vonzó. Hirtelen minden ember szeretné követni őket. Köztük én is. Nagyon meggyőző volt, hogy ők boldog emberek, hogy megtalálták az életük értelmét, mert rengeteget mosolyogtak, de őszintén. Nagyon barátságosak voltak. Feltűnt, hogy minden embert úgy kezeltek az első naptól kezdve, mintha már régen ismernék őket, mintha rengeteg élmény kapcsolná össze őket. ...barátságot, szeretetet, megértést hagytak maguk után. Hatásukra sok ember elkezdett gondolkodni magán, cselekedetein. Sokan rájöttek, mi az üzenete a Streetlight-nak. Sokan elkezdtek gondolkodni, talán még cselekedni is...” (NP, 12)

„»That star is you...« A történet főszereplője, Charles olyan csillaggá vált, ami barátai számára megmutatta a helyes utat, a szeretet – nem is olyan könnyen járható – útját. Olyan csillaggá lett, ami most már felettünk is ragyog, fényét soha nem veszti el. Csak arra vár, hogy mi is olyanokká legyünk, mint ő. Látva azokat, akik már élik ezt a szeretetet, bennünk is elindult valami. Az ő hatásukra tudtunk örülni egymásnak. Többek lettünk velük és általuk. Lassan elkezdtük élni mi magunk is a valódi, önzetlen szeretetet.” (BM, 12)

„Az elején kicsit szkeptikusan álltam a dologhoz, mosolyogtam rajta. Azonban, amikor hétfőn délután a misén és a táncházban elsőként találkozhattunk velük, rögtön megérintett valami új varázs, amit a program végén értettem meg igazán. Az első meghatározó élmény a közös Miatyánk volt. Mindenki a saját nyelvén mondta.

Akkor éreztem: mindegy, honnan jövünk, milyen nyelvet beszélünk, mert egyek vagyunk. A táncházban is fantasztikus volt a hangulat. Nagyon közvetlenek, vidámak és barátságosak voltak, s ez egész héten sugárzott felénk. Valami újat mutattak a próbák alatt is: a mindennapi és feltétel nélküli szeretetet. Nem az számított, hogy jól éneklünk vagy táncolunk – persze ez is fontos volt bizonyos szempontból –, de az igazán lényeges az volt, hogy együtt csináljuk. Mindenre

A Lúdas Matyi a francia színjátszóink előadásában

nagy hatással volt ez a hét, a musical, a közös munka, s ők személyesen. Itthagytak nekünk valami újat, szépet, ugyanakkor nehezét. Elindítottak minket ezen az úton, ami a jobb, szeretettel teljesebb hétköznapiak felé vezet. Most már csak rajtunk múlik, hogy menjünk is ezen az úton, és minél több embernek átadjuk, amit kaptunk.” (SzF, 12)

„Ez egy olyan dolog volt, ami az egész iskolát átfogta. Nagyon örültem azoknak, akiket máskor nem láttam szerepelni, és most ott voltak a színpadon. Nem volt ellenálló réteg, aki nemet mondott volna. Mindenki teljesen részesének érezte magát, mert mindenki megtalálta a helyét. Az egész valóban közös munka volt.” (GH, 12)

„Igazából az lepett meg, hogy egy ilyen program, az ’adni tudó szemlélet és magatartás’ mennyire át tudja formálni a gyerekek gondolkodásmódját. Meg tudta érinteni őket, azokat is, akik a kötelező iskolai programokért nemhogy nem rajonganak, de fantáziát sem látnak benne. A lázadó, ellenkező gyerekeket is bevonták, magukkal ragadták. A hatás látszott mindannyiuk viselkedésén, arcán.” (HD, önkéntes)

A ballagáson – amikor az elmúlt 8 év legmeghatározóbb emlékeit idézik fel a végzősök – a búcsúzó beszédben már üzenetté formálódott a reflexió: „Hitünk megélésében a közelmúlt nagy élménye, a Gen Rosso adta az egyik utolsó támpontot. Megértettük a mosoly erejét, ami néha többet ér a kimondott szavaknál, és megérettük felelősségünket a kisebbek iránt. Tudjuk, hogy van küldetésünk.”

Egy lány, aki tizennégy évesen lett jezsuita diák

Avagy: sikeresen elindult a négyosztályos gimnáziumi képzésünk is! Erről szóljon azonban egy diákbeszámolóból néhány élmény.

„Általános iskolai tanulmányaim vége felé irányt vettem egy nagy-nagy állomás felé. És most merre menjek? Gondolataim ide-oda röpködtek. Hol lesz biztos talaj a lábam

Csoportmunkában a Disputakör résztvevői

folyamos volt. A téglafalak őszinteséget, bizalmat, erőt árasztottak. Ahogyan a téglák szorosan egymás mellé illeszkednek, valami azt sugallta: itt nincsenek üres pillanatok, minden űr ki van töltve. Az iskola épülete Miskolcon, magasan, az Avason helyezkedik el. Ha ide térsz, magasra teszed a mércéd! – hallottam többször.

Döntöttem! Tizennégy éves, bátortalan lányként beadtam felvételi kérelmemet. Küzdelmes, nagyon komoly, többnapos megmérettetés közepette érkeztem ide.

Megérte! Végül elérkezett az évnitó napja. Éreztük, az iskola minden szempárja reánk figyel. Mi lettünk a 9.C, »a kísérleti nyulak«, hiszen már említettem, hogy mi vagyunk az első négy évfolyamos osztály. Másnap pedig kezdetét vette a tanítás. A tudás kútjából kezdtünk meríteni. Nemcsak a tudás vize fontos, hanem kell, hogy lelki forrást is találjunk. Itt szerencsésen mindkettő megtalálható. A kápolna, a templom falai közt csend és béke honol. Egy-egy nehéz dolgozat előtt jólesik Istennel csendben beszélgetni, erőt, segítséget kérni tőle. »Scientia unit in fide! – A tudás egyesít a hitben!« Kitartó, rendszeres tanulás, ez mindenhol szükséges a továbbtanuláshoz. Tanulmányi munkám során tapasztalhattam itt a sokszínű feladatokat... Első hallásra nehéznek tűnt e próbatétel, de nap-nap után egyre azt éreztük, jó ezt tenni. Nemcsak az »ÉN« a fontos, hanem a »TE« is. Ez tanulásban is igaz. Igyekszünk egymásnak segíteni az iskolában, kollégiumban egyaránt. Lelkiatyáink, tanáraink, nevelőink őszinte légkört biztosítanak ehhez.

A mi füzetünköből még nem rádiózták ki a szeretetet.” HR, 9.C

Végül a remény és a jövő oldala

A reflexió után lássuk, hogy merre tartunk a következő években. A „közös-tér” programunk keretében a tehetség, esély és közösség hármas célja felé haladva tudatosan folytatjuk a lakótelepi oktatási-közösségi központunk fejlesztését. A bővülés elsősorban mélyülést kell jelentsen. Nem elsősorban nagy számbeli bővülést, hanem

további nyitást olyan csoportok felé, akik alapvető feladatkörünkhöz tartoznak, akik beleférnek még energiánkba, és akiket tudunk létező munkáinkhoz szervesen kapcsolni, ezzel szolgáltatunk hatékonyságát növelve.

1. Tehetséggondozás

Az elmúlt 14 év eredményei biztos hivatkozási pontot jelentenek oktatási és nevelési programunkban. Ezt szeretnénk bővíteni egy helyi kezdeményezéssel.

Célunk, hogy az OKM „Tehetséggondozó középiskola” cím pályázatán a partner avasi általános iskolákkal való együttműködés keretében a kiemelkedően tehetséges, halmozottan hátrányos helyzetű tanulókat fejlődésükben segítsük. A most már lassan ismertté váló „háromhás” fogalom elsősorban azt tudatosítja és akarja orvosolni, hogy a szülői ház, konkrétan a szülők iskolai végzettsége közvetlen módon befolyásolja a gyermek tanulási esélyeit, tehetségtől függetlenül.

Iskolánk és a kiemelkedően tehetséges halmozottan hátrányos helyzetű tanulókat nevelő-oktató általános iskolák – az esélyegyenlőség elve alapján formálódó közoktatási rendszer részeként – a tehetségek segítéséhez kötődő pedagógiai intézkedéseit összehangoljuk. A jezsuita gimnáziumban, mint tehetséggondozó középiskolában, egy csoport jó adottságú, motivált hhh tanuló szervezett tehetséggondozó programban vesz részt a hét egy napján. Célunk ezzel, hogy tervezetten erősítsük iskolánkban azon tehetséges gyermekek felkészítését, akiket szívesen fogadnánk, de e támogatás nélkül valószínűleg nem lenne esélyük a felvételi és a bentmaradás eredményes végigviteléhez.

2. Közvetlen környezetünk, az avasi misszióink

Kezdetől valljuk, hogy a jezsuita közösség által vállalt avasi oktatási és lelkipásztori feladatunk egységes egészet alkot. Közös feladatunk a lakókörnyezetünk szolgálata, oktatási, lelki, kulturális, szociális és közösségteremtő téren egyaránt. A lassan húszéves plébánia és a tizenöt éves iskolánk évről évre több feladatot igyekszik e téren növekedéshez segíteni. Igen, olyan kovász szerepet kell vállalnunk, mely elsősorban a helyi, „civil” kezdeményezéseket erősíti és bátorítja, ha kell, szervezi és befogadja.

A már létező programok elértek egy olyan szintet, amikor a szervezethez újabb formáját kell megtalálnunk. Ha olyan funkciókat akarunk befogadni, melyek elérik egy civil ház, egy lelkigyakorlatos központ, egy felnőttképző intézet, ill. helyi sporttelep kereteit, úgy ezeknek új forrásokat kell találni. Célunk miskolci jezsuita misszióink hatékony és fenntartható gazdálkodásának megvalósítása gyűjtésekből és pályázati forrásokból. Mindennek részei a jezsuita gimnázium és kollégium, a Jezsuita Nevelésért Alapítvány, az Avasért Egyesület, a három egyházközség, egy esetleges közművelődési központ együttműködése és a közös hatás erősítése.

3. Jezsuita Pedagógiai Műhely

A műhely a jezsuita gimnázium sajátos adottságaira és a hely kihívására építve kívánja megosztani a négy száz éves jezsuita pedagógiai hagyományt. A 2002/2003. tanévtől kezdődően, amikorra tantestületünk feltöltődött, folyik tudatosan a helyi tapasztalatok pedagógiai reflexiója és ezek átadása más oktatási intézmények számára. Munkánk elsősorban nevelési területeket támogat, mint pl. tanári kommunikáció,

osztályfőnöki munka, önkéntes munkára nevelés, az iskola és a szülői ház kapcsolat-tartása, a tehetséggondozás stb. Azokon a területeken, ahol különösképpen erősnek érezzük a pedagógiai hagyományunk és saját tapasztalatunk adta megújulást munkánkban, azt szeretnénk még tudatosabban művelni és egyre jobban átadni más, e téren nyitott intézmények számára.

A JPM a helyi jó emberi és fizikai adottságok és a nemzetközi kapcsolatok kihasználásával létrejövő olyan műhely, mely tudatosan vállalja a keresztény pedagógiai megújulás térségi szolgálatát. A 2008/2009. tanévben elkezdjük tapasztalataink megosztását egy kiadványsorozatban. Ennek első megjelent kötete a szeretetszolgálat és szociális nevelés terén szerzett tapasztalatainkat rögzíti. Képzéseink, műhelyeink fő feladata idén a tehetséggondozás és az esélyteremtés kapcsolatának elemzése.

4. Feladatnövekedés, épületbővítés

Intézményünk az elmúlt 13 évben egyre növekvő mértékben közösségi központként működik. Avasi egyesületeknek, közösségeknek biztosít állandó vagy alkalmi helyet, kiemelt célként a helyi öntevékeny és önfenntartó kezdeményezések támogatását tűzve ki. Mindezt eddig iskolai termék felajánlásával tette, amit azonban az iskolai funkciók növekedése egyre nehezebben tesz lehetővé. A mostani fejlesztés kulturális-közművelődési-szabadidős és felnőttképzési programokat támogat az eddiginél is tudatosabb formában az első ütemben megvalósuló tanépület-bővítéssel, illetve önszerveződő programokat fogad be a második ütemben tervezett aula megteremtésével.

Annak ellenére, hogy a pályázati források elérése nehezebbé vált az elmúlt években, és saját forrásainkat folyamatosan csökkentették, azt gondoljuk, hogy kell álmodnunk! Az a konkrét tapasztalatunk, hogy jövőt formáló tervek nélkül se közösség, se jövő nem épül. Amikor viszont elindul egy valódi szükséglet érintő, hiányt pótló terv, akkor a szükséges pillanatban mindig megkapjuk hozzá a segítséget, bátorítást, melyre az új remény épülhet.

Finnországi élménybeszámoló

Előzmények

A miskolci Evangélikus Kossuth Lajos Gimnázium és Pedagógiai Szakközépiskola 2004-től áll testvériskolai kapcsolatban a finnországi Kiuruvesiben lévő szintén evangélikus Kiuruverden Lukio középiskolával. Ez a kapcsolat D. Szebik Imre püspök és a kuopioi püspök ismeretsége révén jött létre. Azóta a két iskola tanárai és diákjai évente többször is ellátogatnak egymáshoz, rajtáborokban vesznek részt, közös honlapot készítettek és megismerkednek a másik ország nyelvével, kultúrájával, szokásaival.

2007 szeptemberében testvériskolánk evangélikus lelkésze, Arja Pentikäinen, az iskola igazgatóhelyettese, Juha Taskinen és két pedagógusa látogatást tettek nálunk. Mivel nem ez volt az első találkozás, ezért már barátként, szinte családtagokként fogadtuk őket. Egy jó hangulatú vacsora alkalmával felhívták figyelmünket egy Tempus Közalapítvány által meghirdetett pályázati lehetőségre. Ennek lényege az volt, hogy két tanár a mi iskolánkból és kettő az ő iskolájukból pályázhatott, hogy betekintést nyerjünk egymás oktatási rendszerébe. Így hát mi, Dévai Orsolya és Erdődi Zita megtettük a kezdő lépéseket és elkezdtük begyűjteni a pályázathoz szükséges anyagokat. Ez nem kevés munkát jelentett, mivel egy kb. 30 oldalas pályázati kérdőív rengeteg

A kiuruvesi evangélikus templom

kérdésére kellett válaszolnunk és sok kritériumnak megfelelnünk. Hosszas várakozás után végül is decemberben megtudtuk, hogy mindkét iskola elnyerte a pályázatot, és boldogan vettük tudomásul, hogy 2008. február 14–28-ig két csodálatos hetet tölthetünk el Finnországban.

Az utazás

Miután megtudtuk, hogy elnyertük a pályázatot, lázas készülődésbe kezdünk, gondolunk itt a bőröndvásárlástól kezdve az utazás szervezésére, téli termo-dzseki megvételére, a korábban tanult finn nyelvleckék átismétlésére, mindenre. Egyszer csak elérkezett a nagy nap, február 14-e. Megkezdődött a nagy út. Indultunk az akkor már nálunk kellemes időből a –25 fokba. Ferihegyen szembesültünk az első akadállyal, ugyanis az ajándéknak szánt borokat elkobozták tőlünk a vámtiszték és a szemünk láttára dobták ki azokat. Kb. másfél órás repülőút után sikeresen landoltunk Helsinkiben, ahol már várt ránk későbbi házigazdánk lánya. Úgy terveztük, hogy eltöltünk ott egy éjszakát, másnap feltérképezzük a várost, mielőtt továbbindulnánk. Ennek köszönhetően tűnt el a reptéren a bőröndünk, mert azt már továbbküldték Kuopióba, a másnapi célpontba. Másfél órás várakozás után, este 9 órára lettek megcsomagjaink. Tehát elmondhatjuk, hogy viszontagságosan indult utunk. Másnap elhatároztuk, hogy taxival vágunk neki a reptérre vezető útnak, elkerülve az előző esti, nem éppen egyszerű tömegközlekedési nehézségeket. Így nem kellett az egyenként 25 kilós bőröndünket és a többi táskánkat átcipelni a városon. Kérve a reptérre, örömmel nyugtáztuk, hogy időben érkezünk, nagy baj már nem lehet. Tévedtünk. A vámnál szintén elvettek tőlünk mindent, sampont, krémeket, ugyanis 1 dl-nél több folyadékot nem lehet felvinni a fedélzetre.

Már a beszállásra vártunk, amikor kiderült, hogy törölték a járatunkat. További fél napot tölthettünk el a repülőgépek társaságában. Ekkor éreztük azt, hogy haza szeretnénk menni. Este 6-ra végre megérkeztünk Kuopióba, vendéglátóink kijöttek értünk, és még 120 kilométeres utazás várt ránk autóval. Miután megérkeztünk Kuruvesibe, azonnal egy táncmulatságon találtuk magunkat.

Két hét a rénszarvasok földjén

A helyiek figyelme egyből ránk irányult, egy tornateremnyi ember kedvessége zúdult fáradt nyakunkba. Ezután következhetett a jól megérdemelt pihenés. A helyi evangélikus lelkész házaspár, Risto és Arja Pentikäinen és családja volt ez alatt a két hét alatt a vendéglátónk. Személyükben nagyon kedves embereket ismerhettünk meg, az utazás végére már igazán családtagoknak érezhettük magunkat. Másnap a fogadó iskola igazgatója, Martti Heinonen és felesége, Eva-Lisa fenséges vacsorával vártak minket gyönyörű otthonukban. Vacsora után volt alkalmunk beszélgetni velük a két ország különböző oktatási rendszeréről és kultúrájáról.

A két hét alatt rengeteg program várt ránk. A megpályázott projektnek megfelelően a két hét nagy részében órákat látogattunk a helyi középiskolában, ami nagyban különbözik a mienktől, ugyanezt elmondhatjuk a két ország oktatási rendszeréről,

pedagógiai módszereiről is. Ebbe a szenior középiskolába 16–18 éves diákok járnak, ezt előzi meg az úgynevezett junior középiskola, ahová általános iskola után mehetnek a 14–16 év közötti tanulók. A diákok hathetes kurzusos rendszerben tanulnak, aminek az a lényege, hogy öt héten keresztül járnak órákra, a hatodik a vizsgahét. A diákok nem kapnak órarendet, saját maguk veszik fel a tantárgyakat, kinek mire van éppen szüksége az adott kurzusban. Nincsen ellenőrzőkönyvük sem, a kurzus befejeztével csak egy nyomtatott papírt kapnak az elért eredményekről.

Belépve az iskolába, már szembetűnt a különbség: a folyosón több számítógép volt, internet-elérhetőséggel, egy mozgássérült gyereknek épült liftet láthattunk, a diákok zokniban lófráltak a folyosókon, kanapé minden szögletben, jól felszelt tanterem (internetezési lehetőséggel, projektorral, tv-vel, CD- és DVD-lejátszóval...).

Már a technikai felszereltségből kiindulva is érezhető volt, hogy másabbak lesznek a tanítási órák, mint nálunk. Ugyan nagyon sok eszközt használtak a tanárok, mégis

azt kellett éreznünk, hogy kevesebb eszközzel többre jutunk itthoni viszonylatok között. (Egyébként a csereprogramban résztvevő két finn kolléga is ugyanerre a megállapításra jutott azalatt a két hét alatt, amit iskolánkban töltöttek el.) Hiába a sok modern technikai eszköz, a diákok figyelmét mégsem tudták hatékonyan lekötni. Furcsa volt számunkra a diákok fegyelmezetlen viselkedése, de még furcsább volt az, hogy ez a tanárt sem zavar

Egy tanórán

Nálunk a házirend megtiltja a kirívó öltözködési, smink- és hajviseletet, ezért volt szokatlan a zöld és a pink haj, a piercing és a tetoválások.

Pillantsunk be közelebbről egy tanórára is. A legérdekesebbnek a matematikaórát találtuk. Azért volt nagyon érdekes, mert olyan eszközt használtak, amely számunkra teljesen ismeretlen volt. Ez tulajdonképpen egy számológép, amely algebrai műveletek megoldására alkalmas és még a tv képernyőjére is kivetíthető. A tanár nem krétával ír a táblára, hanem speciális tollal a monitorra, interneten keresztül oldja meg a feladatot, amelyet, ha elment az iskola honlapjára, azonnal láthatóvá válik az otthon lévő diák számára.

A másik igen eltérő dolog a tanóra hosszúsága. Ebben a kiuruvesi középiskolában a tanórák 75 percesek voltak, amit az elején mi elég nehezen viseltünk. Minden óra

Templombelső a karzattal

után 30 perces szünet következett, ami alatt a tanárok kávéztak, a diákok pedig ettek. 11 órakor nálunk már ebéidő volt, amit szintén nehezen szoktunk meg, az időeltolódás miatt ez nálunk reggel 10 óra volt! Persze mondanunk sem kell, hogy bőséges reggeli után...

Minden étkezés után tejet ittak, hiszen nagy tejtermelő vidék ez, kb. 40 millió liter tejet termelnek egy évben. Ennek tanúi is voltunk egy gépesített farm meglátogatása alkalmával. A kávéfogyasztásukról már ne is beszéljünk. Döbbenetes volt a napi egy-két liter fejenként. Nehéz volt megértetni velük, hogy mi nem szeretnénk ennyi kávé inni. Megállapítottuk, hogy étkezési szokásaink is nagyon eltérőek, ők sokszor esznek, de mindig keveset, a nálunk megszokott háromfogásos ebédet nem is ismerik, vagy csak levest esznek, vagy csak másodikat. Nem jöttünk el Finnországból viszont anélkül, hogy a rénszarvashúst meg ne kóstoltuk volna.

Természetesen mindkét vasárnap délelőtt részt vettünk az evangélikus istentiszteleten és még egy keresztelőre is eljutottunk, amely sokban különbözik a nálunk hagyományostól, hiszen Finnországnak ezen a részén otthon keresztelik meg a gyermekeket.

A kötelező iskolai programokon kívül azonban bőven gondoskodtak szórakoztatásunkról is, sőt még egy nagyon híres színészt is megismerhettünk. Ennek köszönhetően színházba is eljutottunk, ami rendhagyó módon egy sörgyárban került megrendezésre. Mivel pont a téli időszakban mentünk, ezért majdnem az összes téli sportot kipróbáltuk. Motoros szánoztunk és quadoztunk a befagyott tavon (amit egyébként

télen közútnak használnak, így autóval is bátran átmennek rajta), sieltünk a náluk oly híres „moonlight skiing” alkalmával, lovas szánoztunk, bowlingoztunk és természetesen rengeteget szaunáztunk hagyományos módon is, amikor a befagyott tavon vájt lékben kellett megmártóznunk. Sok kaland után elérkezett az az idő, amikor újra útnak kellett indulnunk, immár hazafelé. Szomorúan vettünk búcsút az addigra már igen megszeretett iskolától és tanáraitól, sőt, néhány diáktól is. Szerencsére a hazafelé út már zökkenőmentesen telt.

A két hét alatt rengeteg új barátra és ismerősre tettünk szert és nagyon sok élménnyel gazdagon, új ismereteket begyűjtve, nehéz szívvel, de már honvágygal érkeztünk meg szeretett kis országunk tavaszi zsongásába.

Miskolc, 2008. június 28.

Motoros szánozás előtt...

Diákok, szülők, tanárok hite, erkölcse, elkötelezettsége

KEREKASZTAL-BESZÉLGETÉS A MISKOLCI EGYHÁZI GIMNÁZIUMOK HITTANÁRAIVAL

Korábban két ízben is olvasható volt lapunkban kerekasztal-beszélgetés a négy miskolci egyházi gimnázium képviselőivel. Először még 2005-ben, a 2. lapszámban jelent meg a négy gimnázium igazgatójával készült beszélgetés, oktatási, nevelési, finanszírozási gondjaikról. Még abban az évben, a 4. számban jelent meg a következő, amelyben a gimnáziumok ifjúságvédelemmel foglalkozó pedagógusai beszéltek „a szenvedélybetegségek megelőzéséről, kezeléséről a miskolci egyházi középiskolákban”. Most, amikor megemlékezünk az egyházi iskolák államosításának 60. évfordulójáról, a négy gimnázium egy-egy hittanárát ültettük egy asztal köré, hogy az ő speciális tapasztalataikkal ismerkedhessenek meg olvasóink.

Milyen hitbeli elkötelezettségű diákok és pedagógusok tanulnak és dolgoznak ezekben az iskolákban? Milyen a szülők elkötelezettsége? Milyen indokok alapján küldik ezekben az intézményekbe gyermekeiket? Mi egy hittanár feladata a tantárgya oktatásán túl? A hit mellett tanítanak erkölcsant is ezekben az iskolákban? „Jobbak” az oda járó gyermekek? Fegyelmi ügyekben mi a követhető módszer? Megannyi kérdés, amelyekre a válaszokat *P. Forrai Tamás Gergely SJ* (a Fényi Gyula Jezsuita Gimnázium igazgatója és egyben egyik hittanára), *Molnár József* evangélikus lelkész (az Evangélikus Kossuth Lajos Gimnázium hittanára), *Szőke Gábor* atya (a Fráter György Katolikus Gimnázium egyik hittanára) és *Thoma László* lelkész (a Lévy József Református Gimnázium vallásánára) fogalmazta meg.

1. Mit tapasztalt, amikor az iskolába került, milyen volt általában a diákok hitbeli elkötelezettsége és hittani felkészültsége, tudása? Változott-e azóta a véleménye?

Forrai Tamás: Egyértelműen mások a maiak. Megvolt akkor is, most is egy olyan különbség, hogy ki jött gyakorló keresztény családból, és ki nem. Mégsem ezeknek az arányeltolódása az érdekes, hanem az, hogy aki keresztény családból jön, annál is kevesebbet lehet feltételezni. Tíz év alatt nálunk érezhetően növekedett a kisebb családokból jövők aránya, növekedett a nem teljes, hanem tört családból jövőké, növekedett a csak formálisan keresztény családok aránya, ahol alig van élő plébániai kapcsolat. Vidékieknél látszott a tíz év alatt, hogy meghatározó plébániai tapasztalatokkal jöttek, most viszont már sok helyen nincs pap, nincs plébános-élmény, nincs személyes kapcsolódás senkihez, aki helyi szinten összefogná az egyházat. Nemcsak a káplán hiányzik, akivel focizni lehetne, de nincs már nagypapa-formájú pap sem. Légüres a tér az oldallagosan ellátott plébániák tucatjaival a térségben.

Ez az egyik oldal, a másik pedig, hogy ezt a teret tíz év alatt kitöltötte egy egészen megváltozott külső hatássor, elsősorban az internet. Időben, információszerzésben, szórakozásban ez lett a leglényegesebb versenytárs. Csökkenő egyházi, személyes jelenlét és egy erősödő időkitöltő, privatizált, internet-alapú, nem kontrollálható, teljesen vegyes információhalmaz.

Molnár József: 2005 szeptemberétől vagyok hitoktató az iskolában, de a miskolci gyülekezeti szolgálatom is ettől datálódik. Hitbéli elkötelezettséget nem mértem és nem is fogok soha, meggyőződésemet, hogy ez nem feladatom. A diákok hittan-ismerete is érdekes kérdés, hiszen 9.-ben tanítok, s közöttük sokan egyáltalán nem találkoztak ilyen ismeretekkel korábban. Munkám nehézsége és szépsége is ebben van, hiszen a legtöbb diák számára én vagyok „az egyház”. Az én feladatom bevezetni őket az egyházi életbe, megismertetni velük a bibliai történeteket, s közben felébreszteni bennük a vágyat arra, hogy keressék Istent a világban és a maguk életében is.

Szőke Gábor: Csak két éve kerültem iskolalelkészként a Fráterbe, azóta látom, milyen gyermekanyag kerül hozzánk. Azt kell mondanom, egyre elszomorítóbb a helyzet. Az ötödikesek nagy része számára az alapoktól kell kezdenem a hitoktatást, hogy mi az a szentmise, a szentségek, mi a tízparancsolat, mert nem gyakorló a család, mert nincs egyházközségi háttér, ahová belegyökeresedett volna a család és a gyerek. Arra lusták a gyerekeink, hogy átmenjenek egyik szobából a másikba, inkább interneten keresztül érintkeznek, a személyes kapcsolattartás is az internetre korlátozódik. Akik vidékről érkeznek, azok között még lehet érezni, hogy képben vannak, legalább az alapvető egyházi ünnepekkel, fogalmakkal tisztában vannak. A városiak egyre kevésbé. A plázák szippantják el őket, ott korzóznak délutánonként.

Thoma László: Mindössze négy éve tanítok a Lévy József Református Gimnáziumban. Azt gondolom, ez nem olyan nagy idő ahhoz, hogy messzemenő következtetéseket vonjak le. A diákok hitbéli elkötelezettsége, illetve hittani felkészültsége nem sokat változott azóta. Mindazonáltal ezt a két fogalmat nem feltétlenül látom összetartozónak. Nincs közvetlen összefüggés ismeret birtoklása és elkötelezés között. Lehet, hogy az okos gyermek még meg is tanulja azt, hogy mi egy-egy igeszakasz után az alkalmazás, hogyan kellene az alapján élni, de nem biztos, hogy élni is fogja azt, amit tud. Általában a református általános iskolából érkezőknél jó az arány, ott vannak a legtöbben, akik az ismereteiket tudják alkalmazni is. Ehhez ugyanígy szükséges a szoros gyülekezeti kötődés. Azt hiszem, mindez elképzelhetetlen a gyülekezeti háttér nélkül. A diákok hittani tudását egyébként a felvételi eljárás során mérjük, hiszen írásbeli felvételi vizsga van Biblia-ismeretből. A felvételiző tanulók közel 70 százaléka teljesít 60 százalék felett, ami a jelenlegi értékelés szerint a 4-es osztályzat határa. Ez azt gondolom, jónak mondható. Megfelelő alap lehet a későbbi középiskolai hitoktatás számára.

2. Milyen tapasztalatokat szereztek a szülők, a családok elkötelezettségéről?

Sz. G.: Amíg plébánián voltam és nem iskolalelkészként működtem, sokkal intenzívebben találkoztam a szülőkkel. Tudtam, ki az, akire lehet támaszkodni, lehet a különböző egyházközségi megmozdulások alkalmával számítani. Most már kiestek számomra

a szülők, mert csak akkor jönnek, ha valamilyen nevelési problémájuk van, valamilyen magatartászavar, olyan dolog, ami egy lelkiatyára tartozik. Ilyenkor persze nem kérem rajtuk számon, hogy vasárnap ott vannak-e a szentmisén. Itt a jezsuban nagy előny, hogy rendeznek családi hétvégeket, amikor a szülők is megjelennek az iskola életében. A Fráterben ez kevésbé van jelen. Az egyik osztályban próbálkoztam hasonlóval, anyák-
apák napját tartottunk, fantasztikusan sikerült, személyes kapcsolat alakult ki, nemcsak köztem és a szülők között, hanem a szülők egymás közötti kapcsolatában is. Ebben látok lehetőséget, az ilyen alkalmakat megragadva lehet a szülőket is terelgetni. De ezen a találkozón sem kérdeztem rá a hitbeli dolgokra, igaz, már az asztali imádságnál is látszott, ki az, aki tudja, mit csinál, ki az, aki nem érti, mit hókuszpókuszolunk evés előtt. De most annak a korosztálynak a gyerekei vannak a kezünkben, akik olyan időszakban nevelkedtek, hogy teljesen hiányzik az életükből a hit, a vallás.

T. L.: Az egyházi iskolába érkező szülő minden esetben elkötelezett! Legalábbis a felvételi eljárás ideje alatt. Mindent megígér, mindennel egyetért, hiszen egyházi iskolába szeretné a gyermekét járattatni. Aztán később ez megváltozik. Már gondoltunk arra, hogy érdemes lenne felvenni diktafonra a szülők mondatait például a szóbeli felvételi vizsgán, és később visszajátszani nekik. Ők is megdöbbenének! Összességében ott működik jól a gyermek hite, ahol a családban az iskolával összhangban megerősítő impulzusokat kap a Biblia által mutatott útra. Persze lehet „ellenzékben” is keresztyénné valaki, harcolhat állandóan a semleges, vagy ellenséges otthoni légkörrel, de ez hosszú távon vagy felőrli a gyermek erejét, vagy gyanakvóvá, bizalmatlanná teszi környezetével szemben. Sokszor az a tapasztalat, hogy ha van egy ember a családban, aki elkötelezett, egy nagymama vagy nagypapa, aki átadja a gyermeknek a szükséges útmutatásokat, aki eljár vele a templomba, az éppen elég.

F. T.: A szülők között is van ilyen téren probléma a generációváltásból. A mostani fiatal szülők a nyolcvanas években lettek felnőttek, a kádári rendszer legrombolóbb, legszétesettebb időszakában, akik már abban szocializálódtak, hogy a kiskapukat, háritásukat keressék, és ne a felelősséget... A tíz évvel ezelőtti szülők, akiknek még voltak tapasztalataik a kommunizmus alatti keményebb összeütközésekből, egy kicsivel tudatosabbak voltak. Felerősödött tehát a szülők között is egy jóval erősebb fogyasztói szemlélet, olyan, hogy rakjuk be a gyereket az egyházi iskolába, majd ott a papok megnevelik, és közben mosom a kezemet. Megvárom kint a kocsiban a diákmisénél, mert az úgysem rám vonatkozik, miért menjek be? Ez a fajta távolságtartás, amikor egy szolgáltatást veszek igénybe, „vásárolok” az egyházi intézményben, egyértelműen növekvő probléma. Tíz évvel ezelőtt, amikor ezek az intézmények megindultak, egyértelműbb volt, hogy ott önkéntes munkát végezzenek, segítsenek a szülők. Most ennek a keretét mesterségesen kell megteremteni. Egyértelműbb volt a kilencvenes évek közepén, hogy közösen akarunk valamit, a szülőket ez összetartotta, most újabb és újabb „trukköket” kell kitalálni, hogy egyáltalán összeültessek őket. Az egyházi iskolának létérdeke, hogy a gyerekek ne tudják kijátszani a szülőket, hogy a másik gyerek szülei megengedik, te miért nem engeded meg...? Ha ismerik egymást, felhívják, beszélnek egymással, hogy te meddig engeded el otthonról a gyereket, akkor ez már fontos segítség:

Amennyit tíz év alatt romlott az egész társadalom a rohanásban, a létbizonytalanságban, az visszaverődik rajtunk is, sokkal elfoglaltabbak, kimerültebbek a szülők. Bár jobban látjuk, mennyire fontos számunkra a jelenlétük, sokkal több programot kell mesterségesen megteremtenünk, hogy a közös gondolkodás és felelősségvállalás működhessen.

M. J.: A kép egyáltalán nem árnyalt. Inkább a két végletet látom. A legtöbb szülő befejezettnek tekinti a dolgot, amikor a gyermeket az iskolába küldi. Diákjaim közel fele csonka családban él. Borzasztó nehéz helyzet ez számunkra. Kevesen vannak, de vannak olyan családok is, akik érdeklődnek és abszolút partnernek tekintik a lelkeszt-hitoktatót, akivel olykor még családi gondjaikat-örömeiket is megosztják.

3. Sikerült olyan tanárokat szerződtetni, akik szakmai felkészültségük mellett joggal lehetnek egy egyházi iskola pedagógusai?

T. L.: Ez egy örök kérdés, és sokszor vitatéma is szerintem minden iskolában. Talán erre a kérdésre igazgató úrnak kellene válaszolnia, hiszen ő látja át az iskola működését annak újraindulása óta. Lehet, hogy furcsán hat, amit mondok, de nekem fontosabb, hogy valaki jó szakember legyen, mint hogy elkötelezett egyháztag. A jó szakember a korrekt szakmai munkájával sokszor lehet, hogy többet „prédikál”, mint egy lelkész. A korrekt magatartás, a kiszámíthatóság a legfontosabb a tanulók számára. Persze egy keresztyén iskola azért keresztyén, hogy többletet adjon, hogy értékeket adjon át, neveljen, látást, életszemléletet adjon, segítsen megtanítani dönteni stb. Nagyon szükséges tehát a keresztyén személyiség, de számomra a szakmaiság az első. A Lévyban, hála a Mindenhatónak, jó tanári gárda állt össze, melyben ez a két fent említett szempont a többségre igaz, a többiek pedig folyamatosan fejlődnek, alakulnak.

M. J.: Mivel iskolánk egyházi fenntartása nem tekint vissza nagy távlatokra, ezért erre nehéz válaszolni. Sok pedagógus a régi rendszerben is itt tanított. Igazgató úr külön figyelmet szentel az új tanerő felvételénél arra, hogy a diákok elé hiteles életű pedagógus álljon. Hozzáteszem, egyre nehezebb dolga van ebben.

F. T.: Én optimista vagyok. Nálunk is letisztult, elmélyültebbé vált a tantestület, homogénabbá abban a tekintetben, hogy a célkitűzés világosabbá lett, azzal együtt, hogy ők is nagyon különböző hátterekkel jöttek. Beérett az a közös növekedési folyamat, ahol a lelkinapok, a beszélgetések, a lelki közösségépítési programok sok mindent felszínre hoztak, kiérleltek, és ma már nem kell magyarázni alapdolgokat. Mára a tantestület abszolút többsége hívő ember, és a tanárok bő egyharmada erős közösségi tapasztalattal jön hozzánk. Persze voltak olyanok, akik „nem nálunk találták meg a helyüket”.

Sz. G.: Nyitottak a tanáraink a lelki dolgok irányában. Vannak olyanok, akik nem minden vasárnap koptatják a templom küszöbét, de nyitottak, s bár lelkileg szárazak, kell nekik valamilyen táplálék és ők mindig ott vannak az olyan alkalmakon, amikor tudnak hasznosítani valamit a saját számukra. Azt nem tapasztaltam, hogy azok, akikről az előbb beszéltem, elzárkóztak volna. Vannak olyan pedagógusaink is, akik számára a fogyasztói társadalom stílusa a mérvadó, eltanítgatnak, de vannak olyanok is, akik hivatásszerűen odateszik magukat. Azok a tanárok, akik jelen vannak, akik

gyakorolják a hitüket, vallásosak, azért többségben vannak. Akik meg nem, legalább nem zárkóztak el, amikor megszólítottam őket. Azt éreztem, hogy ők is nyitottak és emberileg pozitívan álltak a vallás kérdéseihez.

4. Milyen feladatai vannak egy hittanárnak azon túl, hogy mint tantárgyat tanítja és számonkéri a hittant a diákoktól?

Sz. G.: A papok közül többen megfogalmazták, hogy az iskolalelkésznek semmi dolga nincs. Mondtam nekik, hogy szívesen cserélek velük egy hétre, aztán ismét meghallgatnám őket a véleményükről. Mindig egy ráhangoló elcsendesedéssel kezdem a napot egy kis oratóriumban, bent a gimnáziumban. Utána kezdődnek az órák, az óra közti szünetekben a gyerekek között vagyok. Ha észreveszem, hogy egy gyerek lógatja az orrát, megszólítom, melléülök, és ebből kialakulhat egy spontán lelkigondozói beszélgetés. Ha tíz perc kevés erre, akkor délután folytatjuk. Én minden időt felhasználtam arra a hivatalos hittanórán túl, hogy a lelki gondokkal küszködő urakat és hölgyeket lelkigondozzam, másrészt az én számomra fontos a közösségépítés, hogy azok az osztályok, amelyekkel kapcsolatban voltam, egy ütőképes csapattá váljanak. Húsz osztály van a gimnáziumban, és bár nem tanítok mindegyikben, de mindért felelősnek érzem magam.

Jöttek tanárok és szülők is hozzám, hogy ezzel vagy azzal a gyerekkel konfliktus van, ezeket én megkerestem, elkezdődött egy beszélgetés, hogy a gyerek, az osztály, a család érdekében is tudjak segíteni. Sokszor volt, hogy reggel hétkor bementem és este hétkor jöttem ki a gimnáziumból. Tényleg nem csináltam semmit, csak „lógattam a lábam”.

M. J.: Az elsődleges feladat nyilván a tudás átadása, elmélyítése. De ezen felül a legnagyobb hangsúlyt a személyes lelkigondozásra helyezem. Nem könnyű ma fiatalnak lenni, mondom én a magam 36 évével. Sok olyan kérdéssel találkozunk a diákok gimnáziumi éveik alatt, amivel nekünk később kellett szembesülnünk. Fontos feladat az adódó nézeteltérések kezelése, a problémák megoldása, és katalizátorként részt venni a diák–tanár vitákban.

T. L.: Rendkívül sok, néha úgy tűnik, több, mint a konkrét tanórai feladat. Az órán is érezni kell azokat a pontokat, ahol el kell szakadni az anyagtól, ahol lehetőséget kell biztosítani a kérdésre, ahol konkrétan véleményt kell formálni, vagy vitatkozni, érvelni kell. A hittantanár különösen érzékeny, ugyanakkor nem akarja a diákok megtéríteni, főleg nem a saját képére formálni őt. Nagy vita egyébként a református hitoktatást illetően, hogy a hittan tantárgy-e a szó klasszikus értelmében vagy sem. Vannak, akik azt hangsúlyozzák, hogy kizárólag tantárgy, de az utóbbi években a szakmai többség mellett van, hogy nem lehet hagyományos középiskolai tárgyként definiálni, sokkal inkább életre nevelés.

Nálunk a Léwayban a hittantanárok tanórákon kívül végeznek rendszeresen lelkigondozást is, valamint egyéb tevékenységeket vállalnak fel, például a diákpresbitérium vezetését, szabadidős tevékenységek szervezését, lebonyolítását, ifjúsági énekcsoport vezetését, bibliaórát stb. Természetesen a hittantanár nevelési kérdésekben is meg kell hogy fogalmazza a véleményét. Kicsit olyan, mintha mindenkinek az osztályfőnöke lenne.

F. T.: Számomra a gyerekek hétköznapi életébe való bekapcsolódásra a legjobb lehetőség az ilyen lelkipásztori munka. Nem egy hagyományos tanórai keretet akarunk teremteni, nem egy „buktatós” tárgyat tanítani, hanem a hittapasztalatot átadni. Azt gondolom, ehhez nagyon nyitott, kreatív, módszertanilag és hitben megújulásra képes tanárok kellene, legalább úgy, ahogy a matematika módszertanának újabb formáit behozzuk, egyszerűen amiatt, mert nem lehet feltételezni sok mindent, ami korábban megvolt.

A külön iskolalelkész jelenléte nagyon fontos. Legyen személyében egy olyan függetlenített ember, akinek nincs semmiféle fegyelmi jogköre. Az a fajta lelki rendelkezésre állás a feladata, mint egy spirituálisnak. Olyan, aki mindig elérhető, aki ismeri és meg tudja szólítani a gyerekeket, és aki megszólítható egyének és csoportok számára, egyszeri és folyamatos beszélgetésekre, gyónásokra, és minden másra, ami szóabajóhet.

A harmadik terület a liturgia: hogyan lehet egy szép, diákok számára megfogható, hozzájuk közel álló liturgiát hosszú távon fenntartani, ami igazi közösségi hittapasztalatot ad számukra. Szerencsés, hogy itt többen vagyunk papok, tehát több forma, stílus, hangvétel jelenik meg.

Egy negyedik terület is van: minden iskolán kívüli lelki program. A lelki hétvégék, ahová kis mini lelkigyakorlatként ki tudjuk vinni a gyerekeket. Ha meg lehet teremteni, korosztályonként növekedő mélységgel különböző imatapasztalatokat nyújtunk a gyerekeknek, ahová vissza tudnak nyúlni a későbbiekben.

Végül mindazok a tapasztalatok, amit mi szeretetszolgáltatnak hívunk. Ahol meg tudja tapasztalni egy kamasz gyerek, hogy a hitének kapcsolódnia kell a hétköznapi életéhez, és a hitből cselekedet is születhet, sőt születnie kell. Együttérzés, szolgálat, elköteleződés lehet ennek a gyümölcse.

Nagyon fontos, hogy a tantestületet úgy látják a gyerekek, mint egy hitet gyakorló közösséget. A diákmisén legyen olyan tanár, aki áldoztathat. Apró dolog, de lássák így is a tanárokat. Ha van egy iskolai lelki nap, ahol 30–35 kiscsoport van jelen, mi, jezsuiták nem tudjuk mindegyiket ellátni, hanem felkészítjük a tanárokat is egy programban csoportvezetésre. Számomra tehát az egyik legfontosabb kérdés, hogyan lehet tágitani ezt a hitvalló kört. Ez nemcsak feladatmegosztás, hanem ezáltal a tanároknak is hitben való megerősödést, tapasztalatszerzést nyújtunk, többszörösen. Már amikor felkészülünk egy ilyen programra és beszélgetünk, az egy lelki öntözgetés, és ha ott van egy csoportban, és beszél, figyel, segít, az megint olyan lehetőség, hogy ne egy fogyasztó keresztény legyen, hanem olyan, aki tud tanúságot tenni mások előtt.

5. Régen hit- és erkölctant tanítottak az iskolákban. Az erkölcs, a helyes viselkedés megkövetelése komolyabb, mint más intézményekben? „Jobbak” az egyházi iskolák tanulói?

M. J.: Szeretném hinni, hogy igen, jobbak. Vagy talán egy egyházi iskolában több energiát fordítunk arra, hogy jobbak legyenek. Mitől lesz jó valaki? Ha szeretni tud és szeretni engedni magát. Ezen igyekszünk valamennyi tanárral együtt, hogy az oktató-nevelő munkában a szeretet el ne vesszen.

Sz. G.: Erről a kérdésről az jut eszembe, amikor Jézus arról beszél, hogy nem azt kérem, hogy vedd ki őket a világból, hanem óvd meg őket a rossztól, a gonosztól. Én azt tapasztalom, hogy ezek a gyerekek éppoly csibészek és betyárok, mint a világ hasonló korú ifjai, de van bennük valamilyen tartás. Kapnak ezekben az iskolákban olyan lelki pluszt, olyan töltetet az erkölcsstan-órákon, de az iskola szellemén keresztül is, ami, ha le is térnek erről az útról, megmarad bennük, és a lelkiismeretük nem tompul el, nem hagyja nyugton őket, és tudják értékelni a jó és a rossz közötti különbséget. Nem úgy gondolkoznak, hogy ha mindenki ezt csinálja, én miért ne csinálhatnám. Úgy látom, hogy az évek során kezd beérni mindaz, amit kapnak. Néha úgy érzem, hogy falrahányt borsó, amit mondok, de eltelik néhány hét, vagy hónap, és valamiből kiderül, mégis megmaradt bennük. Én hiszem azt, hogy azok a gyerekek, akik ránk vannak bízva, kapnak egy olyan lelki tartást, amiben a mi intézményeink minden fontos jellemzője megnyilvánul. Talán ezért is adják szívesen a szülők egyházi iskolákba gyermekeiket. Felvételinél mondták nekem, hogy ők ugyan nem vallásosak, de tudják, hogy itt sok mindentől megvédik gyermekeiket, nem érik el olyan könnyen őket a világ szabados kísértései.

F. T.: Lelkipásztorként azt gondolom, ha mindezekben a területeken tudjuk nevelni a gyerekeket, akkor ez meg is jelenik az életükben. Úgy látom, hogy figyelme-sebbek emberi kapcsolataikban, türelmesebbek egymással. Jobban tudnak magukra, lelki mozgásaikra reflektálni, és egyfajta igényesség is formálódik bennük. Ha egy imatapasztalat is mögöttük van, akkor tudnak a nehezebb helyzetekben is az Istenkapcsolatukból erőt meríteni. Úgy gondolom, hogy erkölcsi, etikai kérdésekben is világosabban látnak, nagyobb erővel tudnak dönteni és kitartani a jó mellett. Segíti őket ebben a közösség megtartó ereje, intézményeink védettebb jellege, ezáltal időben kitolódik a nagyon súlyos döntésekkel való szembesülés, így korban is felkészültebbek lehetnek. Az országos átlagban az a probléma már, hogy a kábítószerrel, az erőszakkal, a nemiséggel olyan korai időszakban kerülnek kapcsolatba, amikor még hiányzik a szellemi érettség, képtelenek ezeket feldolgozni. Ha ebből a szempontból tudjuk védeni őket, pár évvel később jobban tudnak maguk dönteni.

T. L.: Átlagban igen. Részleteiben nem feltétlenül. Ha az összképet nézzük, nagyobb a rend, az összeszedettség, a keretek stabilabbak, a szélsőségek ritkábbak, megfoghatóbb egy közös értékrend, szokások, hagyományok stb. A megjelenés is szolidabb lehet. A társadalomban jelentkező problémák azonban nálunk is jelentkeznek. Ezeknek tünezhordozói pedig sokszor a gyerekek, a tanulók. Nem vagyunk elzárva a világtól, de úgy gondolom, nem is kell elzárva élnünk tőle. Ezt nem tanítja a Biblia. Védelmet persze nyújtunk, de a világban élünk kovászként, megmutatva, megélve a legjobb, legcélravezetőbb életvezetést, a hitben való járást. Azt gondolom, összességében az egyházi iskolában jelentkező magatartási, esetleg erkölcsi jellegű problémák kezelhetőek, és szeretettel, bölcsességgel, következetességgel helyreterethők.

6. Elképesztő tanulói és szülői viselkedésről, komoly iskolai atrocitásokról hallottunk az utóbbi időkből az ország minden tájáról. Fegyelmi ügyek az egyházi iskolákban is lehetnek. Milyen jellemző gondjaik vannak?

T. L.: A legáltalánosabb az iskolai rend el nem fogadásából ered. A már előbb említett fogadkozás után a szülő nem működik együtt az iskolával, és a gyermek kiharcolja ezt a helyzetet. Otthon az ő pártját fogják, és akár kisebb fegyelmi kérdésekben is bejön a szülő, és támad. Nagyobb gond van a szülőkkel, mint a gyermekekkel. Nehéz egy felnőttel kommunikálni, aki úgy viselkedik, mint egy 5 éves gyermek és nagyjából az intelligenciája is addig terjed, bár lehet, hogy a gyermekek kicsit okosabbak. A gyermekek részéről gyakori a határokkal való kísérletezés, például a lányoknál a szoknya hosszában, vagy a festésben, a fiúknál pedig a kisebb erőfitogtatásban egymás felé. A tanárokkal szembeni tiszteletlenség is előfordul, de ez elég jól kezelhető, azt gondolom. Az elején kell megfogni a dolgokat, nem szabad engedni egy helyzetet elharapózni. Összességében szerintem sokkal jobb helyzetben vagyunk, mint az önkormányzati iskolák.

F. T.: A gyerek gyerek, a kamasz kamasz, tehát alapvetően mindenfajta gond megjelenik az egyházi oktatási intézményekben is. Az arányok azonban egészen mások, és talán másképpen kezeljük ezeket a dolgokat. A folyamat más. Nem akkor nyúlunk hozzá, amikor már nagy baj van. Próbálunk az apró dolgokra is figyelni, amikor még lehet segíteni. Sokkal személyesebb tanár–diák, tanár–szülő kapcsolat van itt, mint más intézményeknél. Még megvan nálunk az a pedagógus-szándék, hogy vállalják a konfliktust, és kimondják: nem jó úton jársz! Ha pedig baj van, rászánjuk az időt, megnézzük, mit tehetünk a mi kompetenciánkkal, mit tehet a szülő és mit a gyerek. Talán türelmesebbek is vagyunk, jobban tudunk új esélyt teremteni a gyerekeknek. Világosabb az igen-igen és a nem-nem, a jó és a rossz közötti különbségtétel.

Úgy gondolom, az egész oktatásrendszerben, de az egész magyar társadalomban is az egyik legnagyobb probléma, hogy összekeverednek a dolgok, nem látja az sem tisztán, aki akarja, hogy mi az igen és mi a nem. A világosabb elvek vállalásával is nagy segítséget tudunk nyújtani.

M. J.: Megdöbbenek és elszomorodom, amikor ilyeneket hallok, s manapság ez szinte mindennapos lett. Iskolai atrocitás nem lesz máról holnapra. Ha van, ott kollektív a felelősség. A szülőé elsődlegesen, az iskoláé másodsorban, benne a tanár alkalmatlanságát is értve. Iskolánkban ez elképzelhetetlen.

Igazgató úr kérlelhetetlen a színes haj, piercing és „tokio hoteles” öltözéket (talpig fekete) illetően. Ha van gond, az egy rövid mondattal megoldható. Évente a kb. 700 diákból négynél nem több áll meg az iroda ajtaja előtt.

Sz. G.: Ahogy Tamás mondta, ugyanazok a gondok megvannak az egyházi iskolákban is, mint a többiben, de talán a kezelési módok mások. Ha lehet, a vétkes gyerek is maradjon köztünk, mert ha kiesik ebből a védőhálóból, mi lenne belőle, hová juthat az élete? Amíg lehet, mentjük, ami menthető. Amíg ebben a közegben növekedik, formálódik, jobban megvan az esélye, hogy a bomlasztó magatartási formákat lefaragjuk róla, a környezet segítségével.

Nem is került el tőlünk évek óta egyetlen gyerek sem. Olyan volt már, hogy igazgató úr behívatta a szülőt, és elmondta neki, nem tanácsolja, hogy a gyereke nálunk tanuljon tovább, és valóban előfordult, hogy a szülő el is vitte tőlünk.

F. T.: Tegyük hozzá, hogy nincs is lehetőségünk senkit eltávolítani, annyira megváltoztak a jogi előírások. A kérdés, mikor jutunk el oda, hogy azt mondjuk, ez nem jó a gyerekeknek, mert már olyan örvényben van, hogy nem tudunk neki segíteni, és az utolsó esélye az, hogy talán egy más környezet változtat rajta valamit, és melyik az a pont, amikor azt mondjuk, olyan rombolást végez a társai között, amit már nem tudunk ellensúlyozni. Sajnos akkor sincs más lehetőségünk, mint megkérni a szülőket, hogy vigyék el a gyerekeiket.

7. Utcán, villamoson nem ritka a trágár beszéd, olyan diákoktól is, akik egyházi iskolába járnak...

M. J.: Szomorú, bár szeretném hinni, hogy nálunk azért ez mégiscsak ritkább. De vajon hogy beszél a szülő és a nagyszülő, mert ha hasonlóképpen, akkor ne a fiatalokon kezdjük az ítélkezést! Én elkeseredett harcot vívok azért, hogy diákjaink tanuljanak meg napszaknak megfelelően köszönni. De ha otthon sem szokás, bizony a dolgom egyre nehezebb.

T. L.: Ez korjelenség. Ma már egyrészt a nyelv alakulásával a köznyelvbe vagy a diáknyelvbe kerülnek korábbi argó vagy trágár szavak. Másrészt úgy látom, ez sokszor a feszültség levezetésének egy formája is. Sehogymáshogy nem fejezheti ki a véleményét a diák egy-egy helyzettel kapcsolatban, csak ha négy szemközt káromkodik egyet. Természetesen hittanórán is foglalkozunk a kérdéssel, tanítjuk a nyelv bűneit Jakab leveléből, azt is, hogy nem származhat egy forrásból kétféle víz, azaz nem áldhatjuk Istent és átkozódhatunk ugyanazzal a szájjal. Arról is beszélünk, hogy a szív teljességéből szól a száj. Én azért meg szoktam kérdezni a diákokat, hogy ők miért káromkodnak. Sokan elmondják, hogy csak úgy jön, van aki tisztában sincs azzal, hogy egy-egy szava nem egészen szalonképes. Olyannal is találkoztam már, hogy ezt otthon lehet, apa és anya is káromkodik, meg hát a tévéből is ez hallatszik... Nehéz olyan hatással felvenni a harcot, ami több irányból hat. Persze ez a dolog is intelligencia kérdése...!

8. Szülők, nagyszülők közül sokan úgy vélik, hogy a vallásos nevelés, a vallási gyakorlat megkövetelése összehasonlíthatatlanul gyengébb, mint a régi egyházi iskolákban volt, hogy ide felvesznek bárkit, mert a fejkvóta számít igazán. Jogos ez a vélekedés?

M. J.: „Bárkit?” Milyen sértő ez a gondolkodás! Isten előtt nincs bárki, hanem akárki van! Mi lenne, ha mi kezdenénk el keresztyénként megítélgetni egymást! Nincs jogunk hozzá! A kritizáló szülők, nagyszülők mutassanak példát templomba járásról, erkölcsös életéről, példás társas kapcsolatokról! Ameddig ebben deficit van, ne az iskolákon keressünk fogást!

F. T.: Értelmetlen összehasonlítani különböző korokat. Azoknak a kereteknek, formáknak, amelyek 60 éve, az államosítás előtt működtek, semmi közük nincs a mai magyar valósághoz. A nyolc „túlélő” egyházi gimnáziumban a nyolcvanas években teljes természetességgel mondták, hogy a diákok fele soha többé nem fog templomba járni, de ez nem baj, ennyi az „elhullási arány”. Úgy gondolom, nekem most az a

legfontosabb feladatomban, hogy egy egészen más, sokkal összetettebb világban (a kommunizmus idején sokkal világosabb volt, mi a fekete és mi a fehér), egy fordított kettős nevelést megakadályozzak. Akkor az volt a kettős nevelés, hogy az iskolában azt mondták, télapó és otthon megmagyarázták, hogy az Mikulás. Most egy egyházi iskolában mondunk valamire egy hitbéli választ, és otthon a szülő rálegyint, hogy ezzel te ne foglalkozz. Ez sokkal durvább, sokkal veszélyesebb, mert bújtatottabb a kettős nevelés. Nekünk tehát amennyire lehet, hitelessé, tapasztalat-centrikussá kell tennünk a hitüket, hogy ne menjen el egyházi iskolából érettségi után úgy diák, hogy én most már többet nem megyek templomba...

Ez nem magától értehető, mert a kilencvenes években nem tettük világossá, mit értünk egyházi iskolai pedagógia alatt, így a negyven évvel korábbi visszahozott eszközrendszerek voltak, amelyek széles köröket elidegenítettek tőlünk. Ezt a luxust nem szabad már megengednünk, túl kevesen vagyunk ehhez.

Sz. G.: Elég kellemetlen hallgatni, hogy idősebb asszonyok, akik még talán a zárdaiskolába jártak, nosztalgizálnak, és a szememre vetik, hogy ez a Fráter már nem az a Fráter, ez a zárda már nem az a zárda. Mintha elfelejtenék, hogy közben eltelt néhány évtized. Az idő megváltozott, a gyerekek, a szülők maximálisan megváltoztak. Valóban úgy van, hogy amikor leérettségiznek a diákjaink, és már nem kell kötelezően templomba járniuk, sőt egyáltalán nem *kell*, nem törődnek az egésszel, mert tömték őket ezekkel a dolgokkal, mint a libát. Én úgy látom, hogy vannak ugyan kötelező osztálymísék, de a liturgia olyan széles, sokoldalú, és annyi úton lehet odajutni az Istenhez, hogy nem érezhetik tehernek.

Mi azt tanultuk a főiskolán, hogy egy gyerek elsődleges hitoktatója a szülő. Én, mint pap, csak másodlagos szerepet töltök be. Amit én tudok neki adni, kevesebb, mint amit a szülő ad. Ha ő a domináns személy, őt követi mindenben és nem engem.

T. L.: Részben igen. Mondjuk több évtized távlatából relativizálódhatnak az emlékek, de kétségtelenül más világ volt akkor. Talán az akkori állami iskolák is szigorúbbak voltak, és erősebb volt a tekintélyelvűség, a szerephez kötött tiszteletadás. A nők, gyermekek megítélése is sokat változott, hogy a globalizációt és a pluralizálódó neoliberális társadalmi hatásokat ne is említsük...! Én nem vagyok a vasfegyelem és kizárólag félelemből való engedelmesség híve. Kíváncsi lennék arra, hogy annak az „áldott” nagy rendnek és szigornak milyen mentális, pszichés következményei lettek a tanulókra nézve...!

A másik oldal, hogy anarchiában, káoszban nem lehet hatékony munkát végezni, ezért szükség van egymás kölcsönös tiszteletére és elfogadására. Szükség van feddésre és fegyelmezésre az igazságosság keretei közt.

9. Milyen a tanulók kapcsolata a lakóhelyük szerinti egyházközségekkel? Sokan panaszkodnak, hogy az iskola elvonja őket onnan és érettségi után már nem találják vissza.

Sz. G.: Én már elmondtam a véleményemet néhány plébánosnak, azt, hogy ha a diák a templomban olyan prédikációt hall, ha talál ott olyan közösségi rendezvényeket, ifjúsági programokat, amire szívesen elmennek, akkor el is mennek. Megnéztem

a 632 diákunkat, ki, melyik plébániához tartozik. Egy-egy osztályból legfeljebb egykettő tartozik ugyanoda. Egy idegen közegbe nem integrálódnak, inkább azt a programot választják, amin a saját osztálytársaival együtt vehetnek részt.

M. J.: Ez pap-, ill. lelkészfüggő. Prédikáljunk úgy, hogy vágyjanak oda jönni! Beszéljünk érthetően, mert a fiatalok hamar leveszik, ha valaki csak maszatol. Isten igéje még mindig élő és ható, hinni és bízni kell ebben!

T. L.: Ez az egész kérdés alapján véve a gyülekezeti lelkész dolga és felelőssége! Könnyű az iskolára fogni a dolgot. A tapasztalat, hogy ahol élő ifjúsági munka van, ahol kötődnek a fiatalok, ott teljes az egyensúly. Ahol ez nincs meg, ott nincs miről beszélnünk. Egyébként az a lelképásztor, aki valamilyen formában nem tudja megszólítani a fiatalokat, nem végez valódi gyülekezetépítést! A legtöbb tanulóknak jó a kapcsolata egyébként a helyi közösséggel, vasárnaponként a többség eljár a templomba. Vezetnek gyülekezetlátogatási füzetet, amit pozitív megerősítéssel próbálunk jutalmazni. Az a gyülekezet, ahová elég csak vasárnaponként eljárni, oda a fiatal nem fog később sem többször menni.

Az érettségi utáni időkre ott van az egyetemi lelkészi hálózat, amely a főbb magyarországi egyetemen már elérhető. A fő cél persze az, hogy a fiatal olyan benyomásokat kaphasson, amelyek által ha majd megállapodik, családot alapít valahol, „visszatalál” a helyi gyülekezetbe, ami a mai migrációs viszonyokat tekintve nem biztos hogy a helyi, a térségi, vagy akár a magyarországi keresztyén gyülekezeteket jelenti!

F. T.: Van egy olyan veszélye az egyházi iskoláknak, hogy ha azokban jó a lelki élet, ha olyan igényességre nevelik a diákokat, amit nem találnak meg máshol, nem vágyódnak vissza egy más közösségbe. Létérdekünk, hogy segítsük azokat a plébániákat, amelyekhez a gyerekek révén kapcsolódunk, hogy sokkal erősebb legyen az együttműködésünk. Ennek sok feltétele van. Nem szerencsés az egymásra mutogatás, hogy ki csinálja rosszul. Az egyház hivatalosan is elfogadja az oktatási intézményeket alapközösségeknek. A püspöki kar iskolai referense, Pápai Lajos püspök úr is leírta néhány évvel ezelőtt, hogy nem lehet azzal vádolni az iskolákat, hogy elvonják a hittanosokat a plébániáktól. Az iskolák önálló, egyházi, lelki nevelési közösségek.

10. Az egyházi iskolák államosításának 60. évfordulóján milyen jövője lehet napjainkban ezeknek az iskoláknak?

T. L.: Fényes jövő élébe nézünk! A megmaradáshoz egyre inkább gyökerekre, kapaszkodókra lesz szükség, amit a tanulók nálunk kaphatnak meg. A hagyományok átadása is az egyházi iskolákban a legerősebb, ennek szintén megtartó ereje lehet. A jó értelemben vett konzervativizmus őrzői az egyházi iskolák. A nemzettudat egészséges ápolása is hozzánk köthető. A fennmaradás, a finanszírozás persze más kérdés. A református iskolákra nézve elmondható, hogy nagyon kevés olyan időszak volt a magyar történelemnek, mikor háborgatás nélkül, ideális körülmények között működhettek, mégis élnek, léteznek, virágoznak. Egyébként olyan lesz a jövő egyházi iskolája, amilyené mi, fiatalok, illetve elkövetkezendő szolgálattevők formáljuk. Áldás

akkor lesz rajtunk, ha egységben tudunk lenni, ha nem fáradunk meg az imádságban, az Isten iránti engedelmes életben, a példaadásban.

M. J.: Amilyet az Isten szán nekünk! Én boldog vagyok, hogy van egyházi iskola. Az én gyermekem református általános iskolába jár, a másikat is oda küldöm, s mindkettőjüket egyházi gimiben fogom jó helyen tudni. Ha végzi mindenki a maga munkáját, úgy, mintha Istennek tenné, s elkérjük az Ő áldását is nap mint nap, akkor lesz jövő.

II. Olyan fontos dologról beszéljenek, amit okvetlenül szóba kell hozni.

T. L.: Nagyon örülök a felekezeti közötti összefogásnak, a miskolci egyházi középiskolák közös programjainak. Szép példája annak, hogy együtt van jövőnk. Érdemes lenne országos szinten elgondolkodni az egyházi középiskolák közös programjain, összefogásán. A lényeg, hogy ne reprezentatív dolgokban gondolkozzunk, hanem a valódi testvériséget építő együttléteken. Ebben kell mindannyiunknak erősödnünk, hogy megélhessük, kiábrázolhassuk Krisztus szeretetét!

F. T.: Ma az egyik legnagyobb probléma, hogy nem létezik civil társadalom. A kilencvenes évek nagy optimizmusával szemben az egyház, mint a legnagyobb civil társadalmi formáció, nem tudott ebben a vákuumban igazi szolgálatot vállalni. Az egyházi oktatási intézményeknek van egy nagy feladatuk abban, hogy a helyi közösséget, az iskolák közvetlen környezetét meg tudják szólítani, és egy elkötelezett keresztény fiatalságot tudjanak felmutatni a sokkal nagyobb létszámú, nem keresztény környezet számára úgy, mint egy lehetséges, élhető alternatívát. A miskolci diákpünkösödök idején, amikor egyházi iskoláink közösen kimennek az utcára, a gyerekeken keresztül megmutatjuk, hogy az egyház élhető, fiatalos. Ez a jel jóval több annál, hogy csak az iskola falai között evangelizáljunk. Ezek a tanár–szülő–diák közösségek akkor tudnak ugyanis belülről majd növekedni, ha valamilyen külső missziós tapasztalatot is megéltek.

(gróf)

Spe salvi – XVI. Benedek második enciklikája

Spe salvi az enciklika címe, amelyet XVI. Benedek pápa a keresztény reményről írt. Előjáróban két dolgot említet. Az egyik a mai magyar helyzetünk, amikor is – mondhatjuk így – a boldog reménytelenség állapotában élünk, az evilági reményünknek semmi alapja nincs. Amikor kiderült, hogy az államadósságunk annyi amennyi, amit soha nem tudunk kifizetni, és az ország eladatott. Ezt napról napra közlik velünk, de hogy mi lesz ennek a következménye, elgondolni sem tudjuk. Ilyen szempontból semmi sem táplálhatja a reményünket.

Azt gondolom, egy ilyen helyzetben válik számunkra fontossá az a másik fajta remény, a transzcendens, az örök élet reménye, vagy az abszolút remény, amely sohasem emberi biztositékokon alapul. A magam számára visszatérő probléma az ígehirdetésben is, hogy amikor a templomban megjelenő hívek száma alapján

próbálja az ember értelmezni a mai helyzetet, akkor nem tud másról szólni, csak negatív dolgokról. Miközben ezt teszi, olyasmit tesz, ami az ígehirdető hivatásával ellentétes, mert nem az a dolgunk, hogy minél sötétebbre fessük a valóságot és reménytelenséget keltsünk az emberi szívekben, hanem minél inkább reményt. Nehéz tehát, hogy reálisan érzékeltessük a helyzetet és eközben mégis a reményről beszéljünk, amely minden másnál magasztosabb és nagyobb bátorítást jelent számunkra. A kettő legyen egyensúlyban és az evilági reménytelenségek ne sötétítsék el az életünket, hanem a túlvilági remény mindig elegendő világosságot hozzon az életünkbe.

Az egyház életében ennél reményteljesebb idő nemigen adatik, mint napjainkban, a mennybemenetel és a Szentlélek várásának ünnepe, hiszen Krisztus mennybemenetele a diadalról szól. Mint győztes tér vissza, és foglal helyet az Atya jobbján. Szent Pál apostol figyelmeztet is bennünket, hogy kérjük a kinyilatkoztatás lelkét, adjon a szívünkbe világosságot, hogy fel tudjuk fogni, milyen reményre hívott meg bennünket az Isten, hogy milyen mérhetetlenül nagy az Ő hatalma felettünk.

Krisztus mennybemenetele arról szól, hogy bennünket is oda várnak, Ő előrement, hogy helyet készítsen számunkra, s így szabad az út az Isten felé. Általa a Szentlélekben szabad út nyílt az Atyához, tehát semmi okunk a kétségbeesésre. Az, hogy itt hogyan alakul a földi sorsunk, megmarad-e az országunk, a népünk, nem hagyhat bennünket

Mikolai Vince

közömbösen, és mélyen fáj nekünk az ország és a nép sorsa, de ettől függetlenül azt mondhatjuk, hogy az életünk, az egyháznak, a népnek az élete biztonságban van a végső kimenetelét illetően.

Most, amikor a Szentlélek eljövetelét várjuk, éppen ez a biztosítéka annak, hogy Jézus Krisztus visszatért az Atyához, különben nem árasztotta volna ki a Szentleket, akiben vigasztalót küldött nekünk, aki minden nehéz helyzetben mellettünk áll és biztosít bennünket az Isten szeretetéről, arról, hogy amit Krisztus ígért, az valóság, és Ő velünk van minden nap, a világ végezetéig. Ha ezeket megfontoljuk, a mostani helyzet sötétsége és kilátástalansága nem uralkodik el rajtunk, nem taszít bennünket depresszióba, mert a másik oldalon van elégséges bátorítás és vigasztalás, hogy ezt a helyzetet is képesek legyünk hordozni.

Ezeket előrebocsátva, térjünk rá az enciklikára. A Szentatya az első pontokban éppen arról szól, hogy a kinyilatkoztatásban egy megbízható reményt kaptunk. Nem olcsó ígéretésnek lettünk a részesei, Jézus nem arról beszélt, mint a múlt századi utópiák, hogy majd valamikor elérkezik számunkra a földi paradicsom. Nem áltatta az embereket, hogy az Ő követése milyen kiváló helyzetet teremt, sőt inkább azt mondta, hogy aki Őt követi, szenvedni fog és ugyanazokat a megpróbáltatásokat kell elviselnie, mint amit Ő elviselt. Ő legyőzte a világot, és helyet készít számunkra a mennyben, tehát a remény, amelyet ébreszt bennünk, nemcsak ígéretés, hanem arról szól, amit az apostol így fogalmaz: az Isten lelke kiáradt a szívünkbe, és vele az Isten szeretete, ezért megtagadhatom saját magamban az Isten működését, jelenlétét, valaminek az érlelődését. Nem kívülről várok valami segítséget, hanem már történik bennem valami, ami biztosít arról, hogy az Isten ígéretei fokozatosan megvalósulnak és kiteljesednek.

A másik fontos megjegyzés, amit a Szentatya tesz, hogy a keresztény remény nem pusztán informatív, hanem performatív. Nemcsak arról van szó, hogy Krisztus valamilyen tanítást ad nekünk, hanem a keresztény remény új élethelyzetet teremt számunkra. Mindannyian átértük, hogy vannak az életünknek nehéz pillanatai, amikor kilátástalannak látjuk a helyzetünket, amiből nem látunk kiutat, és akkor ránk telepszik a bánáság, a tehetetlenség érzése. Amikor mégis valamilyen ötletünk támad, felsejlik valamilyen kiút, egyszerre elmúlik a nyomasztó érzésünk, aktívak leszünk, intézkedünk, próbáljuk egyengetni az utat. Amíg a reménytelenség megbénít bennünket, addig a reménynek a szikrája is lendületet ad nekünk, kezdeményezőkésszé, aktívvá tesz.

Az a tudat, hogy Jézus Krisztus győzött a halálon, hogy felragyogtatta számunkra az örök életet, hogy szabad utunk van az Atyához, az nem csak egy tanítás, hanem átformálja az életünket, más világlátást ad nekünk, és ennek következtében nagy energiákat tud felszabadítani az életünkben, ha ezt komolyan vesszük. Mondhatjuk, hogy az Isten megismerése, ahogy Jézus Krisztus fogalmazza: aki szeret engem, annak kinyilatkoztatom magam. Az Istent nem lehet dogmatikai könyvekből megtanulni, azt mondhatom, még csak a Szentírásból sem, hanem egyfajta belső tapasztalat alapján lehet legteljesebben megtanulni. Annak tárul fel az Ő misztériuma és titka, aki szeretettel közeledik hozzá, aki megnyitja előtte a szívét, aki „ráirányul”, befogadja az üzenetét, önközlését, kegyelmét, szeretetét. A remény, amely valamilyen jövődő dologra vonatkozik, a mos-

tanihoz képest nagyobb teljességre, végső, beteljesült, örömteli állapotra vonatkozik, szoros összefüggésben van az Isten megismerésének lehetőségével. Ha van bennem remény, és megnyitom az életemet az Isten irányába, akkor fokozatosan megmutatja magát nekem, és ez a szeretetteljes önközlése tovább képesít arra, hogy még jobban megnyissam az életemet, és ez egy kölcsönösen előrevivő folyamatként jelentkezik.

Az enciklika elején a Szentatya néhány szentírási helyet idéz a reménnyel kapcsolatban, és ezeket értelmezi, utána arról beszél, hogy a mai világ hogyan viszonyul az örök élet gondolatához. Szól arról is, hogy a reményünk mennyire individuális, vagy közösségi természetű, aztán van benne egy rövid történeti áttekintés a felvilágosodás korától napjainkig, hogyan váltott át a modern korban a transzcendens hit és remény egyfajta evilági haladáshitté.

Ezek tükrében fogalmazza meg a Szentatya, mit értsünk az igazi keresztény reménnyen. Ez egy fogalmi, bibliai, történeti megfogalmazás, utána következik egy gyakorlati rész, ahol a pápa a remény iskolájáról szól. Három mozzanatot említ ezzel kapcsolatosan, az imádságot, a cselekvést és szenvedést, illetve az ítélettel való foglalatosságot, mint olyanokat, amelyek szoros kapcsolatban vannak a reménnyel, és amely helyzetek segítenek bennünket a reményt begyakorolni. Az enciklika végén Szűz Máriáról szól, mint a remény csillagáról.

A remény az Újszövetségben

Az evangéliumokban és az apostoli levelekben, így a Zsidó-levélben is találunk utalásokat a reményre, és van néhány klasszikus hely, amelyeket különösen gyakran idézünk, ezeknek a fordítási bonyodalmaikat a pápa elemzi is. Elöljáróban annyit érdemes leszögezni, hogy egyfajta szemléletváltás zajlik a Bibliában az ember reményét illetően. Az ókori ember a maga életét a kozmosznak, a sorsnak alávetve, ezen szükségszerű törvények szerint értelmezte, mikor azonban a csillag jelezte Krisztus születését, azt mondták az ókori egyházatyák, hogy valami változás történt, immár a csillagok is egy személyes akaratnak engedelmessé válnak. Nem a csillagok járása határozza meg a földi emberek útját, hanem egy személyes akarat határozza meg a csillagok járását. Ez érzékeltetni akarta, hogy megjelenik a kitörés lehetősége a sorsnak való alávetettség alól, helyette Jézus Krisztus révén megjelenik a szabadító, a személyes akaratnak és szabadságnak a lehetősége, és ez már önmagában hatalmas reményt jelent az emberek számára.

A kereszténység nem változtatta meg a struktúrákat, leginkább a rabszolgasággal kapcsolatban jelentkezik ez – a Filemonhoz írt levélben találkozunk ezzel a problémával –, tehát nem hirdette a kereszténység rabszolgazádást, Szent Pál csak azt kérte barátjától, Filemontól, hogy az ő szolgatársát, Onezimumot testvérként fogadja. Ezáltal a kereszténység belülről haladta meg azt a társadalmi kényszert, ami akkor megmerevítette a társadalmat, meghozta az ember számára a belső méltóságot és szabadságot, a rabszolgát is testvérnek tekintette és ezáltal egy új remény keletkezett.

A Szentatya legtöbbször a Zsidó-levél meghatározásával foglalkozik, a II. fejezetnek az első versében találjuk, ahol a hit példáit felsorolják, hogy a hit reményeink szilárd

alapja, bizonyosság a nem látott dolgokról. A hit és remény tehát szoros összefüggésben szerepel, a hit úgy, mint a remény alapja, és az újszövetségi Szentírásban a reményről való beszéd egyenértékűnek tűnik a hitről való beszéddel. A hit az alapokra vonatkozik és van egy felelgetős struktúrája, egy elhangzott információra adott válaszként jelentkezik. Akár az igazságot, akár egy jövőbeli dolgot mond, és én azt elhiszem, erre az információra hittel felelek, ilyen értelemben ad alapot az emberi szellem számára, hogy ettől a kijelentéstől elrugaszkodjon és megnyissa a világot a jövő felé.

A lutheri fordítást, az evangélikusok fordítási gyakorlatát kifogásolja a Szentatyá, mondván, hogy Luther ezt a részt szubjektív értelemben fordítja. Az eredeti görög szövegben hüposztázisz szerepel, amely a latinban szubsztanciának, lényeknek fordítható, illetve a bizonyosság a nem látott dolgokról pedig az argumentum szóval fordítatik. Ezek a szavak két objektív mozzanatot jelentenek, Luther pedig erősen állni, illetőleg meggyőződve lenni kifejezésekkel, egyfajta személyes sajátosságként fordítja, s ebből az következik, hogy a hit és a remény nem valami objektív adottság az ember számára, hanem egy szubjektív magatartásforma. Ezzel nem állít téves dolgot, csak azzal, hogy a hangsúly mire helyeződik, annak következtében másképpen értelmeződik a hit és a remény szerepe.

A zsidó-levélből származik a következő hosszabb rész, a 10,31: „együtt szenvedtetek a foglyokkal, és vagyonotok elkobzását is örömmel elviseltétek abban a tudatban, hogy értékeőbb javakkal rendelkeztek, amelyek megmaradnak nektek”. Ilyen értelemben ezek a javak, amelyeket a hit és a remény révén kaptunk, hogy a reményeinknek szilárd alapja van, és van bennünk egy érv a nem látott dolgokkal kapcsolatosan, ezek a mi tulajdonaink. A remény várása nem üres várákozás. A Szentatyá szellemesen fogalmazza, hogy a jövő nem tisztán még nem, hanem valami már. Ha a jövő csak annyi lenne, hogy most még semmi sincs belőle, majd csak jön valami új, váratlan, eddig soha nem látott, akkor arra vonatkozólag a reményünk bizonytalan lehetne, de ha valami már itt van a jövőből, akkor bizalommal várhatjuk annak beteljesedését. Hasonlíthatnánk ezt a legszebb várákózáshoz, az édesanyáéhoz, aki nem úgy várja a születést, hogy majd kap egy gyermeket, hanem átéli saját testében ennek az új életnek a kibontakozását és fejlődését, várja, ugyanakkor éli, hogy majd Isten segítségével meg is szüli.

A remény képessé teszi az embert arra, hogy lemondjon sok dologról, áldozatot hozzon valami új, teljesebb jóért, amiből már részesedik. Honnan volt a vértanúk bátorsága, akiket a vadállatok elé vittek, hogy rendíthetetlen nyugalommal állták a szörnyűséges kínokat? Nem is mutattak különösebb félelmet, mert annyira betöltötte őket az örök élet reménye, hogy ennek a beteljesedéséért mindent képesek voltak elviselni.

A remény várákózása Krisztus jelenlétében való várákózás, a jelenlévő Krisztussal együtt, testének kiteljesedésére és az ő végső eljövételére. Tehát nem valami soha nem látottat várunk, bár Krisztus második eljövételét várjuk, de Krisztus itt van bennünk, mi az ő testének a tagjai vagyunk, vele együtt vagyunk, ő velünk van, benne növekedünk, ő is növekszik bennünk. Úgy várjuk tehát az ő végső, teljes kinyilvánulását és második, dicsőséges eljövételét, hogy vele együtt növekszünk.

Az utolsó idézetünk a II. Timóteus-levélből: „Isten nem a csüggedés, hanem az erő, a szeretet és a józanság lelkét adta nekünk”. Ez a szép megfogalmazás, hogy nem a csügge-

dés lelkét kaptuk, hogy ez se jó, meg az se, ez se biztos és az se, hanem az erő, a szeretet és a józanság lelkét. A Lélektől megvilágosítva erők lehetünk, ugyanakkor józanoknak kell lennünk, ne kergessünk utópiákat és hamis álmokat. A szeretet lelkét is megkaptuk, ami minden nehézségen diadalmaskodni tud. Idézzük még meg Péter apostol leveléből ezt a részletet: „mindig álljatok készen, hogy ha bárki kérdőre von titeket a reményetek felől, meg tudjatok neki felelni. Azt tegyétek jó lelkiismerettel, szelíden és tisztelettudóan.” Ez alaphelyzet a keresztény ember számára. Hányszor vannak bennünket kérdőre a saját reményünkről? Néha úgy tűnik, sohasem, néha napjában többször is. Nem mindig konkrét kérdéssel, de néha az élet állít bennünket különböző helyzetek elé, és akkor vajon képesek vagyunk-e arra, hogy számot adjunk a reményünkről? Tudunk-e néhány értelmes mondatot szólni arról, miben bízunk, és miért ragaszkodunk Jézus Krisztushoz? Mit jelent számunkra az ő ígérete? Miért arra tettem fel az életemet?

Nemrég beszélgettem keresztelelési oktatás keretében egy édesanyával, és kérdeztem tőle, mint keresztény emberek, miben hiszünk? Mi a hitünk legfontosabb alapja? Azt válaszolta, hogy önmagunkban... Próbáltam magyarázni neki, nem érzi ennek a fonákságát, idejön, kéri a gyermeke kereszteleését, ahol Istenről esik szó, ő meg bátran kimondja, hogy önmagában hisz. Ezután pironkodott kissé, de nem tudom, felfogta-e a probléma lényegét.

A Szentírásból sok más helyet is tudnánk idézni. Ez most annak a megvilágítására szolgált, hogy lássuk a reményt a belső növekedésben, Krisztus jelenlétében való várakozásban.

Örök élet

A következő kérdés: örök élet, de mi is az? Vajon a mai ember vágyódik-e az örök életre? Ha megkérdeznénk az embereket, szeretnék-e halhatatlanok lenni, talán nem mindenki lelkesedne érte. Talán azt mondanák, van ez a kis életünk, ebben legyünk boldogok, aztán letesszük a terhét, és majd lesz valahogy... A félelem miből származik? Ha az örök élet a mostani, gyötrelmes életünknek a végnélküli meghosszabbítását jelentené, akkor azt senki nem kívánná. Ilyen értelemben, hogy a halál lezárja a földi életet, és megnyit egy lehetőséget egy új, és teljesebb életre, nagy ajándékot jelent, s ezért nem kell kárhoznunk a halált, hanem mint jó testvért el kell fogadnunk és készülnünk is kell rá.

Akik már elérték a nyolcvanát, beszélnek arról, hogy szeretnék meghalni, teher számukra az élet, már csak nyűg, szeretnék a többiek után menni. Ezt teljes őszinteséggel mondják, mert nem lelik örömüket a földi életben, ez a világ már idegen számukra. A mostani gyors változások idején nem érzik jól magukat benne.

A gond az, ahogy a Szentatya mondja: a halál megszüntetése, vagy korlátlan elodázása a Földet és az emberiséget lehetetlen helyzetbe hozná. Gondoljunk bele, mi lenne, ha még élne minden ember, aki egyszer a világra született? Nem akarunk tehát meghalni, de így nem szeretnénk vég nélkül élni. Mi az élet, mi az örökkévalóság? Szent Ágostont idézi, aki azt mondja, egy tudós tudatlanság állapotában vagyunk. Abban egyetértünk, hogy az élet abban a formában, ahogy éljük, nem a végső, nem a tökéletes, nem az ál-

talunk elvárt szintű. Néha vannak nagyszerű pillanatai, s akkor szeretnénk megállítani az időt. Ugyanakkor az igazi életre várunk, a beteljesedésre, a tökéletes gazdag életre, de hogy az milyen is valójában, nem tudnánk megfogalmazni.

Valamire vágyunk, amiről meg vagyunk győződve, hogy lennie kell, mert anélkül nem lenne az életünknek értelme, de hogy valójában milyen az, nem tudjuk. Ismerjük a Boetius-féle meghatározást az örökkévalóságról. Ez a kiváló ókori filozófus nagyon szép gondolatokat hagyott ránk, főleg Aquinói Szent Tamás közvetítésével használjuk ezeket. „Az örökkévalóság a határtalan létnek egyszerre és tökéletes birtoklását jelenti.” A mi életünkől értelmezve indul ki, eszerint a mi életünk mindig véges, de ezt sem birtokoljuk egyszerre, hanem egymásutániságban, következképp tökéletlenül. Az Isten léte határtalan, végtelen, és ezt a határtalan létét egyszerre és tökéletesen képes birtokolni. Amikor tehát mi az isteni élet részesei leszünk, akkor az Isten életéből, természetéből részesedhetünk. A mi életünk akkor is véges lesz, de ezt a véges, beteljesedett életünket képesek leszünk az Isten szerint egyszerre és tökéletesen birtokolni. Hogy milyen lesz ez, nem tudjuk megmondani.

Azt mondhatjuk, amit Ady Endre megénekelt valamelyik kötetének előszavában: „Ezért minden: önkínzás, ének: / Szeretném, hogyha szeretnének / S lennék valakié, / Lennék valakié.” Itt a magunkról való beszéd, a magunk kifejezése, tökéletes megmutatása egyfajta önkínzással ér fel. Mindig elégedetlenek vagyunk, sohasem tudjuk magunkat adekvátn kifejezni. Én sem, itt sem, most sem. Miért? Nemcsak azért, mert a készület esetleg hiányos, hanem azért, mert az életünk közben történik... mert sohasem tudjuk tökéletesen összefoglalni magunkat, és kimondani önmagunkat, de odaát erre majd talán képesek leszünk.

Ha próbálnánk megfogalmazni, hogy mi is lenne az örökkévalóság, amelyre vágyakozunk, a Szentatya ilyen szép mondatokat ír: „A végtelen szeretet óceánjába való merülés pillanata az, amelyben az idő, az előbb és az utóbb nincs többé. Ezt a pillanatot a teljes értelemben vett életként próbáljuk meg elgondolni, mindig új elmerülésként a lét mélységeiben.” Ez egy hasonlat: belemerülni a nagy tengerbe, mintegy a végtelensége részének lenni, és újból és újból ezt átélni. Ez egy kép, amely érzékeltetni akarja, hogy az időből kilépő, az idő szorítását megszüntető ember számára mit is jelent a végtelen Istennel való találkozás, amit most a maga teljességében nem tudunk elgondolni.

A Szentírás azt mondja, hogy „viszontlátlak titeket és örülni fog a szívetek, és örömtöket senki sem veszi el tőletek”. De idézhetnénk azt a mondatot is, hogy „szem nem látta, emberi szívbe fel nem hatolt, amit Isten azoknak készített, akik szeretik őt”. Tehát halvány, gyatra elképzeléseink vannak arról a beteljesedésről, boldogságról, amit az Isten az örökkévalóságban készít számunkra.

Individualista-e a keresztény remény?

Egy következő kérdés, hogy individualista-e a keresztény remény? Van olyan vád a kereszténységgel kapcsolatban, hogy a világot ráhagyja a maga nyomorúságára és magánüdvösségbe menekül. Szerepel a Szentírásban, hogy „mentsétek meg a ti lelketeket”.

Sokszor halljuk a prédikációkban, hogy senkivel, semmivel ne törődjünk, egy a fontos, a lelkünk üdvössége, ezzel kell törődnünk. Azt tudjuk, hogy egy házasságban élő ember aligha tudhatja magát boldognak, ha a feleségét, vagy férjét nem tudhatja az üdvösségben. Egy szülő a gyermekével, testvér a testvérel kapcsolatosan hasonlóan gondolkodik. A Szentatya Henri de Lubacot idézi, aki híres könyvet írt A dogma szociális aspektusai címmel, amely arról szól, hogy az ókeresztény szerzők számára az üdvösség sohasem a magánüdvösséget, hanem mindig egy népnek az üdvösségét jelentette, az üdvösséget mindig egy közösségben gondolták el. Az égből alászállott Isten háza a mennyei Jeruzsálem, ez egy város. Csak téves, rosszindulatú belemagyarázás, hogy a kereszténység csak egyéni üdvrendről szól. Kétségtelen azonban, hogy a modern kor individualista szemlélete rátelepedett az egyházra is, és sokan, még talán ma is, a vallásosságot magánügynek (ezt hirdették a „szocializmusban” is, hogy a vallásosság szigorúan magánügy, nyílt színtereken semmi keresnivalója), az egyes ember és az Isten közötti kapcsolatnak tekintették. A szülő még a saját gyerekének se beszéljen erről, mert megfertőzi vele, tönkreteszi az életét. Ez egy elferdült nézet, amely teljesen idegen a Szentírástól.

A hit és a remény individualizálódása

A Szentatya a következő részben egy kis újkori szellemtörténetet mutat arra vonatkozóan, hogy miért is következett be a hitnek és a reménynek individualizálódása, „üdvstratégiára” való szűkülése, melyek azok a félreértések, amelyekkel elfeledkeztek a hit és a remény transzcendens távlatáról és csak evilági módon próbálták elgondolni. Itt a felvilágosodás korához jutunk el. Francis Bacon az, aki a tudás hatalmát hirdeti, „a tudásnak a természet fölött aratott győzelme, a teremtés feletti uralom helyre fog állni. A megváltást a tudomány és gyakorlat újonnan felfedezett összekapcsolásából várják. A hit a túlvilágra, a magánszférába kerül, a világ számára jelentéktelenné válik. Két kategória kerül a középpontba: az ész, illetőleg a szabadság. Ilyen szempontból a haladás az ész uralmának növekedése, magától értetődően jó, és jót szolgál.” Nagy naivítás volt, hogy az emberi értelem, amely egyre jobban megismeri a világot, önmagától fogva jó, mindig csak jót akar és jóra törekszik.

A másik: a haladás, minden függés legyőzése, út a tökéletes szabadság felé. Ilyen értelemben az ész birodalmát a teljesen szabaddá vált emberiség új állapotaként várták. Következésképpen mindenféle egyházi kötöttséggel és az államrenddel erősen ellenkeztek. Ismerős a gyenge állam gondolata, és hogy kik hirdetik ezt. Ezek liberális gondolatok, hogy nagyon értelmesek vagyunk, és teljes szabadságra van szükségünk, ezek manapság is jelen vannak és nem pozitív irányban befolyásolják az emberek gondolkodását.

A következő szempont az ipari proletariátus, illetve a proletárforradalom téziseinek a megjelenése. „A haladás – szerintük – nem folytatódhatott lineáris lépésekben, a haladás a véglegesen jó világ felé már nem egyszerűen a tudományból ered, hanem egy tudományosan végiggondolt politikából, amely ismeri a történelem és a társadalom struktúráját, megmutatja az utat a forradalomhoz, minden dolog átalakulásához.” Abban a szerencsés helyzetben voltunk, idősebb korosztály, hogy boldogult ifjúko-

runkban megismerkedhettünk a Kommunista kiáltvány téziseivel. Engem érdekelt a marxizmus, és amikor filozófiát hallgattam, behatóbban is tanulmányoztam a dolgot. Életem egyik drámai tapasztalata volt, amikor nem kisebb személyiség, mint Szentágothai János mondotta 1978-ban, akkor volt a Kommunisták Magyarországi Pártja megalakulásának 60. évfordulója, hogy „maguk csak vezessenek bennünket, mint a történelem igaz, nagy mérnökei, akik ismerik a történelem haladásának menetét, és mi majd követjük önöket”. Ezt mondta akkor az Akadémia elnöke... Nem szakadt rá a mennyezet, ránk sem, túléltek ezt is.

A lényeg, hogy a marxi elgondolás nem elégszik meg azzal, hogy a tudomány átalakítja a világot, hanem egy forradalmi gyakorlatra van szükség, mert „tűrhetetlen az elnyomás”, amiben az emberek élnek, és a munkásosztály történelmi hivatása az, hogy megteremtse az osztályok nélküli társadalmat, az emberek számára a boldog jövőt, és meghirdették a szocializmust, illetve a kommunizmust. Az igazi probléma az volt, hogy Marx materialista módon gondolkodott, az embert csak a gazdasági viszonyok függvényének tekintette, úgy gondolta, hogy ha a gazdaságban a magántulajdont átalakítják közösségi tulajdonná, automatikusan minden megoldódik, megszűnik az elidegenedés, nem lesz szükség többé vallásra, és más szamárságra és felvilágosult, okos emberek leszünk. Ezek nagy naivitások voltak, amelyeket az európai értelmiség, mint valami friss gyümölcsöt, habzsolt, és sokan még most sem tudtak róla leszokni.

A Szentatya beszél a haladás kétarcúságáról, arról, hogy minden technikai újdon-ságot, tudományos felfedezést lehet jóra és rosszra használni. Sokan azt mondják, ez a haladás nem más, minthogy a parittyától eljutottunk a hidrogénbombáig. Dávid még parittyával győzte le Góliátot, Szaharov pedig elkészítette a Szovjetunió számára a hidrogénbombát, nem biztos, hogy ez, vagy a többi világpusztító fegyver bármit is megoldana. Az igazi haladásnak mindig erkölcsi haladásnak kell lennie. Azt mondhatjuk, hogy ma egy második bűnbeesés előtt állunk, hiszen míg annak idején az ember a jó és rossz tudás fájáról szakított, úgy tűnik, ma az élet fájáról fog szakítani, amikor manipulálni akarja a genetikai állományt, amikor olyasmikkel kísérletezik, amellyel az élő embert kísérleti tárgynak tekinti. Ezek szörnyű visszaélések, hiszen sokszor elmondják, hogy ami technikailag lehetséges, megoldható, nem biztos, hogy erkölcsileg is engedélyezett. Amikor ezt a különbségtételt nem tudják megtenni, és a felelős tudósok nem tudnak erkölcsi szempontok alapján gondolkodni, nagyon szomorú jövő előtt állunk.

Most miről hallunk? Hogy éhínség előtt áll az emberiség. Bár az eszközök megvan-nak, a képesség is ahhoz, hogy ellássuk a világ minden népét megfelelő étellemmel, az akarat hiányzik hozzá. Inkább fegyverkezésre költik, inkább visszatartják, de felemelik az árakat, és ennek következtében legalább egymilliárd embernek nincs megfelelő tápláléka, tehát minden hatodik ember éhezik. Amikor erről olvastam, revelációként hatott Henri de Lubacnak, aki a modern ateista humanizmus drámájáról írt, ez az egy mondata: az egész modernkori ateizmus tanulsága összefoglalható abban, hogy az ember Isten nélkül is képes felépíteni a maga világát, de ez a világ szükségképpen emberellenes lesz. Ezt is átéltek.

A megvalósult szocializmusban mindannyian átélhettük azt, hogy mennyire üres, lapos, szürke, sivár, mennyire lélektelen az Isten nélküli világ. Hallottuk ugyan, hogy a „legfőbb érték az ember”, de ez a szisztéma az ember lealjasodásához, még inkább tönkretételéhez vezet.

A remény formája

A következő részben a Szentatyá megfogalmazza a keresztyény remény igazi formáját. Felteszi a kérdést: mit remélhetünk, és mit nem? Érdekes a különbségtétel, ahogy mondja: állandó haladásról csak anyagi síkon beszélhetünk. Ahogy a tudományos eredmények egymásra épülnek, úgy beszélhetünk permanens haladásról. A személy, a szellem síkján minden ember és minden nemzedék új kezdetet jelent, akinek újból választania és döntenie kell, és el kell fogadnia, vagy el kell utasítania a meglévő struktúrákat. Sokszor mondják: mit csinált az egyház kétezer éven keresztül? Hogy lehet az, hogy még mindig ilyen sok ember nem keresztyény? Az egyház mindig ugyanazt csinálta, minden nemzedék számára hirdette Krisztus evangéliumát. Az egyik korban ez jobban sikerült, a másokban kevésbé. Az az idősebb nemzedék, amelyik a két világháború között, vagy akár az ötvenes években járt iskolába, keresztyény közegben szocializálódott, akik később jártak, már egyáltalán nem abban. Következésképpen, akik más közegben nőttek fel, sokkal kevesebbet tudnak a hitről, ennek következtében az egész magatartásuk olyan, amilyenek most tapasztaljuk.

Sokan mondhatják, világos struktúrákat kell teremteni, és akkor automatikusan megoldódnak a problémák. Sajnos nem így történik. Azt mondják, az első gyereket kell jól nevelni, majd az továbbadja a többi gyermeknek. Ez sem történik automatikusan. Szükség van arra, hogy javítsuk a társadalmi struktúrákat, de a szabad választás, a meggyőződés és meggyőzés soha nem spórolható meg, tehát ennek következtében a szellem síkján automatikus, egyenesvonalú fejlődésről nem beszélhetünk, hanem egyszer szerencsésebb a konstelláció és több, értelmes emberi szabadság tud közreműködni, más esetben esetleg a rombolás erői kerekednek felül.

Azt mondhatjuk tehát, hogy a tudomány, és bármiféle evilági ideológia soha nem váltja meg az embert, csak a szeretet tudja igazán megváltani. Néhány mondatot ismét felolvassék a Szentatyá körleveléből: „A feltétel nélküli szeretet: Isten Fiának hitében élek, aki szeretett engem és odaadta magát értem – mondja Szent Pál apostol. Az igazi nagy remény csak Isten lehet, aki mindvégig szeret. Az élet kapcsolat. Kapcsolat azzal, aki az élet forrása. Ha mi kapcsolatban vagyunk azzal, aki nem hal meg, aki maga az élet és a szeretet, akkor vagyunk életben, akkor élünk a szó igazi és teljes értelmében.” Majd így folytatja a Szentatyá: „Az Istennel való kapcsolat csak Jézus Krisztuson keresztül érhető el. Ő mindenkiért adta magát, benne és általa élhetünk másokért, az egészért. Isten szeretete a mások iránti felelősségben mutatkozik meg, Krisztus mindenkiért meghalt, mi sem élhetünk csak magunknak.”

A mindennapi remények és a nagy remény közötti összefüggés: mindenkinek vannak kis reményei. A fiataloknak, hogy túléljék az érettségit, a szülőknek, hogy a gyer-

meküket sikeresen férjhez adják. Vagy kilábaljanak egy betegségből, vagy elmehesse-
nek nyugdíjba. Sorolhatnánk tehát az evilági reményeket. Ezek mindig egy bizonyos
ideig érvényesek, utána másnak kell következnie. Furcsa módon, mi emberek, mindig
attól várjuk a boldogságot, ami éppen nincs. Ha azt elérjük, akkor boldogok leszünk.
Ám mihelyt azt elérjük, máris jöhet a másik kívánság, és sohasem érünk a végére. Azt
könnyű belátni, ha az egész életünknek nincs egy reménye, egy mindent megalapozó
feltétlen remény, akkor az egyes kis helyzeteknek sincs értelmük és végső reményük.
Mindnyájunk számára fontos, hogy rátaláljunk az alapvető reményre, amelyhez ké-
pest az egyes kis reményeink apróságnak tűnnek.

„A nagy remény csak Isten lehet, aki átöleli az univerzumot, és adni, ajándékozni
tudja nekünk azt, amire mi önmagunkban nem vagyunk képesek. Reményünk az Is-
ten, akinek emberi arca van, aki mindvégig szeretett minket, mindegyikünket és az
emberiség egészét. Az ő országa ott van, ahol szeretik őt, és ahol az ő szeretete elér min-
ket. Ő a kitartás, a biztosíték, hogy van igazi élet.” Ebben a néhány mondatban adja
meg a pápa a választ elméleti síkon, hogy mit remélhetünk, mi a mi reményünk igazi
alapja, igazi beteljesítője. Az önmagát adó és ajándékozó Isten, aki emberi arcot muta-
tott irántunk Jézus Krisztusban, aki nekünk ajándékozta önmagát, aki értünk, bűnös
emberekért adta önmagát, ez a mi életünk legfontosabb és legnagyobb reménye.

A remény begyakorlása

Ami hátra van, a remény begyakorlása. Három alapvető, gyakorlati dologról van
benne szó: az imádságról, a cselekvés és a szenvedés problematikájáról és az ítéletről.
Az imádságról: ha senki nem hallgat meg engem, ha teljesen kiszolgáltatott és re-
ménytelen helyzetben vagyok, arra mindig van lehetőségem, hogy felsóhajtsak, hogy
összetegyem a kezem, hogy leboruljak, hogy megszólítsam azt az Istent, akit talán nem
is ismerek, és ilyen értelemben az imádság döntően a remény gesztusa lesz, egyúttal a
remény kibontakozási lehetősége is. Szent Ágostont idézi a Szentatya, aki azt mondja,
hogy az imádság nem más, mint a vágyakozás begyakorlása. Arra kell törekednünk az
imádságban, hogy egyre erősebb, egyre teljesebb, egyre átfogóbb, nagyobb távlatok
felé nyíló legyen a vágyunk az Istennel kapcsolatosan. Az életünk pillanatnyilag szű-
kös, nagyon keveset képes befogadni az Istenből, de az imádságban átéljük a vele való
találkozás vágyát, a benne való gazdagodásnak a vágyát (Krisztus egyik példabeszé-
dében utal arra, hogy aki vagyont gyűjtöget, elveszik tőle: így jár az, aki vagyont gyűjt
magának, ahelyett, hogy Istenben gazdagodnék). Isten nem valami vagyontárgy, amit
gyűjteni kell, mint a bélyeget, de mégis, a vele kapcsolatos élményeinket sokszoroz-
hatjuk, és minden nap valamilyen új arcát mutathatja meg nekünk. Ha csak a tavaszi
természetnek a szépségét szemléljük, a színek, az illatok, a formák változatosságát,
ami az Isten gazdagságáról, bölcsességéről és hatalmáról szól, és ha ezeket mind össze
tudnánk rakni, hihetetlen végtelen gazdagság tárulna fel számunkra az Istenből, és
akkor még mindig csak egy nagyon kicsit ismernénk meg belőle.

Az imádság arra hivatott, hogy ezt a belső tágitást elvégezze bennünk, hiszen az

Isten nekünk akarja ajándékozni magát, mert az üdvösségünket nem tudjuk megszolgálni, az mindig ajándék marad, de a mi felelősségünk, hogy egyáltalán be tudjuk-e fogadni ezt az ajándékot, vagy elutasítjuk, mert félünk tőle, bizonytalanok vagyunk. Meg merem-e nyitni előtte a szívemet, be merem-e fogadni? Azoktól a távlatoktól, amelyek elkezdenek bennem nyílani, megrettenek-e, vagy átadom magam, és engedek ennek a sodrásnak, ami a végtelen távlatok felé nyit meg engem.

Mi emberek, félünk a nagy távlatoktól. Meghittségre vágyunk, kis, biztonságos, meleg otthonra. Sokat idézzük Tamási Áront: azért vagyunk ezen a világon, hogy valahol otthon legyünk benne, holott tudjuk, hogy zarándokok vagyunk ezen a földön. Idézzük néha azt az indiai közmondást is, hogy botor ember, aki hídra építi a házát. A mi életünk egy nagy híd, a mulandóságtól az örökkévalóság felé. Aki le akar tanyázni, itt akar berendezkedni, itt akarja jól érezni magát, az botor módon gondolkodik. Megkérdezte egyszer Kriston Endre egri segédpüspököt a fodrásza, hogy vágyik-e már a mennyszágra? Azt válaszolta, tudja, már úgy megszoktam itt ezt a földi keretet, hogy most nem annyira. Megvallotta őszintén, pedig már idős ember volt. Van ilyen: a jól megszokott papucsunkhoz, cipőnkhez, ami jól be van járattva, ragaszkodunk, idegenkedünk az újtól. Itt van az imádság szerepe, hogy nyitogassa a lelkünket. Ez nem csak egy személyes, lelki expanzió, hanem mindig tekintettel kell lennie az egyház imádságára, a liturgiára, a szentek imádságára. Ezek formálják és vezetik, nehogy eltévelyedjen, illetve tekintettel kell lenni arra, hogy miközben imádkozunk és Istennel találkozunk, rádöbbenünk a mi szűkösségünkre, kicsinyességünkre, bűnösségünkre, és ettől is igyekeznünk kell megszabadulni.

Lassanként kialakul az embernek önmagáról az imádság révén egy helyes önismérete, helyre teszi magát, és nem felfuvalkodott lesz, de nem is egy kis „béna” valaki, hanem oly módon igyekszik magát látni, ahogy az Isten is látni akarja őt.

Azt mondja a Szentatyja az imádsággal kapcsolatban, hogy „egészen személyesnek kell lennie, vezetést és világosságot kell kapnia az egyház és a szentek imádságából, a liturgiából. Egyszerre közösségi és személyes, tevékeny remény, nyitva tartja a világot Isten számára.” Mire ad tehát az ima lehetőséget? Hogy az Isten szóljon hozzám. „Szólj, Uram, mert hallja a te szolgád.” Hogy megérintse a szívemet, hogy közölgön velem valamit. Mert ha nem figyelek rá, akkor nem tudja megtenni. Mi a gyerekek legnagyobb problémája a mai világban? Nem tudnak figyelni, nem képesek hosszantartóan koncentrálni. A villogó képek érdekesek számukra, de hogy öt percig képesek legyenek koncentrálni valamire, az képtelenség. Nem tudnak figyelni, koncentrálni, tanulni, semmit megjegyezni, tehát elveszett emberek a maguk módján. Számunkra tehát az imádság a remény szempontjából fontos mozzanatot jelent.

Cselekvés és szenvedés

A következő: a cselekvés és a szenvedés, mint a remény iskolája. Csak a legfontosabb mozzanatokat emelem ki belőle. Minden cselekvés valamilyen módon megvalósult remény. Az arisztotelészi filozófiának ez a kettős kategóriája, a potencia és aktus, az

energia és a dinamizmus, igazából azt mondja, hogy az életünk nem más, mint hogy a lehetőség állapotából lépünk át a megvalósultság állapotába. Minden, ami megvalósul, beteljesült valami, az a remény beteljesedését jelenti. Ma reggel például még csak arról gondolkodtunk, hogy ha jó idő lesz, és kedvünk is lesz, eljövünk ide. De hogy most itt vagyunk, és lelkesen hallgatunk, ez immár a reményünknek és a törekvésünknek a megvalósulását jelenti. Valamit tettünk, és ezáltal előrébb jutottunk és valaminek a részeseivé lehetünk. A remény ad bátorságot a tevékenységhez és a továbblépéshez.

Tudjuk, hogy ma Magyarországon a legnagyobb népbetegség a depresszió. Százazres nagyságrendben vannak különböző okokból beteg emberek. Van olyan, aki oly mértékben maga alatt van, hogy reggel nem tud kikelni az ágyból, nem tud felöltözni, semmi érdemlegeset nem tud tenni, csak ül és néz maga elé. Meghalt benne az élet, élőhalottként létezik, semmire sem tudja magát elszánni. Sok olyan embertársunk is van, szintén százazres nagyságrendben, aki szenvedélybeteg, aki nem tud ellentmondani a drog, az alkohol, a dohányzás csábításának, nincs elég akarata hozzá.

Ezekben az esetekben azt látjuk, hogy az emberi cselekvés lebénul, nincs igazi remény, nincs, ami motiválja őt, nem tudja az egyébként számára is óhajtott eredményt elérni, tehetetlennek és kiszolgáltatottnak érzi magát. Az nyilvánvaló, hogy a lelkiileg egészséges ember is nagyon sok kudarcot él meg az életben. Sok elképzelésünk, ál-munk nem valósul meg, ezért akár csalódottak és rezignáltak is lehetünk, de a keresztény ember mindig meg van győződve arról, hogy az élet is, az üdvösség is az Isten ajándéka, és a kudarcaink és sikertelenségeink benne vannak az Isten tervében. Sohasem szabad, hogy ezek végzetesen lesújtssanak és megbénítsanak bennünket. Ezek alázatra nevelnek, magunkba szállásra indítanak, de nem szabad, hogy kiöljék a szívünkől, a lelkünkől a reményt.

Napjainkban sokat beszélnek a környezetvédelemről, a környezettudatosságról. Ahogy mondani szokták, ajándékba kaptuk a természetet az utánunk következő generációtól, és igyekeznünk kellene használható módon továbbadni számukra. Ne tegyük véglegesen tönkre a vizet, a földet, a levegőt. Igenis, az embernek van lehetősége arra, hogy nem tudja ugyan véglegesen megoldani a dolgokat, nem tudja magát megváltani, de arra képes, hogy a jó irányába nyitva tartsa a fejlődést, hogy őrizze a teremtés értékeit és forrásait és ennek kapcsán a maga cselekedeteivel táplálja a reményt. Remény nélkül nem vagyunk képesek cselekedni, adott esetben pedig a jócselekedetek erősítik bennünk a reményt.

A szenvedésről

Gondoljuk meg, mi bennünk a több, a cselekvés, vagy a szenvedés? Ki hogy gondolja itt közöttünk? Úgy látom, a cselekvést többen választották, én meg fordítva gondolom, mert kétségtelen, hogy számos cselekvés, tevékenység zajlik bennünk, de az életünket sokkal inkább elszenvedjük, vagy sokkal inkább történik velünk, semmint mi alakítjuk. Az egész biológiai mechanizmusunk, de még a szellemi mechanizmusunk is „robotra van állítva”, mert ha nekünk kellene minden apró részletre gondolnunk, bele is pusztulnánk.

tulnánk. Automatikusan zajlanak bennünk a folyamatok, biológiai és szellemi síkon is, bár természetesen van bennünk egy szűk köre a szabadságnak. Ebben az értelemben a szenvedés nem a köznapi értelemben vett szenvedés, csak annyit jelent, hogy nem én alakítom a dolgokat, csak történik velem. A szenvedés a mindennapi értelemben véve két dologból származik, végességünk és korlátozottságunk átéléséből: például szeretnék repülni, de nem tudok. Szeretnék a gondolat szárnyán elmenni, de itt vagyok. Sok minden mást szeretnék, de a korlátaink..., szeretnék jól élni, de kevés a pénzünk.

A másik, és talán nagyobb része a szenvedésnek a világban felhalmozódott bűnből származik. Abból, hogy én is, mások is naponta sok rosszat teszünk, vagy ha nem is teszünk, de sok jót elmulasztunk, ezért olyan helyzet áll elő, aminek révén más emberek szenvednek. Most, hogy ilyen korlátozás van az egészségügyben, kiváló társunknak, Vadász Dénesnek meg kellett halnia. Két hónap után került szívkatóterre, megállapították, hogy sok érszűkülete van, mondták, néhány nap múlva konzíliumot tartanak és döntenek a további kezelésről, de ezt ő sajnos már nem várhatta meg, közben átköltözött a másvilágra. Hány és hány ember hal meg most annak következtében, hogy ilyen áldatlan állapotok vannak a kórházakban, mert várólisták vannak, mert nem megfelelő időben, nem megfelelő módon kezelik őket. Ez olyan mérvű szenvedés az emberek számára, ami halállal is végződhet.

Mi az álláspontunk a szenvedéssel kapcsolatosan? Az, hogy a szenvedés rossz, ki kell iktatnunk az életünkéből. Lehetőség szerint menekülünk is tőle, persze tudjuk, hogy a legtöbbitől nem tudunk elmenekülni. A testi szenvedést manapság nagy mértékben tudjuk csillapítani, ebben szép eredményeket ért el a tudomány. A pápa azt mondja, hogy a lelki szenvedés mintha erősödne manapság, sokkal nagyobb területeket fog át és nagyobb mélységeket ér el.

A Szentatya rámutat arra, hogy a kereszténység legnagyobb ajándéka az emberiség számára, hogy rámutatott a szenvedés értelmére és értékére is. Néhány szép gondolatot olvasok fel, ahogy ezt a pápa megfogalmazza. „Nem a menekülés üdvözi az embert, hanem a képesség, hogy a szenvedést elfogadja, érlelődjön benne, értelmet találjon benne a Krisztussal való egyesülés révén.” Sokszor mondjuk a betegeknek, a szenvedő embereknek, hogy Krisztus keresztyéhez társulva hordozza a szenvedését. Ez olcsó kijelentésnek tűnhet, ugyanakkor mély és igaz, mert Krisztus értünk vállalta a szenvedést, tudatosan és személyesen felvállalta a mi sorsunkat, tehát soha nem vagyunk egyedül, kiszolgáltatottan, remény és segítség nélkül, mert a szenvedő Krisztus mellettünk áll. A Szentatya részletesen beszél arról, hogy az emberiséget lényegében a szenvedéshez és a szenvedő emberhez való viszonytal mérjük. Ez érvényes az egyénre és a társadalomra is. Elfogadni egy másik embert, aki szenved, azt jelenti, hogy magamévá teszem az ő szenvedését. Con-solatio, együttlét a magányban. Solus = egyedül, con = vele együtt, tehát a magányában vagyok társa: együttlét a magányban. „A jóért, az igazságért, az igazságosságért vállalt szenvedés az emberiség mértéke. A szeretetre mondott igen a szenvedés forrása lett, hagyom, hogy korlátozzanak, és megsebezzenek.” Biztosan mindannyian átéltük már, hogy a szeretet szükségképpen vezet a szenvedéshez. Amikor megnyitom a szívemet a szenvedő embernek, illetve

hagyom, hogy hasson rám az ő képe, nyomorúsága, nem csukom be a szememet, nem fordítom el a fejemet, akkor megsebzí a lelkemet.

Mindennapi tapasztalatunk Miskolcon is, hogy látunk szerencsétlen, hajléktalan embereket, akik rosszul öltözöttek, rossz arcúak, gondozatlanok, büdösek legtöbbször, önkéntelenül is megborzonek tőlük az ember és elfordítja a tekintetét is, pedig lehet, hogy éppen Jézus Krisztus az, aki benne az én szeretetemet, segítőkészségemet, könyörületemet várja. Tudom, hogy mindegyiken nem tudok segíteni, és ez borzasztóan bánt, fájdalmat okoz, és megsebez. A Szentatya azt mondja, hogy „az emberiség alapvető elemei: együtt szenvedni, másokért szenvedni, szenvedni az igazságért és az igazságosságért, szenvedni szeretetből, hogy igazán szerető ember lehessen”. Képesek vagyunk-e erre? „A keresztény hit többlete, hogy az emberben új módon és új mélységben szabadította fel ezt az emberiség szempontjából döntő szenvedőképességet... Isten, aki személyében igazság és szeretet, szenvedni akart értünk és velünk”. Impassibilis et Deus, sed non impassibilis, tehát Isten szenvedhetetlen, nem fér hozzá a szenvedés, az örök boldogságban él, de nem impassibilis, tehát nem rideg, érzéketlen, hanem együttérző. Együtt érez a mi szenvedéseinkkel, minden szenvedésben jelen van. Isten együtt szenvedő szeretetének ez a vigasztalása: ezáltal fölkel a remény csillaga. Még egy szempont: mindig bátorítjuk az embereket, hogy a saját szenvedéseiket ajánlják fel nagy ügyekért, hivatásokért, más szenvedő emberekért, betegekért. A keresztény emberek ezt meg is teszik, súlyos betegek és „átmeneti” betegek is, felajánlják a „közös kincstár javára” a saját szenvedésüket.

Az ítélet szerepe

A remény iskolájában az utolsó szempont, amit a Szentatya elemez, az ítélet szerepe a remény világában. Beszél arról, hogy a régi bazilikákban a szentély fölötti falon a dicsőséges Krisztusnak a képe látható, a Pantokrátor vonásai, evangéliumos könyvvel a kezében, ítélő mozdulattal, tehát ez az ítéletnek az ünnepélyessége, beteljesülése, míg a nyugati oldalon, amikor kimentek a templomból, az ítélet félelmet és rémületet keltő mozzanatával találkoztak. Ha belegondolunk, hogy oda kell állni az Isten elé – a zsoltáros is azt mondja: Uram, ha vétkeinket számon tartod, ki állhat meg előtted? és: rettenetes dolog az élő Isten kezébe kerülni, mondja Izajás –, és számat kell adni a bűneinkről, akkor ez a gondolat sok minden rossztól visszatart bennünket. Óvatosságra int, hogy megfontoljunk legyünk és ne engedjünk könnyen a kísértéseknek. Ha erről elfeledkezünk, nagyon könnyen elcsábulunk.

Az ítéletnek ez a visszatartó ereje elhalványult, és úgy gondolták, hogy Isten nem tud ítéletet tenni a világban, ezért az embernek kell kezébe vennie az ítélkezést. Furcsa módon mi, emberek szeretünk ítélkezni, holott ez Isten előjoga, de elevenek és holtak fölött képesek vagyunk ítélkezni, rájuk húzni a vizes lepedőt, és leszedjük róluk a keresztvizet, ahogy szokták mondani. Pedig az Írás figyelmeztet: ne ítélj, hogy ne ítéltsél, és: milyen mértékkel mértek, olyan mértékkel mérnek majd nektek is.

A huszadik században, amikor az ember úgy gondolta, hogy kezébe veszi az igaz-

ságtételt, a Szentatya azt mondja, nincs ennél szomorúbb dolog, mert nagyon sokszor féktelen gonoszságba torkollik, ahogy sokszor meg is tapasztaltuk. Mi az igazi probléma, ami sok komoly gondolkodónak is gondot jelentett? Az, hogy a világban annyi rosszasággal, gonoszsággal találkozunk, hogy ez a világ nem származhat a jó Istentől, illetőleg, ha mégis tőle származik, és tűri ezt a sok gonoszságot, akkor gyenge és tehetetlen. Ezek az érvek nem is olyan könnyen háríthatók el. A Szentatya idéz két filozófust, Hockheimert és Adornot, akik mindketten a frankfurti iskolához tartoztak, zsidó származásúak voltak, és akik a világban tapasztalható szenvedés miatt elítélték a jóságos és megváltó Istennek a képét. Ugyanakkor érdekes módon, elítélték az ateizmust is, amelyik tagadja az Istent. Nem tudták elfogadni Krisztus személyét, a megváltó, a szenvedő Istent, épp, mert zsidó gondolkodásúak. A legnagyobb probléma az ítélet kérdésében, hogy az Isten igazságossága, illetve igralma, kegyelme hogyan hozható össze, mert a mi reményünk arra irányul – mivel a világban nagyon sok gonosz nem nyeri el a büntetését, a jó pedig a jutalmát –, hogy kell lennie egy igazságos ítéletnek, amikor a jók megkapják a jutalmukat, a gonoszok pedig elnyerik a büntetésüket. Megtörténik-e ez? Az ítélet, az Isten igazságosságának kinyilvánulása a mi reményünk legfontosabb tárgya. Azt várjuk, hogy amikor Krisztus hatalommal és dicsőséggel érkezik, akkor minden gonoszt megbüntet, és minden jót megjutalmaz.

Kérdés, hogy mi lesz a mi sorsunk? A Szentatya beszél arról, hogy az emberek sem nem tökéletesen rosszak, sem nem tökéletesen jók. Bár úgy tűnik, a huszadik században volt egy-két kirívóan kegyetlen, gonosz ember, de arról nem nyilatkozunk, ki került a pokolba, a Szentírás is csak Júdást emlegeti úgy, mint a kárhozat fiát. Dosztojevszkij is szembekerül ezzel a problémával és azt mondja, azért bízik abban, hogy Isten országában a gyilkosok és az áldozatok nem fognak egy asztalnál ülni.

Talán többen látták a televízióban a Katynról szóló filmet. Két leánytestvér vitatkozik a filmben az ott elhunyt bátyjukról, és az egyikük, aki beállt a rendszer világába, mert azt mondta, hogy haladni kell a korrallal, azt mondja a másiknak, aki végig ragaszkodott a bátyja emlékéhez, hogy te a múlt szavaztál a jövővel szemben. Azt válaszolta erre, hogy nem, én az áldozatok mellett állok a gyilkosokkal szemben. Tanulságos, hogy nem lehetett arról beszélni, hogy azt a gyilkosságot az oroszok követték el, aki azt merte hirdetni, közellenségnek számított Lengyelországban. Emlékezzünk, nálunk is, amikor Pozsgay ki merte mondani, hogy 56-ban népfelkelés volt és nem ellenforradalom, kikelt magából Grósz Károly, félreverték a harangokat, hogy mi lesz itt. Nem történt semmi, csak elkezdődött annak az időnek az átértékelése és helyretétele.

A probléma, és ez a tisztítóút kérdése, hogy aki sem nem teljesen gonosz, sem nem tökéletesen jó, hanem egy átlagos ember, van-e lehetősége arra, hogy a „köztes” állapotban, a végső ítélet előtt megtisztuljon? A Szentatya a korintusi levelet idézi, amelyben Szent Pál apostol arról beszél, hogy mindenkinek Krisztus alapjára kell építenie, de hogy valaki aranyból, fából, szalmából, vagy miből építi a maga házát, s az milyen értéket képvisel, majd az ítéletkor dől el, amikor az ítélet napja tűzzel jön el, és mindaz, ami talmi, elhamvad a tűzben, de ő maga megmenekül, jóllehet a tűz által.

Ez egy talányos, szép kitétel, amire ráépül az egyháznak a tisztítóútról szóló taní-

tása, amelyik így nincs meg a keleti világban, de ott is megvan az, hogy az elhunytak a boldogságukat tekintve különböző mértékben részesülhetnek Isten ajándékából, jóságából, és lehet rajtuk segíteni. A teológusok azt mondják, hogy ez az égető tűz nem más, mint az ítélő és üdvözítő Krisztussal való találkozás, ennek a tüzeiben minden gonoszság elhamvad, és Krisztus részt ad nekünk a világ gonoszsága és a saját gonoszságunk feletti győzelméből. Akkor van lehetősége a megtisztulásra annak, aki nem mondott egyértelmű nemet Krisztusra, bár gyenge volt, és sok bűn terhével távozott ebből a földi világból. A kérdés, hogy ha az ember sorsa valóban a Krisztussal való találkozással dől el, van-e lehetőségünk arra, hogy segítsünk valamilyen módon a tisztulás állapotában lévő híveken. Mindenesetre az Urangyala, vagy a Mennynek királyné asszonya elimádkozása után mondjunk el egy Miatyánkot és egy Üdvözlőgyet az elhunyt hívekért és kérjük azt, hogy nyugodjanak békében.

Hogy jön ide egy harmadik ember? A Szentatya gyönyörűen ír erről: „egyetlen ember sem önmagába zárt egyed, az életembe állandóan beleszövődik a mások élete, az én életem is beleszövődik a másokéba. A lelkek közösségében soha nem késő, és nem hiábavaló a másik ember szívét megérinteni.” Sokszor vagyunk úgy, hogy valamit elmulasztottunk, és már soha többé nem tudjuk ezt jóvátenni, mert az illető elment. Elmaradt egy beszélgetés, egy bocsánatkérés. Nem így van, soha nem késő, soha nem hiábavaló a másik szívét megérinteni, tudniillik ebben a vonatkozásban túl tudunk lépni a tér és idő határain. Jézus Krisztus testének a közösségében tudunk imádkozni a szenvedő lelkekért, tudunk rajtuk segíteni, az ő sorsukat egyengeti. Ennek a végső tanulsága, hogy az üdvösségemet akkor munkálom leghatékonyabban, ha a mások üdvösségét is munkálom. Az a remény, amely csak az én reményem, nem igazi remény. Az igazi az, amely mindenki másnak a reménye is. A reményben való közösségünk, osztozásunk a közös reményünk.

Mária, a Remény Csillaga, a Tenger Csillaga

Az egész enciklika vége: Mária, a Remény Csillaga, a Tenger Csillaga. Kézenfekvő a kép: a mi történelmünk sokszor sötét és viharos tenger, ahol kell valami tájékozódási pont, a csillagok szolgálnak erre, és e csillagok között Mária a legfénylőbb, legszebb csillag, akihez leginkább igazíthatjuk az életünket. Ezt írja a Szentatya: „Általad, a te igened által kellett évezredek reményének megvalósulnia, belépnie ebbe a világba és a világ történelmébe. Meghajtál a feladat nagysága előtt, és igent mondtál. Az egyház előképe lettél, ami a világ reményét hordozza méhében a történelem hegyein át. Fényeket és árnyakat megtapasztaltál. – Megtapasztalta, hogy Krisztust elismerik, hogy követői lesznek és azt is, hogyan szövődik körülötte a gyűlölet és az ellenségeskedés, amely végső soron eltiporja. – A keresztnél új küldetést kaptál. Gondolhattad volna, hogy meghalt a remény, a világ végleg fényesség nélkül maradt, céltalan lett az élet. De visszhangzott a szívedben: ne félj, Mária – ezt az angyal mondta –, és hogy országának nem lesz vége. Úgy maradtál a tanítványok körében, mint anyjuk, mint a remény anyja. Taníts minket veled együtt hinni, remélni és szeretni. Mutasd meg nekünk az Ő országába vezető utat, Tengernek Csillaga.” Amen.

(A Millenniumi teremben május 8-án elhangzott előadás szerkesztett változata)

Görög katolikus egyházi év

A görög katolikus egyházban az egyházi, vagy liturgikus év kezdete szeptember 1.

A most kezdődőre időzítve jelentetett meg a napokban egy szép könyvet a Miskolci Görög Katolikus Egyetemi Lelkészség, ugyanezzel a címmel.

Az eredeti mű Julian J. Katrij bazilita szerzetes atya könyve, angol nyelven New Yorkban adta ki a bazilita rend. Köszönet nekik, hogy megadták a fordítás és kiadás engedélyét.

A könyv bemutatja az egyházi évet, az állandó és változó ünnepek kialakulását, tanítását és szokásait. Ez a magyar nyelvű kiadás a magyar liturgikus szokások, jellemző sajátosságok leírásával egészül ki. Megtaláljuk a kiegészítésben böjti fegyelmünket, a halotti megemlékezéseket, templomaink búcsúünnepeit, a szentelések imáit (víz-, gyertya-, barka-, pászka-, búza-, gyógynövény- és gyümölcszszenelés), valamint néhány saját ünnep mellett (pl. Szent István király) két kegyképet őrző zarándokhelyünk, Máriapócs és Sajópálfala bemutatását.

A könyv fordítója, kiegészítője és szerkesztője Papp András görög katolikus egyetemi lelkes.

A háromszáz oldalas kiadvány 2000 forintos áron megrendelhető és megvásárolható a Görög Katolikus Egyetemi Lelkészségen (levelezési cím: 3519 Miskolc, Görömbölyi u. 23.; tel.: 46/422-098; E-mail: molgorog@uni-miskolc.hu).

Néhány szemelvényt olvashatunk most az egyházi év leírásából.

Szeptember 1. – augusztus 31.

A liturgikus évet egyházi évnek nevezzük, ugyanis magába foglalja az egyházi naptárt, mely egyes vonatkozásokban megegyezik, másokban viszont eltér a polgári naptártól. A keleti egyházban az egyházi év nem január elsejével kezdődik, mint a polgári újév, hanem szeptember elsejével, melynek az Indiktion kezdete a neve. Ez azt jelenti, hogy egyházi évünk teljes időszaka szeptember 1-jén kezdődik és a következő augusztus 31-én ér véget.

Mit értünk Indiktion alatt?

Az „indiktion” a latin „indictio” szóból ered, pontos jelentése „bevezetés, elrendelés, felhívás, bejelentés”. Az „indictio” a római császár egy ren-

delete volt, amivel meghatározta a földadót az egész Római Birodalomban. Ilyen rendeletek Diocletianus császár uralkodása alatt (284–305), Kr. u. 297-ben kezdtek megjelenni. Eleinte ötvenként kerültek kibocsátásra, később tizenöt évenként. Az „indiktion” szó nemcsak egy birodalmi határozatot, hanem egy 15 éves ciklust is kezdett fokozatosan jelenteni, valamint ennek a ciklusnak az első napját. Az indiktiont eredetileg kizárólag kincstári és adózási céllal használták, lassan azonban kezdték kiterjeszteni a polgári élet különböző időpontjainak meghatározására is. Ez a költségvetési év nem esett egybe a csillagászati évvel, mely Julius Caesar Kr. e. 46-os reformjától kezdve január elsejével kezdődött. Indiktion első napja eredetileg szeptember 23-án volt, amely napon Augustus császár született, Nagy Konstantin alatt (306–337) azonban szeptember elseje lett.

Indiktion kezdete – az új liturgikus év

A 325-ös I. egyetemes zsinat atyái átvették szeptember 1-jét az új egyházi év kezdő napjaként, s a keleti egyház a mai napig így tartja. A latin egyház a liturgikus évet advent, azaz a karácsonyi felkészülés első napján kezdi.

Az általunk említett indiktion – ugyanis más indiktionok is voltak – bizánci (vagy konstantinápolyi, vagy még konstantini) Indiktionnak nevezik, melyet Egyiptom kivételével az egész Római Birodalomban elrendeltek. I. Jusztinianosz (527–565) minden hivatalos iratot kötelezően az Indiktion szerint kelteztetett. A római egyház II. Pelagius pápa uralkodása idejében (579–590) átvette az Indiktion a dokumentumok keltezésének megállapításához, s ez a gyakorlat nem is szűnt meg 1097-ig.

Indiktion kezdete – egyházi jeles nap

Később, amikor szeptember első napját az egyházi év kezdetének nevezték, vagy ahogyan az egyházi naptárban az újév napjaként jelölték, vallásos jelleget öltött, az egyház egyik ünnepe lett, azaz olyan nap, amelynek saját liturgikus szolgálata van. Egyházunk ezen a napon megemlékezik arról a napról, amikor Krisztus belépett a názáreti zsinagógába, és a tekercsekből Izajás próféta szavait olvasta: „Az Úr Lelke van rajtam, azért kent fel engem... hogy hirdessem az Úr kegyelmének esztendejét” (Lk 4,18–19). Nincs megbízható bizonyíték arra, hogy mikor lett Indiktion kezdete egyházi ünnep, azt azonban tudjuk, hogy a VIII. században már megtartották.

A liturgikus év jellege és tartalma

A liturgikus év úgy van elrendezve, hogy központi helyét a mi isteni Megváltónk foglalja el, köré gyülekeznek mind az angyalok és a szentek. A II. vatikáni zsinat liturgikus konstitúciójában* olvassuk: „Az egyház, mint jó édesanya, feladatának tart-

* „Sacrosanctum concilium”, Konstitúció a szent liturgiáról. A konstitúció az egyházjogban a középkor óta az egyetemes zsinatok határozatát, illetve a pápai döntést jelenti. A II. vatikáni zsinat legrangosabb dokumentumai: 4 konstitúció, 9 dekrétum (határozat) és 3 deklaráció (nyilatkozat) alkotja még a 16 zsinati dokumentumot.

ja, hogy isteni vőlegényének üdvösséget szerző művét az év folyamán meghatározott napokra szétosztva, szent emlékezéssel megünnepelje. Minden héten egy napot, a vasárnapot, az Úr feltámadásának emléknapjává teszi. Évenként egyszer pedig a feltámadás és a boldogságot szerző szenvedés emlékére a legnagyobb ünnepet, a húsvétot szenteli. Az év körforgásában pedig kibontakoztatja Krisztus egész misztériumát a megtestesüléstől és a születéstől kezdve a mennybemenetelig, és pünkösdtől a boldog reménységnek, az Úr eljövételének várásáig.” (102.)

A legtisztább Szűz Mária, akit a megváltás művében Krisztus után a legkiválóbb hely illet, a liturgikus évben is a legközelebb áll Krisztushoz. Ezt bizonyítják az Istenszülő különböző ünnepei. A konstitúció kijelenti, hogy: „Amikor az Anyaszentegyház így évenként megünnepeli Krisztus misztériumait, megkülönböztetett szeretettel tiszteli Szűz Máriát, Isten boldogságos édesanyját, akit elszakíthatatlan kötelék fűz Fiának üdvösséget szerző művéhez. Benne csodálja és magasztalja a megváltás legkiválóbb gyümölcsét, és mint legtisztább képben, örömmel szemléli benne azt, amivé válni a beteljesülésben maga is óhajt és remél.” (103.)

Urunk, Jézus Krisztus és legszentebb anyja körül a mennyei megdicsőült egyház fenséges karát látjuk, vagyis az Ó- és Újszövetség összes szentjét: „Az év körforgásába – fogalmaz a zsinat – beillesztette az egyház a vértanúk és szentek emléknapjait, mert ők Isten sokrendbeli kegyelmével eljutottak a tökéletességre, már elnyerték az örök üdvösséget és így az égben Istennek tökéletes dicsőretet zengenek, érettünk pedig közbenjárnak.” (104.)

Az egyház mint egy jó anya, a liturgikus év során azon gyermekeiről is megemlékezik, akik már az örökkévalóságba jutottak és akik a tisztítóhelyen vannak. Ezért jelölt ki külön meghatározott napokat, a „Halottak emlékezetét”, melyeken imákat és külön gyászszertartásokat mutat be az eltávozott hívekért. Végül, a küzdő egyház az egyházi év külön időszakait ugyancsak annak szánja, hogy az élők lelki feladatokkal, imával, böjtöléssel és bűnbánattal foglalkozzanak, hogy lelkiéletük teljesebbé váljon. „Végül – olvassuk a liturgikus konstitúcióban –, az egyházi év különféle időpontjain, a ránk hagyományozott szokások szerint fokozza a hívek nevelését; a testre és lélekre egyképpen ható gyakorlatokkal, oktatással, imádkozással, a bűnbánat és az irgalmasság cselekedeteivel.” (105.)

Összefoglalva, liturgikus évünk Isten tiszteletének és dicsőítésének magasztos himnusza, amelyben részt vesz a hármasság egyház – a mennyben a megdicsőült egyház, a szenvedő egyház a tisztulásban és a küzdő egyház a földön. Az egyházi évben szent hitünk teljes tartalma megtalálja legszebb kifejezését. Mint egy sokszínű szivárvány, liturgikus évünk összekapcsolja a földet a mennellyel és Istenhez emel, megvilágosít, megtisztít és megszentel mindnyájunkat.

Hogyan alakult ki az egyházi évünk?

Az Ószövetségben olvasunk az Isten által az Éden kertjében kisarjasztott titokzatos élet fájáról (vö. Ter 2,8–9). Habár ez a fa tovább nem áll, az Úr egy új élet fáját sarjasztotta ki az egyház természetfeletti kertjében. Ez a fa a mi szemünk előtt virul,

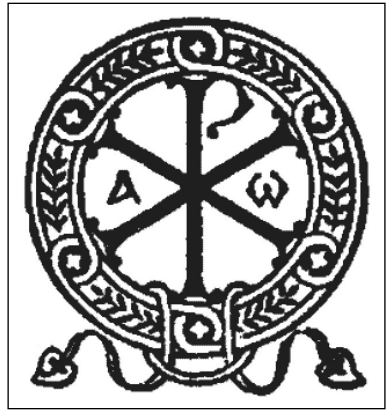
minden évben új erővel és frissességgel virágba borulva, mindig megújulva és bőséges gyümölcsöt teremve az örök életre – s ez a titokzatos fa az egyházi év.

Az egyházi év kialakulása és fejlődése pontosan hasonlítható egy fa növekedéséhez. Ahogyan egy kis maggal kezdődik a fa élete, mely az évek haladtával lassan kifejlődik, ugyanúgy az egyházi év kialakulása is egy titokzatos isteni maggal – a szent Eucharisziával kezdődött. A felső terem, ahol az utolsó vacsorát tartották, az egyházi év bölcsője volt. Évezredekken át nőtt és fejlődött, amíg felöltötte mai alakját.

Vizsgáljuk meg közelebbről ennek az újszövetségi fának a növekedését – az egyházi évet, amelyet maga a mi Urunk, Jézus Krisztus ültetett. Mint minden fának, úgy ennek is fő részei a gyökere, törzse, lombkoronája és a gyümölcse.

Az egyházi év fájának a gyökere

A gyökér, amely ezt a hatalmas fát életadó nedvvel táplálja, az a mi Urunk vérről hozott keresztáldozata, mely minden szent liturgiában vér nélkül megismétlődik. Egyházi évünk lelke a mindegyik szent liturgiában felajánlott eucharisztikus áldozat. „Az Eucharisziában – fogalmaz a II. vatikáni zsinat – benne van az egyház egész kegyelmi gazdagsága, maga Krisztus, a mi húsvéti bárányunk és élő kenyerünk. Teste a Szentlélek által élő és életető test: életet ad az embereknek... Egyetlen keresztény közösség sem fog kiépülni, hacsak nem teszi meg alapjának és szegletkövének

a szent Eucharisztia ünneplését.” („Presbyterorum ordinis” – Határozat a papi szolgálatról és életről 5, 6) A „Konstitúció a szent liturgiáról” kijelenti: „A liturgiából, elsősorban pedig az Eucharisziából, mint forrásból árad belénk a kegyelem, és általa valósul meg Krisztusban a leghatásosabb módon az emberek megszentelése és Isten dicsőítése. Márpedig az egyház minden más munkájának erre a célra kell irányulnia.” (10)

Az egyházi év fájának a törzse

A törzs táplálja az egész fát, de tartja is teljes súlyát. Az egyházi év fájának a törzse Jézus Krisztus életének azon eseményei, melyek a különböző ünnepekben megjelennek. Krisztus az egyházi év szerzője és középpontja. Nem meglepő ezért, hogy Jézus Krisztus személyének az imádása alapozta meg a legkorábbi apostoli időktől az ő külön dicsőségének és tiszteletének szentelt napokat és időszakokat.

Az Ószövetségben az Úr napja – azaz az Istennek szentelt nap – a szombat volt. Az Újszövetségben az Úr napja a vasárnap lett Krisztus feltámadását ünnepeelve, ezért a vasárnap a legrégebb keresztény ünnep, és ez az ünnep eucharisztikus áldozatával az a nap, amely körül Urunk ünnepei kezdtek kialakulni.

Az egyházi évben a vasárnap jelentéséről szólva a II. vatikáni zsinat a liturgikus konstitúcióban így fogalmaz: „A vasárnap tehát minden ünnepnap őse, ezért a hívek buzgó figyelmébe kell ajánlani, és sürgetni, hogy ez a nap az öröm és a munkától való megpihenés napja is legyen. Semmi más ünnepet sem szabad elébe helyezni, kivéve a valóban legnagyobb jelentőségűeket: az Úr napja ugyanis az egész liturgikus évnek alapja és magja.” (106)

Az apostolok és az első keresztények eleinte a zsidó ünnepeket tartották. Fokozatosan azonban ezek helyébe léptek az Újszövetség ünnepei, melyek közül az első, a vasárnap mellett, a pászka (feltámadás, vagy húsvét) magasztos ünnepe volt. Ez az ünnep az egyházi év körében az első, a húsvéti időhöz kapcsolódó összes ünnep és vasárnap magva lett. Pünkösd, a Szentlélek eljövételének az ünnepe szorosan kapcsolódik húsvét ünnepéhez. A III. században általánosan elterjedt teofánia (vízkereszt) ünnepe. Később alakult ki Urunk többi ünnepe – a születés, körülmetélés és bemutatás (IV. század), mennybemenetel (V. század), úrszínváltozás (VI. század) és keresztfelmagasztalás (VII. század). A XI. században Urunk ünnepeinek a száma elérte a szimbolikus tizenkettes számot. Érdekes megjegyezni, hogy eleinte az Istenszüllő ünnepei nem tartoztak a 12 nagy ünnep közé.

Az egyházi év fájának a lombkoronája

Minden fa csúcsa a lombkoronája, azaz az ágak, a levelek és a virágok. Ehhez hasonlóan az egyházi év fája nem állt meg az Úr ünnepeinél, hanem kiegészült a legáldottabb Istenszüllő és a szentek ünnepeivel, melyek a lombzatot alkotják.

A legisztább Szűz Mária istenanyasága hittételének kihirdetésével az efezusi zsinat (431) szélesre tárta a liturgikus Mária-tisztelet ajtaját. Attól az időtől egymás után kezdtek megjelenni a különböző Istenszüllő-ünnepek. Igazán figyelemre méltó az a tény, hogy a legfontosabb Mária-ünnepek a keleti egyházban alakultak ki. Az efezusi zsinat után keletkezett első ünnep az elszenderedés, majd az örömhírvétel volt. A közvetlenül ez utáni századokban alakultak ki az Istenszüllő születése, Anna foganása, Mária templomba vezetése, Mária oltalma és más kisebb ünnepek.

Az egyházi év fája lombkoronájának másik fontos részét a szentek tisztelete alkotja. Ez az első századokban a szent vértanúk sírjainak és ereklyéinek a tiszteletével kezdődött. Neveik egyre jobban megtöltötték az egyházi naptárt. A vértanúkéval együtt alakult ki az apostolok tisztelete, majd később a püspökök, pátriárkák, ószövetségi szentek, aszkéták, vagyis szerzetes férfiak és nők, valamint az angyalok tisztelete. A IV. és V. század között a szentek tisztelete általános gyakorlat lett az egyházban. A VI. és VIII. század között egyházi évünk elérte mai formáját. Azóta az egyházi naptárba csak új szentek felvétele történt.

Az egyházi év fájának gyümölcse

János evangélista a Jelenések könyvében beszél az élet fáiról, ezek „tizenkét szer hoznak gyümölcsöt, vagyis minden hónapban teremnek, a fa levelei meg a népek gyógyulására szolgálnak” (Jel 22,2). Ez a mi egyházi évünk is – ez az élet kegyelmet adó fája,

bőségesen részesülünk lelki gyümölcsökből minden nap, minden héten, hónapban és évben. Aki az egyházi év ünnepeinek megtartásában tevékenyen részt vesz, gazdag termést hoz – a hit, remény, Isten- és felebaráti szeretet gyümölcsét, az imádság, áldozat és különböző erények lelkületének a gyümölcsseit, melyek nélkül senki nem lehet igazi keresztény.

Egyházi évünk így alakítson és vigyen közelebb minket Krisztushoz. S ahogyan Krisztus az egyházi év középpontja, ugyanúgy legyen a mi életünk középpontja is!

Változó és állandó ünnepek

Az egyházi év ünnepei nemcsak a tisztelet alanyait, azaz a tisztelt személyeket veszik figyelembe, hanem az ünneplés időpontjait is. E szempont alapján az egyházi év ünnepeit két fő csoportra osztjuk: változó és állandó ünnepekre.

Az egyházi éven belül különlegesen kiemelt helyet foglalnak el a nagy ünnepek: Urunk születése (karácsony) és Urunk feltámadása (húsvét). Ennek az az oka, hogy az emberi nem megváltásának a kezdete Urunk születése, befejezése pedig a feltámadása. Ez a két ünnep alkotja a középpontot, mely köré rendeződnek az ünnepek, a vasárnapok és a szent idők.

Mik azok a változó ünnepek?

Az egyházi naptárban vannak olyan ünnepek, amelyek nem esnek minden évben a hónap ugyanazon napjára, hanem néha korábbi, néha pedig későbbi időpontra. Ennek az az oka, hogy megünneplésük ideje és napja húsvét ünnepétől függ, melynek időpontja nem állandó. Húsvét ünnepe március 22. és április 25. közötti bármelyik vasárnapra eshet. Azokat az ünnepeket, melyeknek nincs állandó időpontjuk, változó ünnepeknek nevezzük. A változó ünnepek középpontja húsvét, ezért a húsvéttól függő vasárnapoknak, ünnepeknek és szent időszakoknak az összessége egy ciklust alkot, a húsvéti ünnepkört.

T	Vámos és farizeus vasárnapja	
R	Tékozló fiú vasárnapja	Halottak emlékezete I.
I	Húshagyó vasárnap	
Ó	Vajhagyó vasárnap	Tiró Szent Tivadar nagyvértanú
D	Nagyböjt I. – Igazhitőség vasárnapja	Halottak emlékezete II.
I	Nagyböjt II. vasárnapja	Halottak emlékezete III.
O	Nagyböjt III. – Kereszthódoló vasárnapja	Halottak emlékezete IV.
N	Nagyböjt IV. vasárnapja	Akathisztosz-szombat
	Nagyböjt V. vasárnapja	Lázár-szombat
	Virágvasárnap	

NAGYHÉT

HÚSVÉTVASÁRNAP, JÉZUS KRISZTUS FELTÁMADÁSA

P		
E	FÉNYESHÉT	
N		
T	Tamás-vasárnap	
E		
K	Kenethozó asszonyok vasárnapja	
O		
S	Inaszakadt vasárnapja	Ünnepfelelés
Z	Szamariai asszony vasárnapja	
T		
Á		
R	Vakgyógyító vasárnap	Áldozócsütörtök
I		
O	I. niceai zsinat atyjáinak vasárnapja	Halottak emlékezete V.
N		
	Pünkösdszombat	Pünkösdbétfő
	Mindenszentek vasárnapja	

Mik azok az állandó ünnepek?

A változó ünnepek mellett, amelyek időpontja minden évben más, számos olyan ünnepünk van, melyek időpontja mindig ugyanaz, minden évben ugyanazon hónap ugyanazon napjára esnek. Például karácsony mindig december 25-én van, Szűz Mária elhunytja pedig augusztus 15-én. Ezeket az időpontjukat soha nem változtató ünnepeket állandó ünnepeknek nevezzük. Az állandó ünnepek köre az egyházi újévvel, szeptember 1-jén kezdődik és augusztus 31-én zárul.

Míg a változó ünnepek középpontja húsvét, az állandó ünnepeké karácsony, habár nem minden állandó ünnep igazodik hozzá. A karácsony időpontjától függő ünnepek alkotják a karácsonyi ünnepkört.

<i>Szeptember 8.:</i>	<i>Szűz Mária születése (Kisboldogasszony)</i>
<i>Szeptember 14.:</i>	<i>Szent Kereszt felmagasztalása</i>
<i>Október 1.:</i>	<i>Szűz Mária oltalma</i>
<i>November 8.:</i>	<i>Szent Mihály és Gábor főangyalok</i>
<i>November 21.:</i>	<i>Az Istenszülő templomba vezetése</i>
<i>December 6.:</i>	<i>Szent Miklós püspök</i>
<i>December 8.:</i>	<i>Szűz Mária szepőlötelen fogantatása</i>
<i>December 25.:</i>	<i>Jézus Krisztus születése</i>
<i>December 26.:</i>	<i>Szűz Mária istenanyasága</i>
<i>December 27.:</i>	<i>Szent István diakónus, első vértanú</i>
<i>Január 1.:</i>	<i>Urunk körülmetélése, Nagy Szent Bazil</i>
<i>Január 6.:</i>	<i>Úrjelenés (vízkereszt)</i>
<i>Január 30.:</i>	<i>Három szent főpap</i>
<i>Február 2.:</i>	<i>Jézus találkozása Simeonnal (Gyertyaszentelő Boldogasszony)</i>
<i>Március 25.:</i>	<i>Szűz Mária örömhírvétele (Gyümölcsoltó Boldogasszony)</i>
<i>Április 23.:</i>	<i>Szent György nagyvértanú</i>
<i>Június 24.:</i>	<i>Keresztelő Szent János születése</i>
<i>Június 29.:</i>	<i>Szent Péter és Pál főapostolok</i>
<i>Július 20.:</i>	<i>Szent Illés próféta</i>
<i>Augusztus 6.:</i>	<i>Úrszínváltás</i>
<i>Augusztus 15.:</i>	<i>Az Istenszülő elhunytja és mennybevitele (Nagyboldogasszony)</i>
<i>Augusztus 20.:</i>	<i>Szent István apostoli királyunk</i>
<i>Augusztus 29.:</i>	<i>Keresztelő Szent János fejevétele</i>

ISMERETLEN ARCÉLEK

ZSUGYEL JÁNOS

Carl Friedrich von Weizsäcker

A Miskolci Keresztény Szemle rovatot indított „Ismeretlen arcélek” címmel. Ebben a rovatban időről-időre, Magyarországon jórészt ismeretlen XX. századi európai személyiségek életútját, munkásságát kívánjuk bemutatni, akik saját működési területükön kiemelkedőt alkottak, valamint kereszténységüket is tudatosan vállalták, azt a közvélemény számára tevékenységükkel, megnyilatkozásaikkal hitelesítették.

Carl Friedrich von Weizsäcker

Ebben a számban Carl Friedrich Weizsäcker, német fizikus, filozófus, író életművét ismertetjük. Az idézetek forrása a müncheni „Deutscher Taschenbuchverlag” kiadónál, *Bevußtseinswandel* (Tudati változás) címmel, 1988-ban megjelent gyűjteményes kötet.

CARL FRIEDRICH VON WEIZSÄCKER

(1912–2007)

„Csak a vallás – s mai kultúránkban a jelöltek közül egyedül a kereszténység – rendelkezik kellően megalapozott, eredeti vízióval a jövő tennivalóiról, s kellően széles körű elfogadottsággal az emberek között.”

Carl Friedrich von Weizsäcker nagy hagyományokkal rendelkező német családban született. A felmenők között a XVIII. század végétől több generációban bukkannak fel protestáns teológusok, lelkészek. A család nemzetközileg legismertebb tagja kétségtelenül édesapja, aki diplomáciai pályán működött, s a német történelem egyik legsötétebb korszakában, 1938-tól 1943-ig államtitkári beosztást töltött be a külügyminisztériumban, s ebben az időben legalábbis alakítója, szereplője volt a német háborús készülődésnek és a II. világháború kirobbantásának. Bár esetleges háborús bűnössége

nem vetődött fel, gyermekei számára komoly hátrányt jelentett a világháború utáni közéleti szerepvállalás során az apai örökség. Ennek ellenére a gyermekek közül többen jelentős, világszerte elismert pozitív közéleti szerepet vállaltak a XX. század második felében. Richard Carl von Weizsäcker 1984 és 1994 között nagy tekintélyű, kereszténydemokrata kötődésű államelnök volt a Német Szövetségi Köztársaságban, bátyja, Carl Friedrich von Weizsäcker, jelen írás főszereplője pedig természettudományi pályája mellett jelentős szerepet játszott a XX. század második felének német protestáns közéleti mozgalmában.

Carl Friedrich von Weizsäcker 1912-ben született. Érdeklődése a természettudományos pálya felé vonzotta, s korai megismerkedése Werner Heisenberggel és Niels Bohrral az atomfizika művelése irányába indította el. Fiatalkorában – Heisenberghez hasonlóan – szimpatizált a nemzetiszocialista mozgalom dinamizmusával, s így fel sem merült benne Németország elhagyásának gondolata. Kutató fizikusként felismerte az atombomba előállításának lehetőségét. Utóbb végtelen naivitásként értékelt gondolata volt, hogy az atombomba kifejlesztésének eredményeképp kedvező, békés irányba befolyásolhatja majd a német politika irányát. Később „isteni kegyelemként” értékelt, hogy a német hadi és politikai vezetés nem látott különösebb fantáziát az atomfegyver kifejlesztésében, s így a „nemkívánatos” tudósok és szakemberek tömege emigrációja miatt alaposan megfogyatkozott német tudósgárda, a szükséges erőforrások rendelkezésre bocsátásának hiányában nem volt képes az atombomba előállítására. Ugyanakkor ebben az időben is tisztában volt az atomfegyver veszélyeivel. 1941-ben elkísérte Heisenberget a Niels Bohrral folytatott koppenhágai találkozójára, ahol az amerikai fizikuskörökkel jó kapcsolatokat ápoló Niels Bohr arról kívánták meggyőzni, hogy a szembenálló országok fizikusai hallgatólagos szövetségesként mindkét oldalon szabotálják el az atomfegyver létrehozására irányuló politikai törekvéseket. A történelem e törekvés megvalósításának sikertelenségét utóbb bizonyította, de a beszélgetés körülményeinek, az ajánlat elfogadásának vagy elvetésének kérdése máig vitatott a tudománytörténetben.

Ezen előzmények után természetes, hogy a második világháborút követően a természettudomány és az etika kérdései kerültek érdeklődésének középpontjába. Az atombomba kifejlesztésének lehetősége már alapvetően nem technikai, hanem morális dilemmaként jelenik meg gondolkodásában, s állásfoglalása egyértelműen az erkölcsi szempontok erejéről tanúskodik.

„Az a vélemény, hogy minden technikailag lehetségest létre kell hozni, a gyerekes mindenhatóság vágya, amely bájos lehet egy gyermeknél, de elítélendő egy felnőttnél. E vélemény egy alapvetően technikátagadó nézetet fejez ki. A technika nem más, mint célhoz igazodó eszközök rendelkezésre bocsátása. Ha hiányzik a cél, feleslegesek az eszközök. Ha nem mérlegeljük a célokat, az értelmes technika ellenében cselekszünk. Minden lehetségest megtenni nem más, mint droggal, a hatalom drogjával való visszaélés. Nem érdemli meg a technika nevet.”¹

Az erkölcsi szempontok mellett megjelenik érvelésében az egyén vallási, Isten előtti

¹ Carl Friedrich von Weizsäcker: Bewußtseinswandel, Deutscher Taschenbuchverlag, München 1988. 142. o.

felelőssége is. Az 1985. évi düsseldorfi evangélikus egyházi napon elmondott beszé-
dében így emlékszik vissza a Karl Barthtal, a XX. század egyik jelentős protestáns
teológusával folytatott beszélgetésére:

„Azt mondtam Barthnak: »Galileitől nyílegyenes út vezet az atombombához. Minden
évben megkérdem magamtól, hogy folytathatom-e azt, amihez a legjobban vonzódok, a
hivatásom, a fizika művelését?« Azt válaszolta: »Von Weizsäcker úr, ha hisz abban, amit
minden keresztény vall, de csak kevesen hiszik, hogy Krisztus visszatér, akkor foglalkozzon
továbbra is a fizikával. Ha nem hisz benne, azonnal hagyja abba.«²

A tudomány, az erkölcs és a vallás azonban nem egymástól elzárt műveltségi terület-
ként jelentkeztek életében, hanem a közös európai örökségünk részeként, ennek egy-
ségében. Lényegében ugyanannak a valóságnak három különböző, de közös gyökerű
szemléletmódját teremtette meg életművében.

„Az európai kultúra specifikuma először is a háromszoros antik örökség: görög bölcelet,
keresztény hit, római jog. A római jog hatását történetileg a hellénizmusban fejtette ki. Így
a görögök és a zsidók kettős ajándékáról beszélhetünk az emberiség felé: az Igaz és a Ha-
mis megkülönböztetése a görögöknél, valamint a Jó és a Rossz szétválasztása a zsidóknál.
Az európaiak gyakorolják az Igen és a Nem megkülönböztetését. Ennek azonban vallási
háttere és békéltetési célja van.³

A nyugatnémet hadsereg atomfegyverekkel történő felszerelése ügyében jelentős
közéleti szerepet vállalt a Göttingai Kiáltvány aláírásával, melyben az atomfegyver-
mentes szövetséges haderő gondolata mellett állt ki. Az atomtudós közéleti szerep-
vállalása mellett természettudományos tevékenységében is szélesebb területen tevé-
kenykedett. Foglalkozott a naprendszer keletkezésének és a kvantumfizika filozófiai
interpretációjának kérdéseivel, s a fizikai, biológiai és társadalmi valóság, a természet
egységének gondolatát képviselte.

Életének utolsó évtizedeiben egyre erőteljesebben fordult az emberiség jövőjét ve-
szélyeztető problémák felé. A béke kérdése mellett az erőforrások szűkössége, s az
ebből adódó energetikai, környezeti problémák foglalkoztatták. Azt vallotta, hogy az
emberiség előtt álló problémák megoldását csak a személyes és társadalmi hozzáállás
jelentős változása eredményezheti. Az emberiség előtt álló problémák halmazát a kö-
vetkezőképpen definiálta:

„Tartalmilag ezt a négy témát így nevezhetjük meg: 1. Világgazdaság, 2. Béke a termé-
szettel, 3. Béke az emberek között, 4. Tudati átalakulás. Határozott véleményem, hogy a
négy terület egyikén sincsenek olyan gondok, melyeket értelmes közös erőfeszítéssel meg ne
lehetne oldani. Ugyanakkor állítom, hogy politikai berendezkedésünk, társadalmi helyze-
tünk és lelki állapotunk ezt a közös erőfeszítést csaknem lehetetlenné teszik.⁴

1970-ben elkötelezett tudóstársaival megalapította a Starnbergi Max-Planck Inté-
zetet, mely a tudományos-technikai világ életfeltételeinek kutatásával foglalkozott.
Ebben a tevékenységében már nemcsak a tudós társadalmi kérdések iránti érdeklő-

² Uo: 238–239. o.

³ Uo: 92. o.

⁴ Uo: 26. o.

dése motiválta, hanem a létrehozott tudományos-műszaki eredmények világméretű elterjedéséhez kapcsolható politikai felelősségvállalás is. Erről az alábbi beszélgetés-részletben vall:

„Minden ember politikai lény is, egy zoon politikón, ahogy görögül olyan szépen mondják, politikai állat. Ha az életem továbbra is a kutatásnak és az erről szóló könyvek írásának és a filozófiának szentelem, nem szabad kitérnem a rám mért politikai felelősség elől. Úgy látom, képes vagyok a politikai következmények elemzésére. Az utóbbi tíz évben azt az intézetet vezettem, mely kívánságomra alakult meg, egy politikai, illetve politikai-gazdaságtársadalmi elemzésekre szolgáló intézetet. Vagyis megpróbáltam a kutatást ezen területen. Ezt nem mindegyik fizikus tudja rögtön. Folytattam korábban némi előtanulmányokat és volt hozzá bizonyos tehetségem. Azt gondoltam, megmutatom kollégáimnak, hogy nem a könnyebb utat választom, s nem fogadok el valami szép állami hivatalt, amivel megkínálnak. Inkább kitarítottam amellett, amit elvileg minden tudós végezhet: a következmények gondos elemzése és az erről szóló megnyilatkozás. Ez volt az én politikai tevékenységem.”⁵

Véleménye szerint a gyökeresen új peremfeltételek közé kerülő emberiségnek tudatosan törekednie kell a létező politikai struktúrák megváltoztatására:

„Egy bizonyos: a műszaki-ökológiai problémák nem oldhatók meg, amennyiben a megoldás politikai előfeltételeit nem teremtjük meg. A mérgező gázfelhők nem állnak meg a határokon. A reaktorok és újrahajszósító művek a háborúk során sérülékenyek a leginkább. A modern technikát nem lehet olyan politikai struktúrákkal összeegyeztetni, melyek hatezer éve jöttek létre, s melyeket már a jelenlegi civilizáció korának felénél jogosan tekintettek embertelennek. Helytelen azt gondolni, hogy ezek a struktúrák változtathatatlanok, vagy abban bízni, hogy további fennállásukat túlélhetjük.”⁶

A tudatváltás előkészítése érdekében szívügyének tekintette a keresztények megbékélését, illetve a különböző vallások közötti párbeszédet. Ezzel kapcsolatban beszéli el és kommentálja egy ismerős hölgytől a Tibetben hallott jóslatot:

„Eljön az idő, amikor a világ minden vallása összegyűlik abban a városban, melyet egy nagy szent tett közismertté.” Érdekes történet. Angolul így mondják: I give it for what it's worth – nem voltam ott, úgy mondom el, ahogy a hölgy nekem mesélte. De azt gondolom, hogy a vallásoknak ez a találkozása az emberiség jövőjének egyik legfontosabb eseménye lesz. Meglátjuk, mi lesz majd belőle. Mindnyájuknak rá kell döbenniük, hogy az a mód, ahogy a vallások saját magukat értelmezték, provinciális volt.

Carl Friedrich von Weizsäcker 2007. április 28-án, jelentős tudományos és közéleti életművet hátrahagyva, 94 éves korában hunyt el.

⁵ Uo: 334–335. o.

⁶ Uo: 143. o.

Mária volt... és van

SZŰZ MÁRIA ÁBRÁZOLÁSAI AZ EGYETEMES ÉS A MAGYAR IRODALOMBAN A KEZDETEKTŐL A 20. SZÁZADIG

Mária alakját először az egyetemes kultúrában helyezem el, hogy milyen szerepet töltött be már a kereszténység kezdetén, nemcsak Európában, de a Közel-Keleten is. Megemlítem azokat az irányzatokat, melyek őt vették alapul, mint nőt, mint szentet. Idézek írók, költők írásaiból – a középkor, a barokk, a gótika és a felvilágosodás korszakából –, melyek hozzá szólnak, vagy alakja megtalálható a sorok között; majd áttérek a magyar Mária-kultusz kibontakozására: visszavezetem egészen a gyökerekig ezt a tiszteletet. Külön kiemelem a magyar Máriát, akit Boldogasszony névvel illet a nép ajka. Megemlítem, hogy már a kezdetektől milyen hatással volt íróinkra, költőinkre az ő személyisége, s ezt végigvezetem a középkori vallásos himnuszokon át, a 18. századi Mária-imákat is említve egészen a 21. század hajnaláig, a ma emberének szemléletét kidomborítva.

1. Mária-tisztelet az egyetemes kultúrában

A Mária-kultusz legfontosabb alkalmai a Mária-ünnepek, legrégebbi rétegük a keresztény ókorban található meg. Az egyházatyák írásai arról tanúskodnak, hogy a Mária-tisztelet már az ősegyházban megvolt. Hitelt érdemlő írások szerint már a 2. századtól kezdve szokásban volt a szentek segítségül hívása.

„A hívők elsősorban Máriát, Isten anyját hívták segítségül, amint ezt a 2–3. századból származó apokrif iratok, Szent Jakab Máriát dicsőítő proto-evangéliuma, Péter evangéliuma, Csodatévő Szent Gergely homíliái, az ún. Szibilla-könyvek is bizonyítják.”¹

A legrégebb, Máriához intézett imának, az „Oltalmazó alá futunk, Istennek szent anyja!” kezdetű imádságnak a legősibb szövegét egy 3. vagy 4. századra tehető egyiptomi papiruszon találták meg, és már a bizánci kopt liturgiában is szerepelt.

A kereszténység történetének minden nagy korszaka kialakította a maga jellegzetes Mária-képét. Az őskereszténység korai századaira a bizánci Istenszüdő Anya (Theotokosz) képe jellemző. A Mária-ünnepek fő célja ugyanaz volt, ami Mária személyes törekvése is: a hívek figyelmének Jézusra irányítása.

A kora középkorban a liturgia kiterjedt az egész életre, egységes rendszerként foglalt magába mindent. A szombat például Szűz Mária emléknapja lett. Szűz Mária kultusza különböző fejlődési szakaszokat mutat. A középkor folyamán csak Krisztussal együtt

¹ BADALIK Bertalan: Istennek Szent Anyja. S. Dominici Conv. Szeged, 1991, 320. p.

ábrázolták, önmagában sohasem, mert kultusza ekkor még elválaszthatatlanul összekötődött a krisztológiával. (Ez az elv fennmaradt a keleti rítusú ikonfestészetben.)

A Mária-kultusz alakulására jellemző, hogy a koraközépkorban még – például a litániákban – az angyalok, pátriárkák, próféták, sőt Keresztelő Szent János után következik Mária a sorban. Mivel ő testetül a mennybe fölvétt, ereklyéje nincs, ezért a végtelenül ereklyetiszelő középkorban halványabb az ő kultusza. A képzőművészeti ábrázolások is jól érzékeltek a Mária-kultusz változásait. A mariológiából ismeretes, hogy a 14. századig Mária térdepel Gábrriel előtt az angyali üdvözetkor.

Később, a gótikában éppen fordítva, Gábrriel térdepel Mária előtt, sőt, a korábbi szózat-szerű üzenetből szinte a kérés sugárik, például Leonardo és különösen Lorenzo di Credo Angyali üdvözetén (Giotto híres Szent Család-képén Mária és a kis Jézus a szamáron ül, az égi és a földi szféra egybeolvad, de Józsefnek csupán a szamár vezetése jut...).

„A középkorban a leghíresebb Mária-émlék a Szent Szűz názáreti háza volt. A legenda szerint a törökök elől angyalok repítették át Dalmáciába, majd onnan Fiumébe, végül a 13. században pedig Loretóba. Később híres zarándokhely lett Loreto, ahol Szűz Máriának csodatévő képét is őrizték. Innét kapta nevét a loretoi litánia, amely a barokk korban terjedt el, és a legkedveltebb litániaforma lett. A litánia mint imaforma már a kora középkorban ismeretes és jelentős volt, de csak a barokkban teljesedik ki és válik díszessé, szinte már túldíszítetté.”²

A kereszténység történetének minden nagy korszaka kialakította a maga jellegzetes Mária-képét. A bizánci Istenszülő Anya (Theotokosz, Genetrix Dei, Bogorogyica), majd a középkortól fogva a bencések tisztelete a mennyei udvar királynéjához kötődik. A reneszánsz anyaságtól sugárzó madonnái az Istenanya hivatását, kételyeket legyőző hűségét örökítették meg. A Mária-kultusz intenzitása koronként változott. Az első nagy fellángolás a gótika kora volt, amely már vadhajtásokat is hozott. A lovagság korát áthatja a Mária-kultusszal szorosan összefüggő fokozott nőtisztelet. A kultusz sokféle módon nyilvánult meg: Mária életét legendásan kiszínezték, életének eseményeit, például eljegyzését Szent Józseffel, látogatását Szent Erzsébetnél stb. számos változatban megörökítették. Gazdag Mária-költészet alakul ekkor ki, először latinul, majd pedig különféle nemzeti nyelveken.

Ebben az időben a romantika Mária-himnuszaihoz képest változás érezhető: csökken az ég és a föld közötti távolság, a költészet elválik a liturgiától, egyre inkább a magánáhitat felkeltésére szolgál. Háttérbe szorul a dogmatika objektivitása, normatív jellege, domináns lesz a személyes, sőt a szubjektív hangulat, megjelennek az imádkozó ember egyéni érzelmei is. „Szűz Máriáról legendákat írnak és gyűjtenek (Jacobus de Voragine: Legenda aurea). Prédikációk, prédikáció-gyűjtemények, imák születnek a Szűzanya tiszteletére. Gyakran ezek az imák végső formájukat a barokk korban nyerik el és válnak széles körben ismertté.”³

A reneszánsz és a humanizmus korának Mária-kultuszát híven tükrözi a képzőmű-

² SÖVEGES Dávid: Fejezetek a lelkiség történetéből. Szent Gellért Hittudományi Főiskola, Pannonhalma, 1993, 163. p.

³ SÖVEGES Dávid: I. m., 126. p.

vészet, a festészet számtalan remekműben örökítette meg az anyaságtól sugárzó Maddonnát, az Istenanya kételyeket legyőző hűségét stb. Például Rotterdami Erazmus a gótika néha már túlzó lángolását igyekszik visszafogni – mintegy a reformáció előhírnökeként –, felhívja a figyelmet, hogy inkább Krisztushoz kell imádkozni, semmint a szentekhez.

A dinamikus magasba- és előretörés teremti meg a barokk embereszményt: a keresztény hőst, hőroszt, Krisztus bajnokát (Athleta Christi). A barokk szentje csodás és monumentális, vagyis arányosan nagy, hatalmas. A reformáció növekvő Mária-ellenességére válaszul a barokk előtérbe helyezi a Mária-kultuszt. A rózsafüzér-imádság, a májusi és az októberi Mária-ájtatosságok ekkor terjednek el széles körben.

Az Ave Maria is ekkor nyeri el végleges formáját és válik általánossá. Az első fele a mai alakjában két szentírásból kialakított antifóna: az angyal üdvözlő szavait és Erzsébet dicsérő köszöntését tartalmazza. Amikor nem antifónaként énekeltek, hanem mondták, itt egy amennel le is zárták. A kérésimát a korai barokk tette hozzá, kialakítva, könyörgéssel lezárva a mai imaformát. Az Úrangyala déli harangszót Kallixtus pápa rendelte el a nándorfehérvári győzelem emlékére 1458-ban. Előzményei közt tarthatjuk számon a középkorban péntek délután három órakor szokásos harangozást, valamint a napi három Angelus-harangszót, amely a szerzetesek laudes, sexta és vespers imaóráinak kezdetét jelző kis harangkondításból fejlődött ki. Mai formájában csak a 17. században vált általánossá. (Magyarul először Pázmány Péter imakönyvében fordul elő, aki egész tevékenységét „nemzetének lelki orvoslásáért” végezte.)

A 9. században Paulus Diaconus Mária-tiszteletét a tömör, veretes, teológiai mélységet rejtő Ave, Maris stella című himnuszával bizonyítja. A szerző longobárd királyfi, aki Monte Cassinón szerzetes lett, Mária-himnuszában szigorú, de egyszerű versmértéket, kevés képet, rímet – ezek egy része betűrím – használ. Az első strófa himnikus adoráció, amely az Ave és Éva szójátékot is tartalmazza. Az „Ave, Maris stella / Dei mater alma / atque semper virgo / felix coeli porta” Babits Mihály költői és hűséges fordításában így hangzik: „Tengernek csillaga, / Isten édesanyja, / üdvözlégy mindig szűz, / menny boldog kapuja”. Sík Sándor archaizáló, kissé népszerűsítő tolmácsolásában: „Tengernek csillaga, / Isten édes Anyja, / Ave makulátlan / Menyeyei szép Porta.”⁴

A himnusz további hat strófája fohász, kérés Máriához, az ő közbenjárására, hogy fogadja el az Úr a könyörgést. A bűn nélküli Mária szelíd (mitis) Szűz, aki bennünket is szelidekké (mites) tesz, erkölcsileg tisztává (castus), hogy az ő segítségével Fia feloldozzon bennünket a bűn terhe alól, hogy vele együtt örvezzehessünk az örök életben.

„Legrégibb Mária-imánk, a Sub tuum praesidium confugimus, amelynek legősibb szövege egy 3. vagy 4. századi egyiptomi papiruszon maradt fenn, már a bizánci és a kopt liturgiában is szerepel.”⁵ Az ambrózián misszáléban antifóna, a mai Liturgia Horarumban a kompletórium után mondható, énekelhető. Utolsó könyörgése a 17. századból, Németországból származik, de ezt elhagyja a Liturgia Horarum.

⁴ BABITS Mihály összegyűjtött versei, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1982.

⁵ SÖVEGES Dávid: I. m. 125. p.

Magyarul így hangzik ez a könyörgő szöveg:

*„Oltalmad alá futunk, Istennek szent anyja!
Ne vesd meg könyörgésünket szükségünk idején,
hanem oltalmaz meg minket minden veszedelemtől,
mindenkor dicsőséges és áldott Szűz!
Asszonyunk, közbenjárónk és szószólónk!
Engeszteld értünk Fiadat,
ajánlj minket Fiadnak,
Mutass be minket Fiadnak! Amen.”⁶*

Főképpen a bencés rendből kinövő ciszterciáknál terjedt el az Irgalmasság Anyjának, a Bűnösök Menedékének hódolata. (Egy legenda szerint Mária palástja alá fogadja a ciszterciákat az égi dicsőségben is.) A magyar gótika időszakában főképpen a ferencesek és a dominikánusok nyomán honosodott meg a szegények pártfogója, a Szent Ferenc-i Mária-kép, a Jézus Anyja, híveinek égi pártfogója, közbenjárója, az anyai öröm, a karácsonyi misztérium hordozója, aki Madonna, de egyben Hétfájdalmú Szűz is.

Söveges Dávid: Fejezetek a lelkiesség történetéből című könyvében lényeglátóan foglalja össze a gótikában kialakult Mária-kultusz ismérveit. Amíg Mária kultusza szorosan kötődött a krisztológiához, önmagában nem ábrázolták: karácsonyi jelenetekben a kis Jézussal, Józseffel, a három királyokkal, pásztorokkal együtt látható legtöbbször. A pieta-képeken, szobrokon a kereszt alatt, vagy mellett, de mindig a Megfeszítettel, gyakran Nikodémusszal, Szent Jánossal, Magdolnával... A gótika kiszínezi Mária alakját, születését, bemutatását a templomban, látogatását Szent Erzsébetnél, eljegyzését, esküvőjét Józseffel, gyakran különféle szentek társaságában (assistoni diversi santi) láthatjuk. A gótikában egész Mária-költészet alakult ki. A latin nyelvű Mária-himnuszok, planctusok egyre több nemzeti nyelven is megjelentek. A romanika Mária-himnuszaihoz, -énekeihez képest változás áll be. Az ég és föld közti távolság csökken, a liturgiától a magánhívat felé tolódik el a Mária-énekek kultusza. Háttérbe kerül a dogmatika objektivitása, előtörnek a szubjektív hangulatok, asszociációk, az imádkozó szubjektivitása, egyéni életérzése. A szerzetesrendek közül különösen a ciszterciák, a premonstreiek, az ágostonos szerzetesek művelik eredményesen a Mária-lírákat. A Bibliából minden szépet és jót öhozza asszociálnak, kötnek: Gedeon gyapja, Áron kivirágzó vesszeje, Mózes égő csipkebokra. Az égitestek, a nap, csillagok, hold, rózsa, mirha, tömjén, liliom, balzsam mind-mind öhozza kötődnek. Az Énekek énekéből (Cantico Canticorum) sok képet vesznek át a Szűzanya érzékletes megjelenítésére. Ő az eltévelyedőknek utat mutató tengerek csillaga, az élet forrása, a bűnösök menedéke, a minden bajban segítő anyja. Mária örömérő is szólnak: az angyali üdvözléről, Jézus születéséről, a három királyok látogatásáról, Jézus feltámadásáról, Mária mennybeviteléről.

A németalföldi Jakob van Maerlant és később több francia költő Mária hét, sőt tizenöt örömérőről szól. Szent Bernát máriás lelkülete későbbi legenda, amint a Szűz

⁶ SÖVEGES Dávid: I. m. 126. p.

Mária tejéből részesülés is vándormotívum. A doctor marianus titulus túlzó, „doctor amabilis” illene hozzá Söveges Dávid szerint. A gótikában a kereszt egyre magasabb lesz, létrán kell már felmenni a corpus levételéhez. Mária Fia lecsüngő kezét csókolja. Jézus bal karja Nikodémus vagy arimateai József vállára hull. A pieta- (német neve: Vesperbild) ábrázolásokban Szűz Mária eleinte fia holtteste előtt térdel, később ölében tartja. Számos változat ismeretes anya és fia összetartozásának ábrázolására.

A gótika korszakának elejéről származik az *Omni die dic Mariae mea laudes anima!* kezdetű verses ima. (Szerzőjének a cluny Marlas-i Bernátot tartják, egyesek Szent Bernátnak tulajdonítják a szerzőséget, mások szerint a 15. századi lengyel király, Szent Kázmér lenne a szerzője). Dallamos, csilingelő rímekben bővelkedő, trochaikus vers, amely a „nem lehet méltóképpen dicsérni az Isten anyját” gondolatot variálja már-már az egyhangúságig részletezően. Babits átköltésében poétikus jellege dominál, Sík Sándoréban az eredeti nyelvezet és stílus gazdag egyszerűsége jobban érződik.

A nép nyelvén írt Mária-éneket Petrarca, akinek a Daloskönyvét (*Canzoniere*) Szép Szűz (*Vergine bella*) Mária-himnusz zárja. Mária-éneket szerzett Tasso, Lope de Vega, Calderon. Villon anyja kérésére írt balladát (versformát jelent nála) Szűz Máriához. Eredeti címe: *Ballade a Notre Dame*, magyarul Illyés Gyula fordításában a teljes címe: *Ballada, melyet édesanyja kérésére készített a költő, hogy imádkozhassék Miasszonyunkhoz*. A középkori Mária-kultusz tiszta dallama zeng a versben, amelyet írástudatlan édesanyja számára írt imádsággul. Az egyiptomi Máriát említi benne, aki kurtizán volt, de aztán megtért és vezekelni a pusztába vonult. Szól Theophilusról, a legendás történet hősről, aki eladta magát az ördögnek, de Mária kiszabadította a sátán körmei közül. A verszáró ajánlás az áhítat csúcspontja:

*„Vitted méhedben, Szűz Fejedelemnő,
Isten fiát, ki léssen eljövendő,
Legfőbb urunkat, ki értünk a mennyből
Leszállt s bennünket megoltalmazott;
Oly ifjan kínhalált keresztben lett Ő,
Nekünk Megváltónk, vallom, ekképp lett Ő –:
Élni-halni e hitben akarok.”⁷*
(A sorkezdő betűkből a szerző neve olvasható ki.)

Charles d’Orléans herceg lányának, Máriának születésekor szerzett, az Orleans-i Máriát dicsérő ének mottóját Vergiliustól veszi, „Már új sarjat küld a magasból a földre az ég is” (IV. Ecloga. Ford.: Trencsényi Waldapfel Imre.)

2. A Mária-kultusz kibontakozása Magyarországon

1.1. A MAGYAR MÁRIA: BOLDOGASSZONY

„A Mária-kultusz kezdetben az egész keresztény egyházban jelen volt, a reformáció óta biblikus és dogmatikus alapokon csak a katolikus és a keleti, ortodox egyház

⁷ LYRA Mundi: Francois Villon verse, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1983, 71. p.

gyakorlatában”⁸ létezik: „Máriának a Biblia összképében betöltött szerepe, továbbá a róla elszórtan található kijelentések olyan csíráknak bizonyultak, amelyek csak fokozatosan bontakoztak ki az egyház tanításában, életében, istentiszteletében. Igaz, hogy az ősegyház ígéhirdetése alig említi Jézus Anyját, hiszen akkor a legalapvetőbb hitigazságokat kellett hangsúlyozni, magyarázni.”⁹ Azonban, ahol az ősegyház említi Máriát, ott annyit mond el róla, aminél többet soha senki sem volt képes.

A magyar nép azon része, mely a katolikus vallást gyakorolja – nem egyedüliként a nemzetek sorában – igen erős Mária-tisztelő. Bensőséges kapcsolatunk az Istenszülővel megmutatkozik ünnepneveinkben (Gyertyaszentelő, Gyümölcsoltó, Sarlós, valamint Nagyboldogasszony, Kisasszony), a Mária-költészetünkben, a képzőművészeti alkotásainkon, vagy régi pénzeinken is. Még a protestáns erdélyi fejedelmek is Mária képét verették pénzérmeikre. A 18–19. században közismert volt a máriás, ezüst húsas, előképén a Magyarok Nagyasszonya, a Patrona Hungariae méltóságteljesen trónoló alakjával. Évszázadokon keresztül Mária volt a legkedveltebb keresztneveink egyike. Így sokaknak Mária volt a védőszentje, mennyei közbenjárója.

A Boldogasszony mint „istenasszony” kérdéskörben elfoglalt mai tudományos álláspontot a Néprajzi lexikon szócikke a következőkben fogalmazza meg: „Boldogasszony 1. feltehetően ősi asszonyistenség neve. Gellért püspök tanácsára a térítők Szűz Máriára alkalmazták, így Mária, Szűzanya törzsökös szinonim szava lett. Archaikus népi imádságaink, ráolvasásaink, ünnepneveink kedveltebb invocációja Mária helyett az ünnepélyesebb Boldogasszony. 2. énekes gyermekjáték; fogyó-gyarápodó körjáték kerülő formája.”¹⁰

A magyar Mária-tisztelet gyökereit Szent István királyunkhoz vezetjük vissza, az ő országfelajánlásából eredeztetjük. Ám érdemes végiggondolnunk, hogy a Mária-tisztelet rohamosan gyors elterjedésének és felvirágzásának háttérben nem állnak-e más meghatározók is.

Például a szerzetességnek az előző ezredfordulón bekövetkezett megújulása, a cluny-i reform, vagy a Mária-tisztelet általános megerősödése a korabeli egyházban, amely különösen a 463-as efezosi zsinat után következett be. Ez Máriát az istenanyai jelzővel ruházta föl. A következő évszázadokban a Jézus istenembersége körüli viták kapcsán, amelyek Jézus istenségét emelték ki, mind fontosabb lett Mária közvetítő, „égi ügyvéd”, égi közbenjáró szerepének hangsúlyozása. E gondolatnak a 9–10. században Európaszerte nagy kisugárzása volt, s egybeesett a 10–11. századi monasztikus megújulással.

Máriát mindinkább királynőként, a mennyország királynőjeként kezdték ábrázolni, a 10. századtól kezdve gyakran koronával. Ezt a felerősödő Mária-tiszteletet találták honfoglaló, majd államalapító elődeink a korabeli Európában. Szent István tudatosan nyúlt államszervezése kapcsán a Nagy Károly-i mintákhoz, székesfehérvári udvartartását a császárváros, Aachen alapján építette ki. Biztosan hatott rá a Karoling-birodalom egyházának Mária-tisztelete is.

⁸ BADALIK Bertalan: Istennek Szent Anyja. S. Dominici Conv. Szeged, 1991, 318. p.

⁹ ELŐD István: Katolikus dogmatika. Szent István Társulat. Bp., 1983, 617. p.

¹⁰ Néprajzi lexikon, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1985.

Azt tudjuk biztosan, hogy a Mária-tiszteletet Szent Gellért püspök is terjesztette, erősítette hazánkban. Kisebbik és nagyobbik legendája is arról ír, hogy „tanítása nyomán a magyar nemzet Krisztus anyjának nevét ki nem ejti, hanem csak Ūrnőnek mondja, hisz Pannóniát is Szűz Mária családjának nevezte Szent István király”, aki lobogóira Mária képét festette. A szent király országos törvénynapját minden évben augusztus 15-én, azaz Mária halálának, elszenderülésének és mennybevételének ünnepén tartotta Székesfehérváron.

A nagyobbik Gellért-legenda szerint István épp egy Nagyboldogasszony-napi prédikációja miatt szerette meg Gellértet, aki a Napbaöltözött Asszonyról beszélt, s aki a kéréseknek nem tudott ellenállni, ha azokat az „Irgalmasságnak Anyjának” nevében tették fel neki. Az akkori ezredfordulós, Krisztus eljövételét váró időszakban úgy érezték, az emberiség rászorul a Mater Misericordiae segítségére.

A nép Máriát csak királynénak nevezte. Ez lehet a latin nyelv hatása is, de más nyelveken is hívják így a Szűzet. A magyarországi latinban, közvetve a magyar nyelvben azonban a latin regina (királynő) mellett megtaláljuk a domina (asszony, úrnő) és a magna domina (nagyasszony) kifejezést is.

Dümmerth Dezső történész úgy gondolja, a Szent István király legendáját író Hartvik püspök tudta, hogy a magyar nyelvben létezik egy kifejezés – a boldogasszony (úrnő, uralkodó úrnő, asszony) –, amelyet Máriára vonatkoztatva valamiféleképpen vissza akart adni a fordítás során. Ezért használta a fenti latin fogalmakat.

A korabeli magyar nyelv vallási szókészletét Vargyas Lajos néprajzkutató vonta alapos elemzés alá. Keresztény szókészletünk tekintélyes része latin, görög, szláv nyelvekből való átvétel. Ám ha végignézzük, az egyházszervezet és a szertartások világának és tárgyi anyagának szókincse bomlik ki belőle: pap, barát, apáca, malaszt, tömjén, advent, angyal, apostol, kántor, mise, plébános, sekrestye stb.

A keresztény tanítás és erkölcs kifejezésére őseink magyar szavakat alkalmaztak, azaz rendelkeztek megfelelő fogalmi készlettel. E fejtett réteghez tartozó szavak: jonh (lélek), áld és átkoz, imád, menny, id (szent), Isten, ördög, üdvözít, üdvösség. Ehhez kapcsolódott még a mind világi, mind vallási vonatkozásban használt szavaink csoportja: böjt, véték-vétkezik, bűn, bocsát, búcsú, hisz-hit, terem, örök. Ha ezekhez még néhány más kifejezést is hozzáveszünk, akkor azt mondhatjuk, hogy a kereszténység szókincse bomlik ki előttünk.

Az említett szavak jelentése tehát nem lehetett messze a keresztény tartalmaktól, ezért alkalmazhatták rájuk. A magyarság világképe az ezredforduló körüli években távol állott egy samanisztikus világképtől, alkalmas volt a kereszténység nyelvi megjelenítésére.

A mai és évszázadok óta Máriára vonatkoztatott és közkedvelt Boldogasszony szavunk boldog előtagja szentet jelent. Legrégebbi ismert említését az 1195-ből származó Halotti beszédből ismerjük: „vimagguc sen acksin mariat, es bovdug michael archangelt.”¹¹ Honfoglalás előtti, alán eredetű asszony (acksin) szavunk ugyanitt jelenik meg először, jelentése úrnő, fejedelemasszony.

¹¹ A magyar irodalomtörténet bibliográfiája I. Szerk.: VARGA Kálmán és V. WINDISCH Éva, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1972.

Kálmány Lajos évszázados megállapítását (1885) máig érvényesnek tartjuk: „...Népünk beszédét megfigyelve többféle Boldogasszonyról hallunk említést tenni. Az egyszerűen Boldogasszonynak mondotton kívül beszél szülő Boldogasszonyról, gyertyaszentelőről, fájdalmasról, gyümölcstőről, nagyról, sallósról (sarlós), habiról (havi), olvasósról, segítőről; nem szól a kis Boldogasszonyról, kit pusztán csak Kisasszonynak nevez. Mindenesetre ebből a sokféle Boldogasszonyból néhányat a kereszténységnek kell átengednünk. Noha ennyiről beszél népünk, mégis, ha azt kérdezzük, hogy hány Boldogasszony van? – azt feleli: hét! Ezt a hét Boldogasszonyt ahánytól kérdeztük, annyiféleképpen hallottuk összeszedni, hanem azért a gyertyaszentelő Boldogasszonyt, a gyümölcstőt, a sarlóst, a nagyot és az egyszerűen csak Boldogasszonynak mondottat mindegyik beleolvasta, s a hét közt legnagyobbnak tartotta a Nagyboldogasszonyt.”¹²

Bár vannak, akik úgy gondolják, hogy Mária Nagyasszony neve magyar sajátosság, azt láthatjuk, hogy más nyelvekben is felbukkan. A horvátok Velika Gospának nevezik Máriát, a vallonok pedig a magyarokhoz hasonlóan Grande Notre Dame-nak.

Boldogasszony kifejezésünket sokan a keresztény kor előtti pogány női istenalakra vonatkoztatják. Barna Ferdinánd és Kálmány Lajos, a Szeged környékén sokat kutató római katolikus pap voltak e nézet első képviselői. Különösen utóbbinak köszönhetünk sokat e hagyományréteg feltárásában, melynek röviden megemlíti rokonnépi párhuzamait is. Megállapítja, hogy a Boldogasszony egy ősi asszonyistenség neve lehetett, amelyet valószínűleg Szent Gellért püspök tanácsára alkalmazhattak a térítők Szűz Máriára. A névátvitel jól sikerült, s máig kicsit ünnepélyesebbnek, emelkedettebbnek érezzük a Boldogasszony kifejezést a Szűz Mária névnel. Kálmány okfejtése megalapozottnak tűnik, s kellő magyarázatot adhat a Mária-tisztelet rohamos hazai elterjedésére is.

Eszerint a boldogasszony kifejezés nem állt túl messze a Szent Mária (Sancta Maria) névtől, ahogyan a latin hívja gyakran Máriát, akinek neve helyett az úrnő (=asszony) szó használata lehet a tisztelet vagy a névmágia jele is.

A honfoglalás után, az államalapítás idején tehát a nyelvi alap készen állt egy ilyen kifejezés befogadására. A halványuló pogány vallási képzetek találkoztak a Mária-tiszteletben erősödő keresztény vallásossággal, amely egybeesett a rendi megújulással. Ez kellő alapot adhatott a Mária-kultusz felerősödéséhez és rohamos elterjedéséhez.

Biztosan nem lehet véletlen, hogy Szent István ezen a napon tartotta az országos bíraskodás napját. Talán a Mater Misericordiae, az Irgalmasság Anyja oltalmába ajánlotta mind magát, mind a peres feleket. Ezt támasztotta alá személyes elhatározása, egyéni indítéka, hogy országát fia, Imre halála után a Fiát ugyancsak elvesztő Boldogasszony, Mária oltalmába ajánlja, kérve mindenkori pártfogását. Így lehet ez, a korabeli viszonyokba ágyazódva, ősi, nemzeti örökségünk.¹³

¹² FALVAY Károly: Boldogasszony, A női szerep a magyar hitvilág történetében, Budapest, Tertia Kiadó, 2000.

¹³ Ez a fejezet BARNA Gábor néprajzkutató Miként lett Mária neve Boldogasszony? című cikke alapján készült.

3. Mária-himnuszok Magyarországon

1.1. STABAT MATER – ÓMAGYAR MÁRIA-SIRALOM

Jacopone da Todi latin és olasz Mária-énekei közül legismertebb a Stabat mater kezdetű sequentia, amely a középkori egyházi líra csúcspontja. Az ókeresztény egyház himnuszaitól ívelő ezeréves keresztény költészet betetőzése, a lírai részvét költeménye. A passiótörténet fontos elemeit sűríti versbe a költő. Szerkezetét párhuzamos gondolatrítmus határozza meg. A hármas tagoltságot a passió érzelmrajza, a lírai részvét és azonosulási vágy, valamint a záró könyörgés adja. A lírává oldott tragikus fájdalom élesen élüt a komor, sötét középkori passióktól.

A reneszánsz pieta-ábrázolással, például Michelangelo sugárzó szépségű pietájával rokoníthatjuk, amely a római Szent Péter-bazilikában található. (A Stabat mater... a megzenésítések révén is népszerűvé vált: Pergolesit illeti a pálma, de meghihlette Rossinit, Verdit és Dvorákot is. Jacopone da Todi megírta a Stabat mater speciosa-t is, a karácsonyi misztérium Máriájának örömet, de ez kevésbé költői, érződik rajta a spekulatív kiszámítottság, amelyet még Sík Sándor átköltése is csak enyhíteni tud.)

A honfoglalás kori magyar költészet elveszett, nemzeti költészetünk – sok más népéhez hasonlóan – egy csodálatos Mária-himnusszal kezdődik. A latin planctus több nemzeti nyelven, magyarul is siratóénekké vált. A Planctus szerzője Geoffroi de Breteuil (Godefridus de Santo Vittore), akinek művéhez hasonlót alkot magyarul, minták nyomán, a kompilláció módszerével is egyénit hoz létre egy ismeretlen domonkos barát az Ómagyar Mária-siralomban.

Martinkó András bizonyította, hogy az Ómagyar Mária-siralom című, Stabat mater jellegű himnuszunk közvetlenül 1300 előtt keletkezett. A Szűzanya fájdalmát szakrális síkon és minden édesanya fájdalmát evilági értelemben is kifejezi ez a gyöngédségtől és hódolattól áthatott költemény. Ez az egyszerre emberi és istenanyai fájdalmat kifejező gyönyörű költői parafrázis kapcsolatot tart a latin mintával, de annál tömörebb, költőibb és drámaibb. Rokonságot mutat a népi siratóénekekkel, a dramatizált passiójátékokkal. A hármas drámai kompozícióban a vallásos téma mélységesen földi, evilági érzéseket fejez ki. Mária háromszor jajdul föl: a fájdalmat tudatosítja, majd fiához fordul, végül önmaga élete árán is kegyelmet kér fia számára. A ritmus az érzés intenzitását követve hol gyorsul, hol lassul. A latin liturgikus líra formai hagyományait egyénítve asszimilálja középkori líránknak ez a remeke. A kötetlen szótagszámú, kétütemű sorokban megkapó természetességgel alkalmaz alliterációkat, méltán híressé vált, népdalokra, virágénekekre emlékeztetően szép figura-etimologikákat: „Világ világa, Virágnak virága...” A latin mintától szemléletben is eltér, magyar látásmódot követ: „flos florum” – „virágok virága” helyett az egyes számú alakot, a „virágnak virága...” formát használja. „Lírai költészetünk jellegzetes vonásai: a túlzás leegyszerűsítése, a zökkenés nélküli kemény tartás, a mesterséges díszítés helyett az érzéki valósággal való hatás mind megtalálható az első magyar versben” – állapítja meg róla Horváth János.¹⁴

¹⁴ Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalom történetéhez, középkor. Szerk: MADAS Edit, Tankönyvkiadó, Budapest, 1992, 321–322. p.

A nemzeti költészetünk nyitányában feltűnő szakrális anyakép irodalmunkban csodálatos vonulatot, költői képsort alkot Janus Pannoniuson, Petőfi Sándoron, Ady Endrén, Kosztolányi Dezsőn, József Attilán, Radnóti Miklóson, Weöres Sándoron, Nagy Lászlón, Juhász Ferencen, Gárdonyi Gézáon át Babits Mihályig és még tovább.

1.2. A KÖZÉPKORI VALLÁSOS ÉNEKEK

Mária a középkori pecsétek tanúsága szerint Szentmária. Szűz Máriáról szól a Königsbergi töredék. (Első részét Toldy Ferenc egy könyv támlájából fejtette ki.) A magyar költészet fejlődése szempontjából fontos szerepük volt a késő-középkori vallásos énekeknek, az anyanyelvű cantióknak, vagyis népénekeknek. A Mária-tisztelő szerzetes-költő kifejező eszközei közé tartozik a virág-szimbolika, amely a szakrális énekek és a profán virágénekek mélységes rokonságáról és kölcsönhatásáról tanúskodik:

*„Mária szép verág
és szízeknek gyöngye
a mennyei udvarnak
nagy szép fénőssége
mert vagy Istennek anyja
angyaloknak asszonya
nagy méltóság nékőd
kinél nagyobb nem lehet
Istennek utána
sem földön sem mennyön*

*Szeretnek rósája
tégöd ékösíte
szent alázatosságnak
violája szépíte
tisztaságnak lilioma
igen tégöd tisztöle
és mindön jószágnak
jámberságnak szentségnek
édösségös illatja
tégöd mind elbata.”¹⁵*

Az Ó kegyes szűz Mária (Peer-kódex) kezdetű ének már eredetinek tekinthető, amint az az elveszett cantio is, amelyből mindössze két nagyszerű sor maradt ránk: „Édes anya, bódog anya, Verág szülő, szíz Mária” (Winkler-kódex).

A középkor végén a katolikus egyház utat engedett a magyar nyelvű templomi éneklésnek, bár ennek igazi elterjedése és népszerűségének fontos tényezője a reformáció műve volt, katolikus ellenhatásként az anyanyelvű vallásos éneklés révén felvirágoztak a katolikus egyházi énekek is. Kisdi Benedek egri püspök nevéhez fűződik a *Cantus catolici, régi és új, deák és magyar ájítatos énekek és litániák* (H.n. 1651) című kiadvány, amelyet Szöllösi Benedek állított össze. Az első hivatalos, kottás egyházi énekeskönyv is, a *Cantus Catholici*, amelyben az énekek nagyjából az egyházi év rendjét követik. (Köztük mintegy 30 Mária-ének található, ezek jórészt Sík Sándor költötte át magyarra.) Ez a gyűjtemény magában foglalja a megelőző kiadványok énekeinek java részét. Ezek fontos részét képezik a katolikusok régi, részben még a középkorból származó és a szájhagyomány útján megőrzött énekei. Közéjük tartozik Vásárhelyi András népszerű Mária-himnusza, az Angyaloknak nagyságos asszonya, amely litániaszerűen dicséri a Szűzanyát. (A szerző ferences szerzetes, az első név szerint ismert magyar költő, neve a versfőkben van elrejtve.)¹⁶

¹⁵ A magyar irodalomtörténet bibliográfiája I. m.

¹⁶ A magyar irodalomtörténet bibliográfiája, I. m. 167–168. p.

A Szűzanya Pázmány Péter fohászában aranyos násfa, jóság pálmája, nömös lilium. Pázmány O gloriosa! című Mária-énekét a latin himnuszról Rosty Kálmán fordította és a Szűz Mária Virágos Kertjében publikálta (1896. 12. sz.):

„Ó dicsőséges, ó ékességes,
Mint a csillag, fényes!
Úrnőnk s Anyánk vagy,
Drága szép, erénye!”

A szépen megkomponált himnusz a száműzöttség megszüntetéséért is fohászcodik:

„Menny ékessége, nép dicsősége,
Vidd szívünket égbe:
Hogy a száműzött
Lelje nyugtát végre!
Fény a sötétben, édes reményem,
Oh tekint le rám fenn:
Adj hiveidnek
Örök életet, – Ámen!”

A Mária-tiszteletre szerzett énekek közül eredetiségével, epikus jellegével tűnik ki a Szent ének, ki dicséri Szűz Máriát és az ő szent Fiát, amely a Winkler-kódexben található, és Mária és Jézus történetét az Egyiptomba való menekülésig beszéli el. „A középkori vallásos áhítat nála bensőséges nemzeti érzéssel párosul, István király példáját követve ajánlja Mária oltalmába a töröktől létében fenyegetett Magyarországot:”¹⁷

*Halottaknak megszabadítója,
Törököknek megnyomorítója,
Kerályoknak jó tanácsadója,
Magyaroknak megoltalmazója.*

A kor katolikus énekszerzői gyakran nagyszerű hűséggel és szépséggel tolmácsolták magyar nyelven a középkori himnuszok költészet remekeit. Ezek az átköltések a kései, gótikus középkor himnuszeit új stílusban közvetítve erősítették a barokk szellemiséget, mint például a Stabat mater dolorosa megindítóan szép, az eredetét híven követő átköltése:

„Álla az keserves anya,
Keresztfánál síralmába,
Látván függni szent fiát...”

(Következő számunkban folytatjuk)

¹⁷ A magyar irodalom története. I. k. 167–168. p.

DEMJÉN PÉTER

A Demjén-család az USA-ban (4.)

VISSZATÉRÉS AZ USA-BA

Gyuszival jöttünk vonattal Pestre. Aztán indultunk Endréhez, mivel most is nála aludtunk. Óhatatlanul jöttek elő az emlékek. Egy hónapja minden ugyanígy történt, és nem gondoltam, hogy nélkülük fog megisméltődni. Most nem volt pizzázás, nem videózott minket senki izgatottan, nem volt örömteli várakozás. Csak a hiány és az emlékek. Nem tudtam Endrénél aludni. Állandóan az járt az eszemben, amikor egy hónapja ugyanabban az ágyban feködtem és reggel találkoztunk Kinga szüleivel. Igaz, anyukámnál pörköltöt, meg töltött káposztát is ettem, egyrészt mert nagyon finoman főz, másrészt meg úgy gondoltam, egy évig nem fogok enni, ezért aztán tudat alatt kissé tartalékolni akartam. Egy biztos, reggel a gyomrom a torkomban volt.

Gyuzsi barátja, Gábor kivitt minket Ferihegyre. Ez nagyon nehéz volt. Az egy hónappal ezelőtti búcsúzás emlékei csak úgy tódultak az agyamba. Amikor elindultam az útlevélvizsgálathoz, filmszerűen kezdett leperegni az, ahogy mindez egy hónappal ezelőtt történt. És nem tudom honnan, vagy miért, de az „Elmegyek, elmegyek” kezdetű magyar népdalt hallottam a fejemben. Igen, nemcsak úgy eszembe jutott a dallama, nem dúdoltam, hanem hallottam belül.

„Elmegyek, elmegyek, hosszú útra megyek, hosszú út porából köpönyeget veszek.”

Erőteljesen hallottam a népdalt, közben peregtek előttem a filmkockák, ahogy elindultam a poggyászvizsgálathoz a balra, jobbra kanyargó elválasztó szalagok közt. Ahogy akkor mindig visszaneéztem az útlevélvizsgáló bódék közt, úgy most is és mint-ha újra ott álltak volna.

„Búval és bánattal kizsinórozatom, sűrű könnyeimmel kigomboztattatom.”

Igen, éreztem, ahogy csorog a könnyem az arcomon, nem számított, hogy sokan voltak a sorban mögöttem és előttem is, számomra olyan volt, mintha senki nem lett volna ott, csak ők. Ezt a dallamot olyan mélyen hallottam a szívemben és olyannyira magam előtt láttam őket, hogy a külvilág egy kicsit megszűnt számomra.

„Füdd el jó szél, füdd el, hosszú útnak porát, hosszú útnak porát, az én szívem búját.”

Eszembe jutott, ahogy egy hónapja még egyszer visszaneéztem, hogy akkor mennyire azt súgta valami, hogy nézzek még vissza, milyen érdekes ez, akkor láttam őket utoljára. Hosszú út, igen hosszú útra indultam és úgy éreztem, meghasadt a szívem és egy darabját itt hagytam most, Magyarországon.

A poggyászvizsgálathoz Kinga megkérdezte: Te is arra gondoltál? – csak bólintottam és mentünk tovább. Nem sokat kellett várni, már fent is voltunk a repülőgépen. Nagyon kellemetlen út volt Frankfurtig, mivel rossz időbe kerültünk és úgy rázták a légörvények a gépet, hogy az egyébként is meglévő hányingerem tovább fokozódott, pedig már a felszállásnál is az volt az érzésem, hogy kijön belőlem minden. Frankfurt-

ban újra 9 óra várakozás volt. Érdekes, hogy most valahogy sokkal gyorsabban eltelt, lehet, hogy azért, mert a váróteremben ülve erős koncentrációra volt szükségem ahhoz, hogy mely pillanatban kell elrohannom a WC irányába. A Lufthansa nagy óceánjáró repülőgépén a gyerekek élvezték a háttámlán lévő DVD-lejátszót. Mikor Detroitba érkeztünk, már sötét volt, úgy fél 9 körül lehetett, szép volt felülről a kivilágított város. Most minden simán ment a reptéren a belépésnél, csak azon bosszankodtam, hogy a bőrdöngőjeinket átvilágították, hiába mondtuk, hogy nem hoztunk élelmiszert, de persze a „primitív kelet-európaiakat” át kell vizsgálni, másokat nem kellett. Aztán elvittek a szállodába, ami egyszerű, de olcsó volt. Ez nagyon jól meg van szervezve az USA-ban. Minden reptérenél vannak szállodák és a szállodához kivisznek kisbuszokkal. Autóbérlő cégek is vannak a repterek mellett. Így komplett az utazás.

Lezuhanyoztunk, aztán alvás. Másnap amikor felébredtünk, összevesztünk, feszültek és fáradtak voltunk, mindenki sírt. Ez is egy nehéz pillanat volt. De az időeltolódás, a kevés alvás, az út fáradalmi mind kijöttek. Aztán autót béreltünk és indulás „haza”. Vagyis eldöntöttük, hogy nem mondjuk azt, hogy otthon, vagy haza, hanem egyszerűen csak a „házhoz”. A ház pedig már fel volt díszítve Halloweenra, a lépcsőkön tőkök, narancssárga világítófűzér és felirat a garázson: Welcome Kinga, Peter and kids! Wickyék voltak, jólesett. Aztán jöttek Tomék, Carrie szülei, aztán Dan. Kiderült, hogy a Pontiac megadta magát, ezért megint új autót kaptunk, egy kiöregedett Fordot, elég ramaty állapotú, de jó, mert európai méretű és fogyasztású. Ilyen itt elég sok futkározik az utakon, nálunk nincs. Tom felajánlotta, hogy segítsen neki dolgozni a háza körül és honorálni fogja, örültem neki.

Újra itt vagyunk hát az USA-ban, másnap pedig már iskola. Nem lesz könnyű újra megszokni itt, de hol lenne most könnyű? Az ember csak birkózik az érzésekkel, a hiánnyal, a fájdalommal. Amikor ideérkeztünk először az USA-ba, az első meghatározó érzés, ami magával ragadott, az volt, hogy mennyire kiszolgáltatottak, kicsik vagyunk ebben a nagy országban. Az ő halálukkal folytatódott az életünkben ez az út, magunknak kell menni rajta, egyedül.

Úgy döntöttem, folytatom a naplójírást. Bár jó ideig nem tudtam elkezdeni, annyian kérték, sőt számonkérték, hogy ennek nem lehet ellenállni. Meg aztán annyira lemaradtam vele, hogy ha nem csipkedem magam, végleg lemaradok. Eddig nem nagyon írtam a negatívumokról. Valahogy az volt bennem, hogy én sem szeretném, ha az én hazámról negatívakat írnának. De most már úgy gondolom, hogy az igazat írom majd, nemcsak a valót. Mindenesetre egyre inkább büszke vagyok rá, hogy európai és magyar vagyok és sajnálom, hogy ezt az országot majmoljuk egyre több dologban, mert ők tanulhatnak tőlünk. Ennek ellenére ők néznek le minket...

(2007. szept. 29.)

MACKINAC BRIDGE – MACKINAC CITY – UPPER PENNINSULA

Elindult a hét. Kinga örömmel újságolta, hogy milyen szeretettel fogadták az iskolában, az egyik jól tanuló diáktól pl. kapott egy képeslapot, amire azt írta, hogy

Kinga a legjobb tanár, akivel valaha találkozott. Másnap persze már visszaállt a rend és ugyanolyan rendetlenek voltak, mint máskor. Azon gondolkodtam, hogy kéne elte-relni a figyelmet az állandóan kínzó gondolatainkról és úgy döntöttem, szervezek egy kirándulást a hétvégére. Michigan északi része nagyon szép. Különtúrákat szerveznek ilyenkor ősszel, mert olyan szépen színesednek a levelek, különleges színezetet kap-nak, ami híressé tette az itteni őszt.

Több órás út volt autóval. Gyönyörű színekben pompázott az erdő, a vörös, barna, sárga, zöld legkülönbözőbb árnyalataiban.

Mikor odaérkeztünk a Mackinac Bridge-hez, sajnálattal konstatáltuk, hogy olyan ködös az idő, hogy a hídból is akkor láttunk már valamit, amikor rajta voltunk. Na-gyon impozáns látvány volt. Itt összeér a Michigan- és a Huron-tó. A szoros felett ível át a csodálatos híd. A Mackinac Straits Bridge nyolc kilométeres híd, a világ egyik legnagyobb függőhídja, összeköti a Lower Penninsula és Upper Penninsula nevet vi-selő, a szorostól délre és északra fekvő földterületet.

Amikor megérkeztünk, megkerestük a szállásunkat és rájöttünk, hogy a hídra néző szobáért fölöslegesen fizettük ki az 5 dollár pluszt, mert a ködtől semmit nem látunk.

Vadászok, halászok paradicsoma – így hirdetik a turisztikai kiadványok Michigan északi részét, az önálló Upper Penninsulát. A vidék azonban sokkal több ennél: az állam gazdaságának egyik fő forrása, az amerikai bányászat egyik központja, a legfon-tosabb vasérc-lelőhelyek itt vannak az Egyesült Államokban. Hajózsiliprendszerrel kötötték össze a vidék két hatalmas tavát, a Superior-(Felső) és a Huron-tavat és mivel mostanra már teljesen elkészült a Nagy-tavak, a Szent Lőrinc-folyó és a csatorna zsi-liprendszere, az Atlanti-óceántól a Superior-tó legnyugatibb csücskéig is feljárhatnak az óceánjáró teherhajók.

A híd északi oldalán van St. Ignace városa. Loyolai Szent Ignácról nevezték el. Döb-benetes, hogy itt vagy a világ egyik „sarkában” és ide is eljutottak a keresztény hittér-ítők. A városban körutat tehetsz a látványosságok után járva, amit Szt. Ignác útnak neveznek és kis táblákkal jelzik az állomásokat.

Ez Michigan második legidősebb települése, még a XVII. században alapították francia prémvadászok, de már jóval korábban éltek itt a szoros partján indián tör-zsek. Az ún. Old Indian Burial területén egyetlen sírban 52 indián csontvázat találtak, amelyek több mint három évszázaddal ezelőtt kerültek ide, de a régészek véleménye szerint ennél is régebbiek, mert az akkor itt élő indián törzsek szokása az volt, hogy minden tíz évben újra eltemették halottaikat új sírokba.

Közelebbi múltat idéz a Marquette Park: itt van eltemetve az a francia jezsuita, Marquette, aki sokat tett az Újvilág megismeréséért, Joliet-val. Emlékét ma szép szo-bor idézi, és kisebb múzeum ismerteti meg a korai telepesek életével. A városban van az Indian Village, egy XVII. századi indián település mintájára épített falu.

Jól bejártuk keresztül-kasul a települést és sok múzeumot megnéztünk. Hami-sítatlan észak-amerikai hangulatú kisváros. Nehéz volt ugyanakkor szembesülni az indiánok sorsával. Gyerekkoromtól kezdve vonzódik a kultúrájukhoz, spiritu-alitásukhoz és nagy élmény volt ezt itt újra felfedezni, immár nemcsak könyvek

Az erőd előtt, mint „vöröskabátos”

múzeumokban eredeti indiánruhát, békepipát, fejdíszst. látni. Az egyik boltban meg is leptem magam egy békepipával, ami persze új, de egy indián képzőművész készítette.

Az is érdekes, hogy az amerikaiak minden ökörségből pénzt tudnak csinálni. Állítólag természettudósok kb. 150 éve azt tapasztalták, hogy egy jól körülhatárolható területen eltér a gravitáció itt a normálistól. Nos, hogy ez igaz-e, nem tudom, de gyanakszom, hogy nem. Mindenestre mi megnéztük a Mystery Spot nevű látványosságot, ami egy ferdén épített faház volt és ebben próbálták bebizonyítani a fizikai törvényszerűségek felborulását. Ehelyett én borultam fel kis híján az idegességtől, hogy ezt így benyeltük, és fizettünk érte.

A híd bejárata a déli félszigeten Mackinac City, kis település, de nagy múltú, mert már a francia telepesek erődöt építettek ezen a ponton. Vasárnap ezt a települést néztük meg. A legérdekesebb a Michilimackinac Park, eredeti indián jelentése: Nagy teknősbéka. A város mai, angolos hangzású neve ebből kopott le. Ebben a parkban van egy régi francia erőd (1715), ami a régi leégett erőd eredeti mása. Van templom, régi kereskedőház. 1761-ben angol katonák szállták meg, de két év múlva az utolsó szálig elpusztultak egy indián támadás következtében. (Az indiánok csellel foglalták el az erődöt, egy labdajáték során, rendesen átvették az angolokat. Az angolok erődítményének fala előtt labdajátékot játszottak, bedobták a labdát és „bekéredzkedtek érte”, így jutottak be az erődítménybe, majd letámadták az angolokat.) Később az angolok bosszút álltak az indiánokon, de az új erődöt már nem a parton, hanem a szoros egyik szigetén, a Mackinac Islandon építették fel. Az egykori indián támadást minden évben május 30-án a városban felelevenítik, újra lejátsszák. Komp jár át a szigetre, amely hivatalosan már az Upper Penninsulához tartozik, s ma állami park, kedvelt üdülőhely a festői szépségű szorosban. Sajnos a

nagy köd miatt oda nem tudtunk átmenni, de szeretnénk ide visszajönni és átmenni a szigetre is.

Jelenleg eredeti ruhába öltözött „vöröskabátosok” mutatják be az ágyúk és puskák működését, megjegyzem, majd’ megsüketültem. A cselédházakban eredeti, 1700-as évekbeli ruhába öltözött hölgyek főztek a régi főzőhelyen, még meg is kóstoltuk. Nagyon tetszett az egész, ahogy bemutatták az erőd régi életét.

Megnéztük a nem messze lévő világítótornyot, majd elindultunk egy erdőben lévő parkot megnézni, ahol bemutatták, hogyan működik egy régi fűrészmalom. Itt sétáltunk egy nagyot, majd megmutatta a parkőr, hogy nyeli el kedvenc kigyója a csemegekék szánt békát. Aaaaa....

Délutánra egész szép, napos idő lett, még a hidat is le tudtam fényképezni. Aztán teli a friss élményekkel indultunk „a házba”, ahová estére meg is érkezünk.

(2007. okt. 7.)

HALLOWEEN

A halloween az angolszász országokban a boszorkányok, kísértetek és egyéb szellemek ünnepe október 31-én.

A töklámpás lett az idők folyamán a halloween legfontosabb jelképe. Az angol egyes fordítás „carved pumpkin”. Az ilyenkor használt kivájt vigyorgó töklámpás angol nyelvterületen elterjedt neve: Jack O’Lantern. A történet szerint nevét egy Jack nevű részegestől kapta, aki az ördögtől olyan ígéretet csikart ki, hogy lelke nem fog a pokorra kerülni. Jacket viszont a mennyországba sem fogadták be. Az ördög egy széndarabot adott Jacknek, amit ő egy marharépába rakott lámpásnak. Azóta Jack lelke ennek a lámpácskának a fényénél keresi nyugóhelyét. Amerikában az eredeti marharépát a jóval látványosabb tök váltotta fel.

Amerikában halloweenkor az ajtó előtt jelmezbe öltözött gyerekek jelennek meg, akik Trick or treat! szabadon fordítva: „Cukor vagy bot!” („Cukrot vagy csalog!”) kiáltással felszólítják a lakókat állásfoglalásra. Elméletileg a szerencsétlen ajtónyitónak van lehetősége „botot” választani – a következményekkel együtt. Általában a gyerekek édességet kapnak, a felnőttek pedig jót szórakoznak. Amerikában általában baráti társaságban jelmezbált rendezve ülik meg ezt az ünnepet. A halloween nagyon fontos ünnep Amerikában.

Amikor megérkeztünk, már rosszul voltunk, hogy minden üzlet tele van a halloween kellékeivel, de a java csak ezután kezdődött. Én megmondom őszintén, hogy ezt egy perverz dolognak tartottam, mert mindenütt kifordult szemű koponyák, vámpírok, szellemek, boszorkányok láthatóak, esetleg hallhatóak. Vehetsz a boltban ezen kívül sírjából éppen kilépő vámpírt, különböző jelmezeket (persze mind horrorfilmbe illő), fekete festéket a szádra és szemedre, művért, világítótéteket, merthogy itt halloweenra is kidíszítik a házakat, meg mindent, ami a horrorhoz szükséges.

És a szörnyű, hogy mindezt olyan jópofának és a gyerekek számára is jó dolognak tartják. Biztos, hogy eltérő kultúra, de én nem igazán tudom ezt megérteni.

Halloween napján, október 31-én a gyerekek jelmezben mentek az iskolába. Dorci indián lány, Borcsi japán lány, Orsi cowboy volt. Délben felvonulást tartott az iskola Morley-ban. A gyerekek és a tanárok jelmezben rótták az utcát. Borcsi tanár bácsija Elvis Presley, Orsi tanár nénije Hófehérke volt.

Este kezdődött az ünnep csúcspontja, a „trick or treat”. Osbornékkal mentünk be Howard Citybe, ahol a gyerekekkel elindultunk a körútra. Mindegyik gyereknél kisorsák. Ahhoz a házhoz mennek, ami fogadóképes, vagyis ég a villany a bejáratnál. A ház bejáratánál a „trick or treat” varázsige elhangzása után a házigazda megkínálja a gyerekeket az édességgel, ahogy itt mondják, candy-vel teli kosarából, a gyerekek vesznek belőle egy marékkal és beleteszik a zsákjukba. Aztán tovább a másik házhoz.

Az utca tele van emberrel, jelmezes gyerekek szaladgálnak. Az egyik halálnak öltözött és a csontok foszforeszkálnak rajta, a másik vámpírnak, a harmadik az elnyűhetetlen spiderman. A házak kivilágítva, kidíszítve. A csúcs az, amelyiket rögtönzött temetővé alakítják és az előkertbe mű fejfákat szúrnak le, így imitálva a temetői feelinget. Az egyik háznál a borzasztó ruhába öltözött házigazda beinvitálta a gyerekeket cukorkáért és amikor bementek, a szoba négy sarkában egy-egy mozdulatlan jelmezes ember állt, a szoba közepén pedig egy álkoporsó volt, az abból éppen kikászálódó vámpírral. Mondták is a gyerkőcök, hogy többet nem mennek be a házba, csak megállnak előtte...

Van aki kocsival viszi a gyerekét és csak kiugrik, meg vissza a gyerek – amerikai életforma –, a rendesebbek gyalog mennek kíséretnek.

Gondolkodom ennek az egész szokásnak a lényegén, de nem igazán tudom magam meggyőzni. A mi locsolkodásunk annyiból talán hasonló, hogy házról házra megyünk, meg mondóka, meg ajándék. De azt nem értem, hogy mi értelme van ennek a cukorgyűjtésnek, hisz nem mennek be, nem beszélgetnek a családok, csak rohángálás házról házra. Másrészt a pogány jellege nagyon átjött nekem, nyilván ez egy pogány ünnep, de mégiscsak furcsa, hogy például a Kinga osztályában a gyerekek azt bizonygatták, hogy igenis vannak szellemek, de nem kell tőlük félni, ugyanakkor büszkén nyújtották a kezüket, hogy ők már nem hisznek a Mikulásban (itt ugyanis kötelező kortól függetlenül hinni benne).

Hogy úgy mondjam, nem igazán segített a haláleset tényének a feldolgozásában a halloween. Nálunk kimegyünk a halottunkhoz, gyertyát gyújtunk az emlékére és imádkozunk érte. Ez most nagyon hiányzott, ehelyett itt volt ez a... (nem minősítünk). Azt tudom, hogy itt májusban van a Memorial Day, amikor kimennek a temetőbe, de a halloweennek ez az egész halálhoz való viszonyulása és szokásrendszere számomra – mondjuk így – rendkívül idegen volt. A szomorú csak az, hogy már mi is elkezdtük ebben is majmolni őket, pedig ehhez az egészhez semmi közünk. Az viszont elgondolkodtató, hogy az amerikaiak 80 százaléka tartja ezt a szokást, ehhez képest a csak Magyarországon élő húsvéti locsolkodás hagyománya teljesen kezd leépülni nálunk. De a lényeg: sikerült három kosár cukrot összegyűjteni. Most spórolunk a fogorvosra ...

(2007. nov. 1.)

JOHN BALL ZOO ÉS A POW WOW

Pénteken este vacsorázni hívtott Dan, eljött velünk a tesója is a férjével. Érdekes volt egy amerikai étteremben tölteni az estét.

Szombaton reggel szép napra ébredtünk. Eldöntöttük, kirándulunk egyet, de nem volt kedvünk messzire menni. Elindultunk hát Grand Rapidsbe, hogy megnézzük a John Ball Zoo-t, vagyis az állatkertet. Amikor megérkeztünk, egy nagyon szép park látványa tárult elénk. Kis tó, közepén szökőkút, a tó körül vadludak, vadkacsák, a fák körül rohangáló mókusok.

Az állatkert is tetszett, mivel az erdő tövébe épült, nagyon jól beépített és megtervezett park volt. Igaz ugyan, hogy a kint tartott állatoknak nem sok helyük volt, de az aquarium és a tropikárium nagyon jól nézett ki, rendkívül érdekes állatokkal.

Az állatkert után bementünk a Grand Rapids Public Museumba. Hallottuk, hogy úgynevezett pow wow lesz. Ez azt jelenti, hogy indiánok, indiándíszben saját ritmusaikra roppják a táncot. És ez így is történt. Nagyon érdekes volt. Színes ruhákba öltözött, tolldíszes fiatalok, idősek, nők és férfiak járták a táncot és egy nagy dobos négyen-öten körülülő indián zenészek adták hozzá a ritmust. Teljesen jellegzetes ritmust. Emlékeimben előjöttek indiánregényeim, amelyekben az esti táborüzet körbetáncoló indiánokról olvastam.

Utána megnéztük a múzeumot. Hatalmas repülőgépmodell és egy dinoszauruszcsontváz kifüggesztve a nagy hallban. Láthattunk kiállítást a helyi élővilágról, az indiánokról, de a legjobban az ún. Gaslight Village („Gázlámpa Falu”) tetszett, ami a múlt század végének légkörét teremtette újjá. Utána még a planetáriumba is bementünk, merthogy az is van. 45 perces előadás volt tök sötétben, úgyhogy nekem a délutáni alvásom meg is volt.

Vasárnap otthon voltunk, készültem a délutáni kosarazásra. Időben érkeztem és jól bemelegítettem. Sokkal jobban ment a játék, mint egy héttel korábban. Valahogy fűtött, hogy megmutassam a yenkiknek a magyarvirtust, hogy csakazertis jó leszek és nem esek hasra tőlük. Meccs után többen mondták, hogy „pretty” volt, ahogy játszottam. Hajrá magyarok!

(2007. nov. 7.)

(Folytatjuk)

ADEPTUS®

MÉRNÖKI, ÉPÍTŐIPARI ÉS KERESKEDELMI Zrt.

Azt, hogy Ön kezében tarthatja ezt a folyóiratot és elolvashatja a benne leírtakat, sokban köszönhetjük az

ADEPTUS

Méternöki, Építőipari és Kereskedelmi Zrt.-nek

(elnök-igazgatója: Komáromi Gyula), mely vállalat nagylelkű támogatásával megteremtette a kiadás feltételeit. Köszönetünk jeléül illesztettük kiadványunkba ezt az oldalt, amely rövid bemutatása az ADEPTUS ZRt.-nek, és annak a szemléletnek, amely irányítja a vállalat vezetőit.

Komáromi Gyula életútját, vallott felfogását családja határozta meg, melybe beleszületett: református lelkipásztor édesapa és tanítónő édesanya gyermekeként. Az 50-es évekbeli Balmazújvároson egy ilyen családnak csak egy célja lehetett: erős erkölcsi nevelésben részesíteni és minél hamarabb biztos kenyeret adni a gyerekek kezébe. Az építőipari technikumot Debrecenben végezte, majd Budapesten szerzett építőmérnöki diplomát.

Állami nagyvállalatnál kezdődött azoknak az embereknek a szakmai élete, akik később 1992-ben megalapították saját vállalatukat, az ADEPTUS-t. A vállalat sikerének záloga a baráti léggör, a jó szellemű csapatmunka.

A 70-es, 80-as évekhez képest a magyar építőipar ma európai szinten teljesít. Az ADEPTUS munkáját minősíti, hogy fennállása óta három alkalommal részesült Építőipari Nívódíjban. A nagy szakmai elismerést jelentő nívódíjat először 2001-ben a tolcsvai bor- és szőlőfeldolgozó üzem (Tokaj-Oremus Kft.) építéséért, majd 2006-ban az aggteleki Baradla-barlang Vörös-tó– Jósvalfó közötti szakaszának felújításáért, ill. a Vörös-tói látogatóépület kivitelezéséért (konzorcium egyik tagjaként) kapta meg a vállalat.

A harmadik nívódíjat 2007-ben vehette át a cég az erdőbényei borászati üzem kivitelezéséért.

Fentiekén túlmenően hosszasan sorolhatnánk az elmúlt 15 év alatt felépített létesítményeket, melyek között kórházak, missziós központok, templomok, iskolák, szociális létesítmények szerepelnek.

Az ADEPTUS megalakulása első pillanatától kezdve folytat karitatív tevékenységet is, anyagi lehetőségei függvényében. Gyermekekétkeztetést, rákellenes alapítványt, inkubátorházat, ökumenikus szeretetszolgálatot éppúgy támogatnak, mint B.-A.-Z. megye művészeti és kulturális eseményeit, valamint számos sportegyesületet. Ezen túlmenően segítséget nyújtanak munkatársaiknak is (a 99 fős létszámból 33-an felsőfokú végzettséggel rendelkeznek), akár egészségügyi probléma, akár lakásfelújítási gondok megoldása terén.

Az ADEPTUS

MéRNÖKI, ÉPÍTŐIPARI ÉS KERESKEDELMI Zrt.

közepes nagyságú vállalkozás, ma már évi több mint 6 milliárd forintos forgalommal. Vezetői jól tudják, mit jelent az emberek számára a segítség, és örömeikre szolgál, ha a vállalatnak anyagi lehetősége nyílik egy-egy jó ügy támogatására.

ADEPTUS®

MÉRNÖKI, ÉPÍTŐIPARI ÉS KERESKEDELMI Zrt.

3525 Miskolc, Szepessy u. 3–5.

Telefon: (46) 501-391, 412-706 • Telefax: (46) 501-397, 501-398

E-mail: adeptus.mi@mail.datanet.hu

CÉGÜNK TEVÉKENYSÉGI KÖRE: építőipari fővállalkozás

• magasépítés • mélyépítés • acélszerkezet-gyártás, -szerelés

E számunk szerzői

Batta Bogáta középiskolai tanár

Czenthe Miklós Magyarországi Evangélikus Egyház, Országos Levéltár igazgató

Dr. Demjén Péter jogász, bíró

Dévai Orsolya, Erdődi Zita középiskolai tanárok, Evangélikus Kossuth Lajos Gimnázium

P. Forrai Tamás Gergely SJ a Fényi Gyula Jezsuita Gimnázium igazgatója

Márkus Gábor tanár, református lelkipásztor, a Református Pedagógiai Intézet igazgatója

Mikolai Vince esperes, pápai prelátus, diósgyőri plébános

Papp András görög katolikus egyetemi lelkész

Zsugyel János PhD főiskolai docens, Heller Farkas Főiskola, Budapest

Tartalomjegyzék

- BABITS MIHÁLY:** Esti kérdés (3)
Hatvan éve, 1948. július 16-án államosították
az egyházi iskolákat Magyarországon (5)
- MÁRKUS GÁBOR:** Államiasítás – államosítás (9)
- CZENTHE MIKLÓS:** Evangélikus egyházi iskolák – a múltban
és a jelenben (18)
- P. FORRAI TAMÁS GERGELY SJ:** Jezsuita reflexió a hála és
remény nevében (22)
- DÉVAI ORSOLYA, ERDŐDI ZITA:** Finnországi élménybeszámoló (31)
Diákok, szülők, tanárok hite, erkölcse, elkötelezettsége (36)
- MIKOLAI VINCE:** Spe salvi – XVI. Benedek második enciklikája (48)
- PAPP ANDRÁS:** Görög katolikus egyházi év (64)
- ZSUGYEL JÁNOS:** Carl Friedrich von Weizsäcker (72)
- BATTA BOGÁTA:** Mária volt... és van (76)
- DEMJÉN PÉTER:** A Demjén-család az USA-ban (4.) (87)
E számunk szerzői (96)